

A

ADVOCATENBLAD

Herman Bolhaar over
bezuinigingen, ZSM, advo-
caten en kritiek op het OM

Sombere cijfers
voor de Zuidas.
Big law krimpt

Ongelukken schuilen in
een klein hoekje. Hoe
veilig is uw kantoor?

HOE ADVOCATEN ZICH KUNNEN BESCHERMEN TEGEN AFLUISTERAARS, MEEKIJKERS EN HACKERS

Sdu

oprecht
de beste
keuze

De Lexxyn Groep versterkt haar positie met nieuwe partner I-FourC.

Lexxyn Groep bundelt de krachten van ICT-bedrijven die zich specifiek richten op de juridische sector. Met vaksoftware als CClaw, FORTUNA, NEXTmatters, *assyst*, BigHand en ContactManager, maar ook met cloud computing, kantoorautomatisering, documentmanagement, webdiensten en portals, digitaliseren van archieven en telefonie.

Vakmanschap begint hier: 088 - 002 84 00.
Maak een afspraak met onze specialisten of kijk op:

www.lexxyn.nl

I-FourC

devoon

ict concept

Als nieuwe partner van de Lexxyn Groep introduceert I-FourC:

LEXXYN.NL

Een eenvoudige en slimme manier om digitalisering in de juridische praktijk vorm te geven

Digitaliseren

Extern Archief

ICT Oplossingen

I-FourC is specialist in digitalisering, archivering en ICT oplossingen. Papieren informatie is waardevol en dient op een efficiënte en veilige wijze geïntegreerd te worden in de digitale wereld. Geen ingewikkelde technische applicaties, maar werken zoals u dat als advocaat gewend bent, alleen dan digitaal! Onze processen zijn volgens de hoogste veiligheidsstandaarden gewaarborgd, naast ISO 9001 zijn wij ook ISO 27001 gecertificeerd.

Papierloos vanaf dag één

www.i-fourc.nl/advocatuur

Robert Stiphout

REDACTIONEEL

Pas op voor de mol

Hoe ver de hand van inlichtingendiensten kan reiken, blijkt wel uit de toch wat sneue ontstaansgeschiedenis van de Vereniging Nederland-DDR. In de Koude Oorlog (1949-1989) werd de vereniging opgericht om de banden tussen Nederland en het Duitsland aan de andere kant van het IJzeren Gordijn aan te halen. Wat de oprichters niet wisten, was dat zich onder hen een mol van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (nu AIVD) bevond en dat de akten voor de oprichting van hun vereniging door die mol werden geschreven op het bureau van de veiligheidsdienst. Als voorbeeld dienden de akten van de vereniging Nederland-Sovjet Unie, waarbinnen – jawel – ook een informant actief was. De spionnen moeten hebben gehuild van het lachen.

Dat was dus in de Koude Oorlog toen Nederlanders, ook advocaten, inlichtingendiensten eerder onderschatten dan overschatten. De inlichtingenman? Dat was toch iemand die vanachter een krant met twee gaatjes subversievelingen in het oog hield? Tegenwoordig is dat wel anders. Advocaten weten dat de overheid ze kan afluisteren en in sommige gevallen ook echt afluistert; op kantoor, in het gevang of in de spreekkamers op politiekantoren. Doorgewinterde cliënten hebben er al een trucje voor bedacht: tijdens het gesprek met de advocaat met de vingers op tafel trommelen om de opnameapparatuur te storen. Advocaten weten vast ook dat bedrijfsspionage aan de orde van de dag is. Er zijn lieden die vanuit de auto voor kantoor proberen

te hacken in het netwerk om eens te kijken wat er voor bruikbaar te vinden is. En advocaten weten ook dat wat de AIVD hoort, ziet of leest gemakkelijk via Meld Misdad Anoniem naar het Openbaar Ministerie kan worden gesluist.

Advocaten weten dat allemaal. Maar handelen ze er ook naar? Geen advocaat die er aan denkt om processtukken op de voorstoel van zijn of haar auto te laten slingeren met het autoraampje op een kier. Maar zeg eens eerlijk: welke advocaat versleutelt zijn e-mails (met stukken) voor ze te versturen? En: welke advocaat logt altijd uit voor van zijn bureau weg te lopen? Of: welke advocaat zet zijn documenten alleen versleuteld in de cloud en op thuis-pc? Op de digitale parkeerplaats, naast de digitale snelweg zullen er advocaten zijn die wel hun stukken laten slingeren op de voorstoel, sommigen misschien wel met het autoraam helemaal open.

Het feit dat de overheid als het om privacy gaat steeds vaker de grenzen van de wet opzoekt, het feit dat de regering ze wil verleggen en het feit dat de mogelijkheden om privacy online te waarborgen groeien, was voor het *Advocatenblad* reden om een dossier over privacy aan te leggen waarin staat hoe de privacy in Nederland verdween, wanneer u wordt afgeluisterd en wat advocaten kunnen doen om zich te beschermen. Een gewaarschuwd advocaat telt voor twee. Dit alles aangekondigd met een omslag waarop honderden foto's van advocaten staan, foto's die zij vooral zelf online plaatsten.

Matthijs Kaaks

‘Opstelten mag in zijn handen knijpen dat hij wegkomt met een enkel bonnetje’

PAG. 5

Walter Hendriksen

‘De onderzoeksopdracht van de commissie-Wolfsen is beperkt’

PAG. 60

14 DOSSIER PRIVACY

Geheimhouden

Hoe de privacy uit Nederland verdween, Facebook van de privacy, afluisteren van advocaten en tips om uw gegevens te beveiligen.

30 INTERVIEW

‘Essentiële normen’

Volgens Herman Bolhaar is het laatste woord over de balans tussen zorgvuldigheid en snelheid in ZSM-zaken nog niet gezegd.

36 IN BEELD

Sombere cijfers

De Stand van de Advocatuur & het Notariaat is uit. Selectie uit de nieuwste statistieken. Conclusie: *big law* krimpt.

INTERACTIE

3 Mail, @Advocatenblad, Poll

ACTUEEL

4 Kort, Advocatenblad.nl
5 Citaat, Cijfers, Column Matthijs Kaaks

7 Intussen op het Binnenhof

9 Gezien
10 Ter zitting, Agenda
11 Lawyers for lawyers

FRISSE NEUS

12 ‘Een puur nichekantoor is kwetsbaar’

ANALYSE

34 Ouderen aan de bak

OPINIE

39 Spreken is zilver, zwijgen is goud?
42 De obesitas van de beroepsopleiding

MEDIATION

41 Kwestie van vertrouwen

EVEN OPFRISSEN

47 Redelijkheid van de BGK

HISTORIE

49 Dichter-advocaat

PRAKTIJK

50 Hoe veilig is uw kantoor?

VAN DE ORDE

53 Dekenberaad
54 Ordeberichten, @Advocatenorde
55 Transfers
58 Van de tuchtrechter
60 Ten slotte: column algemeen deken Walter Hendriksen

COLOFON

95e jaargang

Het *Advocatenblad*, het maandblad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 12 keer per jaar (elke laatste donderdag van de maand) en wordt uitgegeven door Sdu Uitgevers. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdreducteur

Robert Stiphout

Redactie

Sabine Droogleeuw Fortuyn en Nathalie Gloudemans-Voogd

Advocaat-redactieleden:

Koert Boshouwers, Halime Celik, Anneke Groenewoud, Martijn Maathuis, Robert Malewicz, Christiaan Oberman, Marc Padberg, Leonie Rammeloo, Theo van Schagen, Bart van Tongeren

Beeldredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

Dimdim, Den Haag

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Senefelder Misset, Doetinchem

Citeerwijze

Adv.bl. 2015-4, p.

Aan dit nummer werkten mee

Benno de Boer, Erik Jan Bolsius, Paula Boshouwers, Jiri Büller Halime Celik, Walter Hendriksen Rogier Hörchner, Jean-Pierre Jans, Stéffan de Jong, Matthijs Kaaks, Franc de Korte, Lars Kuiper, Marjan van der List, Peter Louwerse, Robert Sanders, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Kim Vermeulen

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Sdu Uitgevers

Gert Jan Schinkel (uitgever)

Advertenties

Fenneke Rosier en Angela Bruins (media adviseurs)
070-378 05 62
www.sduadvertieren.nl, sdu.advertieren@sdu.nl,
Inzendtermijn: nr. 5, 8 april 2015
nr. 6, 13 mei 2015

Abonnementen

Per jaar: 240 euro (incl. verzend- en administratiekosten). Studenten: 99 euro. Jaarbanden: 39,95 euro (excl. verzendkosten). Alle bedragen zijn excl. btw.

Adreswijzigingen

Sdu Uitgevers klantenservice, 070-378 98 80, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, www.sdu.nl/service; adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag Postbus 30851, 2500 GW Den Haag info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35
Helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54

ISSN 0165-1331

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden vervaelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en vervaelvoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

Omslag:
Dimitry de Bruin

HOE
KEURMERK

Nederlandse
Uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

MAIL

HELDEN

In zijn column in *Advocatenblad* nr. 3 schrijft Harry Veenendaal dat door Nederlandse rechters zelden inbreuken op het recht van vrije meningsuiting worden vastgesteld en dat zij om die reden de heldhaftige hoeders zijn van een maatschappij waarin gekwetst mag worden. Ik wil geen afbreuk doen aan de waarde van Nederlandse rechters. Maar om ze nu te 'upgraden' naar heldhaftige hoeders, lijkt me toch iets te veel eer. Per slot van rekening was het toch de Nederlandse rechter die kwalijke beledigingen van homo's accepteerde vanwege de godsdienstige context waarin zij waren gedaan (vgl. HR 9 januari 2001, NJ 2001/203-204 en HR 14 januari 2003, NJ 2003/261).

Zo groot als het incasseringsvermogen van deze minderheid wordt geacht, zo klein acht de rechter die van politiefunctionarissen. De Nederlandse rechter c.q. de Hoge Raad heeft onze maatschappij toch maar zeer verblijd met twee 'Mierenneuker'-arresten. In zijn arrest van 8 mei 2012/462 (Mierenneuker I) heeft de Hoge Raad uitgemaakt dat deze term niet in het algemeen beledigend is, doch dit wel kan zijn afhankelijk van de context. In zijn arrest van 17 december 2013, NJ 2014/181 (Mierenneuker II) werd vervolgens uitgemaakt dat het gebruik van het woord 'mierenneuker' of 'mierenneukerij' wél een strafbare belediging oplevert wanneer die geuit wordt naar politiefunctionarissen in functie. De veroordeelde in Mierenneuker II had de euvlele moed om, in aanwezigheid van andere jongens, maar liefst drie keer aan twee politieagenten die in het kader van een scootercontrole zijn bromfiets met een rollentestbank controleerden 'mierenneuker' toe te voegen. De politie ten overstaan van winkelend

publiek voor 'mafkees' uitmaken mag evenmin (vgl. HR 22 december 2009, NJ 2010/671). Dit arrest is met name opmerkelijk, omdat AG Jörg in zijn conclusie tot vernietiging de term mafkees niet beledigend achtte en zich vertwijfeld afvroeg of 'we' doorgaan op de weg van verdergaande futilisering van het strafrecht. Het antwoord van de uit maar liefst vijf raadsheren bestaande Hoge Raad luidde bevestigend. Dat was gelet op deze samenstelling onmiskenbaar een krachtig signaal, waarin een diepgaand verschil in opvatting over de positie van de politie in onze samenleving te ontwaren valt en waarin de boodschap lijkt te zijn: blijf met je bek van de politie af. In zijn annotatie liet Ybo Buruma vervolgens blijken zich met AG Jörg eveneens zorgen te maken over de futilisering van het strafrecht. 'Misschien is futilisering onontkoombaar', liet hij er op volgen. En ja hoor, het Mierenneuker II-arrest is mede door Buruma gewezen.

Rechters die een homominderheid zó verneuken en politiefunctionarissen voor zo'n niemendalletje zó tegen een alledaagse op zich niet kwetsende opmerking in bescherming nemen en de futilisering van het strafrecht in stand houden, kan ik moeilijk heldhaftige hoeders van onze maatschappij waarin gekwetst kan worden noemen. Het lijkt er haast op dat je iedereen behalve de politie mag kwetsen.

Harry Veenendaal mag mij overigens gelet op het voorgaande best en strafeloos een mierenneuker noemen. Maar persoonlijk zou ik de eervolle kwalificatie 'heldhaftige hoeder' van onze maatschappij toch liever willen reserveren voor een andere beroepsgroep, te weten: de advocatuur!

Gerard Spong,
advocaat bij Spong Advocaten
in Amsterdam

Reacties mogen in principe niet langer zijn dan 150 woorden en zijn voorzien van naam, functie en adres. Afzenders verlenen toestemming voor redigeren en openbaar maken. Adres: redactie@advocatenorde.nl

@ADVOCATENBLAD

Zou Geert Corstens in het belang van de rechtsstaat geen lid kunnen worden van de VVD en dan minister van Justitie worden? bit.ly/19dYYC5

@EerdeHaitze

Nog weinig bekendheid over #familiegroepsplan bij Gemeente en #Kinderrechters. Lees artikel uit Advocatenblad

@familiegroepspl

Goed artikel in @Advocatenblad vandaag over bijzonder partnerpensioen bij #rechtscheiding. Leestip!

@ivledder

'@Advocatenblad ow.ly/JuSED' Bij dit soort wanpraktijken mag man en paard m.i. genoemd worden

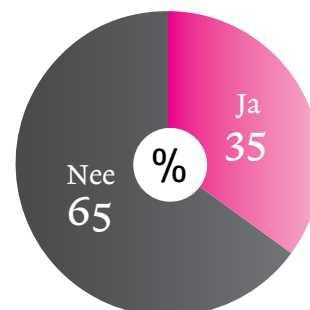
@AFBadvocatuur

CORRECTIE

In *Advocatenblad* 2015-3 is bij de opinie 'Families als eerste aan zet' op pagina 39 per abuis niet opgenomen bij welk kantoor de auteur werkt. Anja Smits is verbonden aan Advocatenkantoor Smits in Amstelveen.

POLL

In *Advocatenblad* nr. 3 was te lezen dat juristen moeite hebben sta-geplaatsen te vinden. Een deel ontdekt een alternatieve weg naar de beroepsgroep: als stagiaire een eigen praktijk beginnen. Verstandig?

Geef ook uw mening op advocatenblad.nl.

KORT

Elf procent minder klachten over advocaten

Nathalie Gloudemans-Voogd

Bij de raden van de orde zijn in 2014 2691 klachten over advocaten geregistreerd. Ten opzichte van 2013 gaat het om een daling van elf procent. Dat blijkt uit het jaarverslag van het dekenberaad.

Sinds 1 januari 2013 registreren alle raden van de orde klachten op uniforme wijze. In dat jaar waren er 3014 klachten, inclusief enkele klachten van eind 2012 die pas begin 2013 in het systeem zijn ingevoerd. Deze 'opstartproblemen' kunnen deels verklaren waarom er in 2014 elf procent minder klachten zijn

geregistreerd. 'De daling in 2014 is echter ook zichtbaar ten opzichte van de overige kwartalen van 2013,' vermeldt het jaarverslag. 'De orde ziet dit als een positieve ontwikkeling en een bevestiging van het ingezette beleid.'

In 2014 betrof de helft van de klachten de eigen advocaat. In een kwart van de gevallen ziet de klacht op de advocaat van de wederpartij. Dekensbezwaren, waarbij de dekenen klagen over advocaten in hun arrondissementen, vormen zes procent van alle klachten. De kwaliteit van de dienstverlening vormt in 21 procent van de gevallen reden om te klagen.

Voorzitter dekenberaad Bas Martens

Uit het jaarverslag blijkt ook dat twee procent van de advocaten verantwoordelijk is voor 36 procent van de geregistreerde klachten in 2014. De dekenen voeren gesprekken met deze advocaten en kijken naar wat de oorzaak is van de ingediende klachten.

ADVOCATENBLAD.NL

VERTROUWELIJKHEID De Rechtbank Den Haag heeft op 11 maart de Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens buiten werking gesteld. De Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA) had dat samen met zes andere organisaties en bedrijven geëist in kort geding. Volgens de eisers was de wet in strijd met fundamentele grondrechten en waren er geen waarborgen voor geheimhouders zoals advocaten.

AFLUISTEREN Minister Ronald Plasterk (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, PvdA), ziet geen noodzaak tot het instellen van een rechterlijke toets voorafgaand aan het afluisteren van gesprekken tussen advocaten en cliënten door inlichtingendiensten. Dat schrijft hij 5 maart in antwoord op Kamervragen van Michiel van Nispen en Ronald van Raak (beiden SP).

ADVOCATENPORTAAL Vanaf 2 februari kunnen advocaten strafdossiers in eenvoudige strafzaken (geïntegreerd processysteem strafrecht, GPS) digitaal via het Advocatenportaal downloaden. Nu is het de bedoeling om zowel via het portaal als per post het dossier aan advocaten te verstrekken. In de praktijk blijken advocaten via de Rechtbank Gelderland de dossiers drie- of vierdubbel te ontvangen.

ZSM Voormalig minister Opstelten (Veiligheid en Justitie, VD) beloofde de Tweede Kamer begin maart beterschap bij de bestrafing van verdachten door het OM zelf. Als er geen rechtsbijstand van een advocaat is, zullen er voorlopig geen boetes meer worden opgelegd door officieren van justitie.

Plasterk: 'Geen rechterlijke toets'

EXECUTIEFOUTEN Veroordeelden die in voorarrest hun straf al hebben uitgezeten of nog in afwachting zijn van appel, krijgen toch regelmatig een oproep om zich te melden bij een penitentiaire inrichting en hun straf te ondergaan. Dat blijkt uit meldingsbrieven die cliënten van verschillende advocaten gekregen hebben.

VERLOFSTELSEL De beperkingen tot hoger beroep in strafzaken worden voorlopig nog niet afgeschaft. Dat blijkt uit een reactie van een woordvoerder van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Het voorstel om het verlofstelsel af te schaffen wil het ministerie meenemen in de grote operatie waarbij het Wetboek van Strafvordering op de schop gaat.

TOEVOEGINGEN Op 17 februari deed de Amsterdamse raad van discipline uitspraak in een zaak over misbruik van gefinancierde rechtsbijstand. Een gewonnen zaak maakte de partners boos: dan was er geen omzet meer te halen.

> Lees meer op advocatenblad.nl en schrijf u in voor de nieuwsbrief.

CITAAT

“ We waren te divers in omvang, prestaties en rechtsgebieden ”

Bestuursvoorzitter Frederieke Leeftang licht toe waarom Boekel De Nerée afscheid neemt van het fullservicemodel, vijf partners vertrekken en het kantoor verdergaat als Boekel (Advocatie).

CIJFERS

409

Aantal advocaat-stagiaires dat in maart aan de voorjaarscyclus van de Beroepsopleiding Advocaten begon. Ten opzichte van 2014 is er sprake van een lichte stijging.

Bron: Nederlandse orde van advocaten

COLUMN

Matthijs Kaaks

Opstelten

Het was een bagatel waarover minister van Justitie Ivo Opstelten (VVD) is gestruikeld. Een kiezeltje in de schoen, zo wil onze premier ons doen geloven.

Dat het verkeerd voorlichten van de Kamer een kleinigheid wordt genoemd, bevestigt hoe banaal het is geworden. De culpose variant van jokken is onmisbaar in de handbagage van een beroeps politicus.

Minister van Volksgezondheid en partijgenoot van Opstelten Edith Schippers fulmineerde tegen de krachten die de val van Opstelten hadden veroorzaakt. Er zouden weleens advocaten achter kunnen zitten. Het lijkt me een te groot compliment. Wel waar is dat er goede redenen bestonden om de basissende bewindsman naar de nooduitgang te begeleiden. Zoals zijn foute commentaar op lopende rechtszaken, waaronder ‘het was niks, het is niks en het wordt niks’, om zijn oud-secretaris-generaal vrij te pleiten die vlak daarvoor door het gerechtshof als verdachte was aange merkt van een ernstig zedendelict.

Of neem zijn bevel om een arrest van het Haagse hof te negeren, inzake schending van fundamentele werknemersrechten bij het Europese octrooibureau. In Engeland zouden dit misdrijven tegen de rechtspleging worden genoemd; *contempt of court*. Dit lijkt een trend te worden nadat het departement Financiën een getuigenverhoor bij het hof Arnhem-Leeuwarden saboteerde afgelopen november. Het leidde tot een unieke strafklacht van het gerechtshof tegen een ministerie.

Eerder dienden zes oud-gevangenisdirecteuren een strafklacht in tegen Opstelten onder verwijzing naar hetzelfde artikel 162 Sv, ter bescherming van een integere overheid.

Er was meer. Opstelten weigerde mee te werken aan de intrekking van de Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens terwijl de wet op grond van een arrest van het Hof van Justitie nietig was. Hij ging tegen de Raad van State en de Eerste Kamer in. De wet die de privacy van de burgers onevenredig schond, werd door de Haagse kortgedingrechter buiten werking gesteld, twee dagen na het aftreden van de minister.

Misschien is het allemaal fout gegaan bij de naamswijziging. Sinds veiligheid vóór justitie werd geplaatst, was duidelijk waar de prioriteiten van Opstelten lagen. In elk geval niet bij de Rule of Law, die zo treffend door de Britse *Chief Justice*, Lord Bingham, was gedefinieerd: ‘*So, if you maltreat a penguin in the London Zoo, you do not escape prosecution because you are archbishop of Canterbury; if you sell honours for a cash reward, it does not help that you are prime minister.*’

Opstelten mag in zijn handen knijpen dat hij wegkomt met een enkel bonnetje. Het bonnetjesschandaal liep in Engeland anders af. Er verdwenen toen verschillende politici achter de tralies. Zover zal het in onze zompige polder niet snel komen, maar geef ons tenminste een minister die Justitie weer voorop laat staan.

→ www.sdu.nl/letselschade

Maak kennis
via een gratis
proef-
abonnement

Bijblijven

Oriënteren

Nieuw: complete vakinformatie voor letselschadejuristen en -advocaten

Uit onderzoek is gebleken dat de letselschadespecialist zijn/haar informatie uit diverse (en dure) bronnen haalt. Dat is nu verleden tijd. Sdu biedt met een nieuwe OpMaat, Nieuwsbrief en Praktijktijdschrift een totaalpakket op het gebied van letselschade. U bent vanaf nu verzekerd van een compleet aanbod voor een scherpe prijs.

Verdiepen

LETSELSCHADE

Tijdschrift letselschade in de rechtspraak (TLP)

- ✓ signaleert ontwikkelingen en relevante jurisprudentie
- ✓ houdt u op de hoogte van (het voortraject van) aankomende wetgeving
- ✓ is zeer praktijkgericht en direct toepasbaar
- ✓ uniek: behandelt naast juridische ook medische en rekenkundige aspecten van letselschade

OpMaat Letselschade

Complete online databank met:

- ✓ relevante wet- en regelgeving
- ✓ jurisprudentie inclusief annotaties
- ✓ commentaren op de wet
- ✓ praktijktijdschrift TLP
- ✓ dagelijks nieuws

Tijdschrift letselschade in de rechtspraak en OpMaat Letselschade
www.sdu.nl/letselschade

Sdu

oprecht
de beste
keuze

INTUSSEN OP HET BINNENHOF

Voor advocaten relevante Haagse voornemens en nieuwe wetten.

Marian Verburgh

ACTIVEREN BELEGGINGSVERZEKERDEN

STATUS Eenieder kan tot 6 april 2015 via internetconsultatie.nl reageren op een concept van het Besluit houdende verplichting tot het activeren klanten met een beleggingsverzekering.

INHOUD Het besluit introduceert voor verzekeraars die beleggingsverzekeringen uit het verleden in portefeuille hebben, de verplichting om de klanten te 'activeren', zodat die inzicht krijgen in de financiële situatie van hun polis, overzicht krijgen van hun verbetermogelijkheden en, indien gewenst, stappen ondernemen om hun situatie te verbeteren.

IN WERKING Beoogd 1 juli 2015.

**BESTUURLIJKE MAATREGELEN
TERRORISMEBESTRIJDING**

STATUS Eenieder kan tot 29 april 2015 via internetconsultatie.nl reageren op het conceptwetsvoorstel Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding

INHOUD Volgens het voorstel kan de minister van V&J straks, 'indien dat noodzakelijk is met het oog op de bescherming van de nationale veiligheid, aan een persoon die op grond van zijn gedragingen in verband kan worden gebracht met terroristische activiteiten of de ondersteuning daarvan' een meldplicht, gebieds- of contactverbod opleggen. Ook andere bestuurlijke maatregelen

zijn mogelijk, zoals beëindiging van uitkering, financiële toelage of studiefinanciering. En als het gegronde vermoeden bestaat dat iemand zich in het buitenland zal aansluiten bij een terroristische strijdgroep, kan de minister hem een uitreisverbod opleggen. De maatregelen gelden hoogstens zes maanden en kunnen telkens met eenzelfde termijn worden verlengd. Tegen de maatregelen kan de betrokkene rechtstreeks in beroep bij de rechter met een versnelde procedure. Opzettelijk handelen in strijd met één van deze vrijheidsbeperkende maatregelen is strafbaar. Voorlopige hechtenis is mogelijk. Verder voorziet het wetsvoorstel in de mogelijkheid voor bestuursorganen om vergunningen, subsidies, erkenningen en ontheffingen in te trekken of niet te verlenen. De maatregelen zijn aangekondigd in het Actieprogramma integrale aanpak jihadisme. De nieuwe voorstellen komen boven op de al bestaande 'paspoortmaatregel' van artikel 23 Paspoortwet en de bestaande bevoegdheden met betrekking tot terroristische misdrijven in het Wetboek van Strafvordering en het Wetboek van Strafrecht. Zij komen ook boven op eerdere regeringsplannen, vervat in het bij de Tweede Kamer ahangige wetsvoorstel 34 016 (wijziging van de Rijkswet op het Nederlandschap ter verruiming van de mogelijkheden voor intrekking van het Nederlandschap bij terroristische misdrijven) en in het conceptwetsvoorstel tot intrekken van het Nederlandschap in het belang van de nationale veiligheid (zie *Advocatenblad* februari 2015).

IN WERKING Nog niet bekend. De wet vervalt automatisch vijf jaar na inwerkingtreding.

WONINGCORPORATIES NIEUWE STIJL

STATUS De wetsvoorstellen 32 769 (Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting) en 33 966 (Nouvelle Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting) zijn op 17 maart unaniem aanvaard door de Eerste Kamer.

INHOUD Wijziging van de Woningwet. Het taakgebied van corporaties wordt beperkt tot het bouwen en beheren van woningen voor lage inkomens. Verder wordt het toezicht versterkt (Autoriteit woningcorporaties), de rol van de gemeente groter en krijgen huurders meer zeggenschap. Het nieuwe corporatiebestel moet op 1 juli 2015 van kracht worden.

IN WERKING Beoogd 1 juli 2015, gefaseerde inwerkingtreding mogelijk.

TAALEIS PARTICIPATIEWET

STATUS Wetsvoorstel 33 975 (wijziging van de Wet werk en bijstand teneinde de eis tot beheersing van de Nederlandse taal toe te voegen aan die wet (Wet taaleis WWB)) is op 17 maart aangenomen door de Eerste Kamer. PVV, VVD, PvdA, CDA en SGP stemden voor.

INHOUD Wijziging van de Wet werk en bijstand (inmiddels omgedoopt tot Participatiewet). De voorwaarden in het kader van de bijstand worden uitgebreid met de eis tot beheersing van de Nederlandse taal.

IN WERKING Beoogd 1 juli 2015.

advertentie

‘Doe-het-zelven’ of deze keer een professioneel onderzoek?

Grant Thornton Forensic & Investigation Services B.V. is ervaren specialist in forensic accounting en forensic IT. Wij maken actief gebruik van de kennis en expertise uit het netwerk van Grant Thornton International, gevestigd in ruim 120 landen. Wilt u meer weten? Kijk op www.gt.nl/fis

Neem contact op met één van onze forensisch specialisten:

Peter Schimmel: T 088 - 676 94 17

Mark Hoekstra: T 088 - 676 94 33

E gtfis@gt.nl

Grant Thornton

An instinct for growth™

“Verzeker de faillissements-
boedel met een curatorenpolis”

M-VERZEKERINGEN

De CuratorenPolis

Door onder andere brand, waterschade of diefstal, gedurende de afwikkeling van een faillissement, kan de waarde van de boedel verloren gaan. Niet betaalde verzekeringspremies vormen dan een groot risico voor de boedel en de curator.

De **CuratorenPolis** betreft een uitgebreide brandverzekering welke kan worden afgesloten op naam van de failliete boedel. De betreffende opstal of inventaris van de gefailleerde kan op deze manier adequaat worden verzekerd. Kijk voor meer informatie op www.m-verzekeringen.nl/curatorenpolis.

M-VERZEKERINGEN.NL

Ringbaan West 240 • Tilburg • T 013 594 28 28 • m@mutsaerts.nl

GEZIEN

Zuivering gezuiverd

Willem Mengelberg maakte van het Concertgebouworkest een van de meest vooraanstaande orkesten ter wereld. Na de Tweede Wereldoorlog kreeg hij een beroepsverbod. Hoe verliep zijn proces?

Het is deze tijd moeilijk voor te stellen, maar in de jaren twintig van de vorige eeuw werd een dirigent van klassieke muziek uitgeroepen tot meest populaire Nederlander. Willem Mengelberg liet het Concertgebouworkest excelleren, was vrienden met grote componisten van zijn tijd en ontving van Koningin Wilhelmina een hoge koninklijke onderscheiding. Lang ziet Nederland de dirigent als halfgod. Maar Mengelberg is 'van Duitsen bloed' en is altijd pro-Duits geweest. Dat die houding na 10 mei 1940 niet meer getolereerd wordt, lijkt hij niet te beseffen. Een gefingeerd interview, waarin Mengelberg wordt opgevoerd als klinkend met champagne op de capitulatie, doodt zijn reputatie. De heldenstatus is omgezet in die van landverrader.

Na 5 mei 1945 mogen kunstenaars met het label 'fout in de oorlog' pas na positieve beoordeling door een ereraad weer aan het werk. In dit proces van 'zuivering' krijgt Mengelberg uiteindelijk een dirigeerverbod van zes jaar; hij sterft voordat die periode voorbij is. Met *Dossier Willem Mengelberg* (Boom, 2015) geeft strafjurist Frederik Heemskerk een inkijkje in het strafproces. Vanuit zijn ervaring als advocaat, officier van justitie en rechter, benoemt hij de pregnante verschillen tussen de procedure toen en nu. Zo blijken de rechters tevens openbaar aanklager en moet de advocaat uit de getuigenverhoren de aanklacht deduceren.

Heemskerk onthoudt zich in zijn boek niet van commentaar. De auteur verklaart zelf liefhebber van Mengelbergs muziek te zijn en is voorzitter van de Willem Mengelberg Society. Met dit verslag van het zuiveringsproces beantwoordt Heemskerk vragen die eerder niet volledig aan de orde kwamen, zoals waar Mengelberg eigenlijk voor veroordeeld werd en hoe goed zijn verdediging was. Waar Mengelberg de laatste jaren is weggezet als nazi, zuivert Heemskerk zeventig jaar na dato enigszins Mengelbergs blazoën.

Nathalie Gloudemans-Voogd

Eerste hulp

Op www.rechtswinkel.nl kunnen rechtzoekenden advocaten gratis testen door juridische vragen te stellen.

Rechtswinkel.nl, niet te verwarren met de echte Rechtswinkels, biedt online eerste hulp bij juridische vragen. Dit uit de Verenigde Staten (www.lawguru.com) overgewaaide initiatief voldoet aan een behoefte van consumenten, want er wachten meer dan tweehonderd vragen op een antwoord. Iedere advocaat kan zich inschrijven als deskundige en antwoord geven. De beloning? Contact met potentiële klanten en een marketinginspanning die geen geld, maar wel wat tijd kost. Mooi werk voor de stagiaire die even niks om handen heeft of een advocaat met ruimte in zijn agenda. Of het ook echt een nieuwe klantenkring oplevert? Een account is zo gemaakt.

Erik Jan Bolsius

Rechtsstelsels meten

Het EU-scorebord voor justitie 2015 moet een overzicht geven van de kwaliteit, onafhankelijkheid en efficiëntie van de rechtsstelsels in de lidstaten. Of dat echt zo is?

Doel van dit instrument van de Europese Commissie is de lidstaten objectieve, betrouwbare en vergelijkbare gegevens te verstrekken over hun civiele, handelsrechtelijke en administratieve rechtsstelsels. De rechtsstelsels in de lidstaten zijn efficiënter geworden, is bijvoorbeeld een van de conclusies. De tijd die ervoor nodig is om een zaak op te lossen, is daarbij een van de parameters. Het is echter de vraag in hoeverre lidstaten op dit front echt met elkaar te vergelijken zijn. De drempels voor de toegang tot het recht, en daarmee het soort zaken dat voor de rechter komt, verschillen immers per rechtsstelsel, om maar iets te noemen.

Sabine Droogleeve Fortuyn

TER ZITTING

Ongewenst

Moedeloos in de Bijlmer

Lars Kuiper

‘Ik weet het niet meer’, ‘ik kan het me niet herinneren’ – heel vaak zullen die woorden nog klinken vanmiddag bij de meervoudige kamer in Amsterdam.

Tegenover de meervoudige kamer in Amsterdam zit meneer N. Hij kwam in 1992 naar Nederland vanuit Somalië, hopend op asiel. Dat kreeg hij niet, maar hij bleef toch. Als illegaal kan hij nu nergens meer een beroep op doen; geen uitkering, geen hulpverlening, geen zorg. Soms pleegt hij een winkeldiefstal.

Voor twee van die diefstallen moet meneer N. vandaag voorkomen. In oktober stal hij voor 20 euro bier en breezers bij de Albert Heijn in winkelcentrum De Kameleon, vlak bij de Vluchtgarage, en een kleine maand later voor 48 euro drank en zalm. Ook op de tenlastelegging: twee keer als ongewenst vreemdeling in Nederland verbleven. En begin december werd hij voor de derde keer opgepakt, omdat hij ondanks een verbod toch weer opdook in De Kameleon.

‘Weet u nog dat u dat verbod had?’ vraagt de rechter.

‘Nee,’ zegt meneer N.

‘Want bij de politie zei u dat u wel wist dat u dat verbod had, maar dat u het op 6 december even was vergeten. U was daar met een vriend die wat geld had en die u wilde trakteren. En toen kwam er een beveiligder op u af die zei dat u daar niet mocht komen. U hebt nog uw excuus aangeboden, maar van die beveiligder mocht u niet meer weg.’

‘Dat is wel mogelijk.’

Begin 2010 werd meneer N. ongewenst vreemdeling verklaard. Sinds die tijd zat hij meer dan eens in vreemdelingenbewing. In alle vertreksgesprekken die hij voerde met de Vreemdelingenpolitie liet meneer N. er geen twijfel over

bestaan dat hij er niet over peinst om terug te gaan naar Somalië. Zijn identiteitskaart ligt bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst, die vermoedt dat hij vals is.

‘Hoe ziet u nu uw toekomst?’ wil de rechter weten.

‘Ik ben al heel lang weg uit dat land. Ik ken er niemand. Ik woon nu langer hier dan in Somalië.’

De officier van justitie zet de zaken op een rijtje. Een illegale verdachte die weigert te vertrekken, de Raad van State die recent heeft besloten dat uitzettingen naar Somalië voorzichtig weer mogen – meneer N. mag zich niet beroepen op overmacht. Ze eist twee maanden cel, met aftrek van de tijd dat meneer N. in vreemdelingenbewing heeft gezeten.

De advocaat ziet het anders. Hij vraagt om ontslag van rechtsvervolging. Hij wijst op een uitspraak van het Europese Hof van Justitie in Luxemburg, waarin staat dat iemand in totaal maximaal achttien maanden in vreemdelingenbewing mag zitten, ook als dat uitgesmeerd is over meerdere malen, en dat, zolang die termijn niet is gehaald, de rechter geen normale gevangenisstraf mag opleggen. Immers: dan frustrereert het strafrecht het vreemdelingenrecht, dat tot doel heeft om iemand het land uit te krijgen.

‘Wilt u nog iets zeggen?’ vraagt de rechter.

‘Als ik wist dat ik in Somalië beter af was dan hier met niks op straat te zwerfen,’ zegt meneer N. moedeloos, ‘was ik allang vertrokken.’

De rechtbank veroordeelt hem voor de winkeldiefstallen tot een celstraf gelijk aan het voorarrest. Voor de ander feiten legt de rechter geen straf op. Celstraf, vindt de rechtbank, zou de terugkeerprocedure doorkruisen.

Meer weten? Lees een langere versie van dit rechtbankverslag op advocatenblad.nl.

AGENDA

26 MAART: LEGAL TECH MEETUP

Tijdens de Dutch Legal Tech Meetup spreken Pieter van der Hoeven (Clocktizer) en Jin Ho Verdon-schot (HILL Innovating Justice) over hun ervaringen met Legal Tech en juridische innovatie.

Datum: 26 maart.

Plaats: Kennedy Van der Laan, Haarlemmerweg 333, Amsterdam.

Kijk op meetup.com/Dutch-Legal-Tech-Meetup voor meer informatie en aanmelding.

17 APRIL: WILSBEKWAAMHEID BIJ KINDEREN

Tijdens dit symposium belichten experts uit diverse vakgebieden de betekenis van wilsbekwaamheid bij kinderen. Professor Thomas Grisso (klinisch en forensisch psycholoog) gaat in op de historie van wilsbekwaamheid in de forensische jeugdpraktijk. Michel Zwaan (kinderhematoloog-oncoloog) bespreekt dilemma's uit de oncologische praktijk, zoals wat te doen als een kind de voorgestelde behandeling weigert, of hoe de belangen te waarborgen van een kind dat gevraagd wordt om aan medisch-wetenschappelijk onderzoek mee te doen.

Datum: 17 april 2015 vanaf 09.00 tot 12.00 uur.

Locatie: Het Trippenhuys (Tinbergenzaal), Kloveniersburgwal 29, Amsterdam.

Kijk voor meer informatie op njb.nl/agenda.

23 APRIL: RECLAMERECHTLUNCH

Wie is als adverteerder verantwoordelijk voor de inhoud van reclame? Is een voorlichtingspotje van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport reclame of informatie? Wanneer moeten (vergelijkende) claims worden gestaafd met gedegen onderzoek en wat geldt als uitnodiging tot aankoop? Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst over het reclamerecht bespreken Jan Kabel en Ebba Hoogenraad relevante en actuele jurisprudentie. Deelname levert 3 PO-punten van de Nederlandse orde van advocaten op.

Datum: 23 april 2015 vanaf 12.00 tot 15.15 uur.

Locatie: De Balie, Kleine-Gartmanplantsoen 10, Amsterdam.

Kijk voor meer informatie op delex.nl/reclamerechtlunch2015.

LAWYERS FOR LAWYERS

Welles-nietesspelletjes bij de VN

De Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties boog zich recent over de positie van advocaten binnen de Russische Federatie.

Tatiana Scheltema

De procedure in Genève is ingericht als een doorlopende dialoog: aangesloten staten rapporteren, meestal om de vijf of zes jaar, over de mensenrechtensituatie in hun land. Het Mensenrechtencomité kan dan aanvullende vragen stellen waarop het land binnen een jaar moet reageren. Naar aanleiding van de rapportage van de Russische Federatie uit 2013 had de commissie een lijst van dertig vragen opgesteld.

De vragen over het uitblijven van deugdelijk onderzoek naar bedreigde of vermoorde advocaten, het weren van advocaten in het strafproces, of het horen van advocaten als getuige in de zaak van hun cliënt waren aangeleverd door L4L. 'Het was de eerste keer dat we deelnamen aan deze procedure,' vertelt Judith Lichtenberg, bestuurslid van L4L aan de telefoon vanuit Genève. 'We vonden er een goed gehoor. De inhoudelijke beoordeling door de commissieleden is van hoge kwaliteit, er werd behoorlijk doorgevraagd.'

Dat mocht ook wel, gezien de algemene termen waarin sommige Russische antwoorden waren gesteld. Zo

Russische delegatie bij VN-commissie

schrijft Rusland dat 'in elke zaak waarin opsporingsbeambten onrechtmatig optreden tegen advocaten vanwege de uitoefening van hun beroep alle mogelijke maatregelen worden genomen om de daders te identificeren en te straffen'. Maar de commissie wilde juist meer weten over de manier waarop die zaken dan werden onderzocht.

Te vaak hield Rusland in zo'n geval vast aan een eerdere lezing van een verhaal, signaleert Lichtenberg. Bijvoorbeeld toen het ging over de gewelddadige dood van advocaat Omar Saidmagomedov van het Dagestanse kantoor Kavkaz en diens neef in 2012. Volgens de officiële lezing hadden de advocaat en zijn neef een stopgebod van de politie genegeerd en het vuur geopend, waarop de agenten uit noodweer schoten. Getuigen en nabe-

staanden beweren dat de agenten het vuur openden. De Russische delegatie bleef echter bij haar eerdere lezing dat 'onderzoek heeft bevestigd' dat de agenten rechtmatig handelden. Maar volgens kantoor Kavkaz is het alternatieve scenario – moord door de veiligheidsdiensten – nooit onderzocht.

Weinig concrete antwoorden dus, zegt Lichtenberg, althans: niet op de vragen die werden gesteld. 'Dat signaleerde de commissie ook: "Onze zorgen betreffen niet zozeer de officiële wetgeving – die is er wel – als wel de uitvoering in de praktijk. Dáár gaat het mis."'

Door op de vragen van de commissie te reageren, voldoet de Russische Federatie aan haar BUPO-verplichtingen. Maar de commissie kan geen sancties opleggen. 'De dialoog tussen de commissie en de staat is het belangrijkste onderdeel van het toezicht op naleving van het Verdrag, samen met de *concluding observations* waarin wij aanbevelingen voor verbeteringen doen,' zegt commissielid Yuval Shany. 'Helaas worden onze aanbevelingen niet altijd doorgevoerd.' De Mensenrechtencommissie publiceert haar *concluding observations* op 2 april.

advertentie

Nieuw

Module Familierechtelijke landeninformatie

INA Kennisbank Personen- en familierecht
Het antwoord op alle internationale vraagstukken

Meer informatie ina-pfr.nl/nieuw

‘Een puur nichekantoor is kwetsbaar’

Volgens entertainmentadvocaat Margriet Koedooder valt de situatie van de advocatuur goed te vergelijken met die van de reis- of amusementswereld. ‘Het monopolie van advocaten wankelt.’

Erik Jan Bolsius

Beeld: Jean-Pierre Jans

Vanuit Koedooders kantoor loop je in no time naar het Vondelpark. De locatie van het kantoor is belangrijk, vertelt ze tijdens de wandeling door het drukke park. ‘Toen ik stopte met mijn eigen kantoor Kalf, Katz & Koedooder, zocht ik aansluiting bij een ander advocatenkantoor. De Vos verhuisde toen net naar de binnenstad en daar ben ik wel erg aan gehecht.’ De dynamiek van de stad is vergelijkbaar met die in de muziekindustrie, waar ze al dertig jaar voor werkt. ‘In de creatieve sector worden aldoor nieuwe dingen bedacht. Ik hou van de energie die daarin zit.’

Koedooder studeerde civiel recht met een keuzevak intellectueel eigendom. Nog voordat haar scriptie was goedgekeurd, schreef ze drie sollicitatiebrieven. ‘Een daarvan was voor een juridische functie bij Stichting Popmuziek Nederland. Dat klikte, dus ik had tot mijn eigen verbazing al een baan voordat ik officieel was afgestudeerd.’ Koedooder weet wat ze wil, al van jongs af aan. Zo verliet ze op haar zestiende met ruzie het ouderlijk huis in het Westfriese Hoogkarspel en trok ze in bij een hippie die een zolderetage overhad. Desondanks rondde ze snel haar vwo af. ‘Als ik goede cijfers haalde, zeurde nie-

Wie is Margriet Koedooder?

Maandelijks haalt het *Advocatenblad* een frisse neus met een advocaat om al wandelend te praten over werk en leven. Dit keer: **Margriet Koedooder** (1962).

- 1984-1990: adjunct-directeur en jurist Stichting Popmuziek Nederland
- 1990-1993: advocaat bij Van der Kroft C.S.
- 1994-2006: eigen kantoor: Kalf, Katz & Koedooder advocaten
- 2007-nu: partner De Vos & Partners Amsterdam
- Auteur *Praktijkids Artiest & Recht*
- Alleenstaand, twee kinderen

mand aan mijn hoofd.’ Daarna volgde in vier jaar haar bul. ‘Ik deed niet zo mee aan het studentenleven.’

Haar eerste baan werd de basis voor Koedooders loopbaan. ‘Stichting Popmuziek Nederland promoveerde

Nederlandse popmuziek in binnen- en buitenland. Dat waren leuke tijden. Ik herinner me een optreden met Herman Brood en Mathilde Santing in New York. Op de visumaanvraag stonden vragen als: Gebruikt u drugs, bent u homo-seksueel? Twee keer ja, natuurlijk. Dat gaf enorm gedonder, maar via relaties in de VS kwamen we er toch.’ Het juridische advieswerk, dat Koedooder veel deed, maakte een vervolgstap richting advocatuur logisch. Sinds haar keuze voor de niche ‘entertainmentlawyer’ heeft Koedooder een goede naam opgebouwd in de sector. Recent nog won ze een zaak voor de band Golden Earring, die de rechten terugwil van de muziekuitgever. ‘Auteursrechten op een lied worden overgedragen voor de duur van het auteursrecht, in hun geval vanaf 1967. Ik heb de muziekluitgavecontracten voor ze ontbonden en de rechtsstrijd gaat over de vraag of dat wel kan. De rechtbank heeft gezegd van wel, het hof zal binnenkort oordelen. In 2008 kreeg ik dit voor het eerst voor elkaar voor Hans van Hemert (Luv, Mouth & MacNeal). Je kunt een lied keer op keer gebruiken, in films, commercials, maar ook als cover. De muziekuitgever moet dat bevorderen. Er ligt nu een wetsvoorstel over het auteurscontractenrecht en

Koedooder: 'Na het moment dat men denkt dat er toch niet veel verandert, schudt ineens alles in zijn voegen'

in de toelichting wordt gerefereerd aan die Van Hemert-zaak. Als je jurisprudentie maakt, heb je toch ergens een misstand aangewezen. Ja, daar ben ik wel trots op.'

Hoewel De Vos & Partners een breed kantoor is, stelt Koedooder dat ze in een niche werkt. 'Onze niche is niet zozeer een rechtsgebied, maar een sector. Een puur nichekantoor is kwetsbaar. Wij doen als kantoor allebei. We hebben een brede civielrechtelijke basis met arbeidsrecht, faillissementen en ondernemingsrecht en we hebben een gezichtsbepalend specialisme, de sectie creatie en innovatie. Dat het ons stabielere maakt, is wel gebleken de afgelopen jaren. Je kunt de situatie in de advocatuur vergelijken met de muziekindustrie of de reisbranche. Ook daar dacht

men bij de opkomende digitalisering: het zal mijn tijd wel duren. Na het moment dat men denkt dat er toch niet veel verandert, schudt ineens alles in zijn voegen.'

Koedooder leert veel van de crisis die al vijftien jaar geleden in de muziekindustrie uitbrak. 'Bekijk het eens vanuit de muziekconsument. Vroeger wilde hij een cd bezitten, nu alleen nog toegang, de kans om de muziek te beluisteren. Dat geldt ook voor ons vak. Het gaat erom hoe klanten toegang krijgen tot het recht en advisering erover. Dat zal net als in de muziekindustrie een veelvoud van manieren worden, waar het er eerst vrijwel één was. Het monopolie van advocaten wankelt. Een kantoor moet niet bang zijn voor vernieuwing, maar het omarmen. Inzetten op kennis-

delen vind ik daarom sympathiek, maar ik vraag me af of de klant daar genoeg tijd voor heeft. Uiteindelijk heeft iedereen zijn vak en wil je het vertrouwen hebben dat het goed komt, zonder dat je het zelf allemaal hoeft te weten. Als jij een kraan gerepareerd wilt hebben, ga je ook niet eerst een loodgieterscursus volgen.' En toch, ook Koedooder publiceert zelf veel over haar vak. 'Dat doe ik vooral om gevonden te worden als expert.'

Voor het maken van een foto wandelt Koedooder graag door naar poptempel Paradiso, een mooi symbool voor haar werkveld. 'Het is al honderd jaar een klant van me. Ik ga er weer vaker heen nu mijn kinderen groter zijn. Je kunt dit werk alleen goed doen als je zelf ook muzikliefhebber bent.'

Hoe de privacy verdween uit Nederland

Bij de laatste volkstelling in 1971 vulde een kwart miljoen Nederlanders de vragen niet in. 'In strijd met de privacy', vonden velen. Tegenwoordig lijkt niemand het meer raar te vinden dat overheden en bedrijven data van burgers verzamelen.

Hoe kan dat?

Nathalie Gloudemans-Voogd

Beeld: Dimitry de Bruin

Het concept van privacy is niet nieuw. De behoefte om even afgeschermd van anderen te zijn, bestond altijd al. Toch duurde het tot het eind van de negentiende eeuw voordat de term 'privacy' gebruikt werd voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Als informele uitvinder van 'the right to privacy' geldt de Amerikaan Louis Brandeis. Deze advocaat en latere rechter van het Amerikaanse Hooggerechtshof stuurde in 1890 een 7222 woorden tellend betoog over het recht om met rust gelaten te worden naar *the Harvard Law Review*. Verspreid over achtentwintig pagina's werd het stuk eind 1980 geplaatst. Coauteur was zijn kantoorgenoot en

mede-Harvard alumnus Samuel Warren, die naar verluidt niet zoveel had meegeschreven, maar zich wel boos maakte over de aanleiding van het artikel. Sensatiepers was namelijk begonnen om ongevraagd foto's van mensen in de krant te publiceren, onder meer van Warrens familie.

Het advocatenduo meende dat de media met deze nieuwe *business methods* het privéleven te zeer binnenvielen. Net zoals elk individu recht heeft op bescherming van lijf, leden en eigendom, hebben mensen ook het recht om te controleren hoeveel informatie, gedachten en gevoelens ze met anderen delen, vonden de heren. Hun betoog: inbreuk daarop is onrechtmatig.

De publicatie leidde tot een nieuw hoofdstuk in *tort law*. Bovendien zorgde Brandeis (en Warren) ervoor dat in de Verenigde Staten in 1904 het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer werd vastgelegd in de grondwet.

In Nederland liep dat niet zo'n vaart. Als de term 'privacy' in de jaren vijftig van de vorige eeuw in Nederlandse kranten kwam, stond het nog tussen aanhalingstekens. Zelfs tot in de jaren zestig was extra uitleg bij *praaivesie* nodig. Pas met de grondwetswijziging van 1983 kreeg Nederland een eigen recht op privacy in artikel 10 van de Grondwet. Het duurde ook lang voor er Nederlandse wetgeving voor de verwer-

king van persoonsgegevens in werking trad. In de Duitse deelstaat Hesse en Zweden gold begin jaren zeventig al privacywetgeving. Maar in Nederland moest er zeventien jaar over gediscussieerd worden voor de Wet persoonsregistraties, de voorloper van de Wet bescherming persoonsgegevens, in 1989 in het *Staatsblad* stond.

Koploper

Maar vanaf toen ging Nederland ook los met gegevensverwerkingen, zegt socioloog Jan Holvast, gespecialiseerd in privacyvraagstukken. Nederland staat inmiddels al jaren aan de aftaptop, blijkt uit rapporten van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WOCD). Opsporingsdiensten zetten ook steeds vaker internettaps in. De overheid is de grootste verwerker van persoonsgegevens, vermeldde het College bescherming persoonsgegevens in het jaarverslag

‘Door internet heb je geen tastbaar gevoel meer bij je gegevens’

over 2012. De toezichthouder stelde dat de overheid daarbij ook vaak in strijd met de wet handelt. Bovendien: met de duizenden databases waar mensen in staan, verliezen ze het overzicht. Waar bevindt de data zich, en met welk doel is die opgeslagen? Burgers hebben geen idee.

Die wildgroei aan digitale gegevensverwerking is precies waar Nederlanders in de jaren zeventig bang voor waren, onder andere toen de regering een centraal persoonsnummer en centrale persoonsadministratie wilde intro-

duceren. De privacybezwaren kwamen in 1970 tot een intens protest wegens de voorgenomen volkstelling van 1971. Er waren ‘stille weigeraars’: 220.000 mensen deden de deur niet open als de volkstellers aanbelden. Nog eens 22.400 Nederlanders vertikten openlijk te delen in welk soort huis ze woonden en welke wc-pot ze daar hadden. De weigeraars riskeerden liever een boete van vijfhonderd gulden of twee weken hechtenis dan de overheid te antwoorden op deze en 94 andere vragen. Maar waar lag dan het omslagpunt?

‘De ommekeer kwam toen er eenmaal wetgeving op dit gebied was,’ stelt socioloog Holvast. ‘Het idee was toen: “Er is nu een wet, dus ga je gang maar.” Nadat de wet in werking trad, kwam de Tweede Kamer met steeds meer voorstellen om databases te koppelen. Maar ook de burger vond dat prima, want er was nu immers een wet die verplichtte dat zorgvuldig met gegevens werd

April
2015

omgegaan.’ Hoewel Jacob Kohnstamm, voorzitter van het College bescherming persoonsgegevens, bij de herdenking van tien jaar sinds 11 september 2001 zei dat de privacy behoorlijk is afgenomen sinds ‘*nine eleven*’, lag daar dus niet het omslagpunt, volgens de socioloog. ‘Het effect van 11 september was vooral dat initiatieven die al sinds midden jaren negentig op de plank lagen, begin 21ste eeuw versneld werden uitgevoerd.’

Een andere verklaring ligt in de opkomst van internet. Om gebruik te maken van diensten en voorzieningen moet je je gegevens wel vastleggen. ‘Nederlanders zijn daar heel makkelijk in. En laks,’ zegt Willemijn Aerdts, verbonden aan het Ad de Jonge Centrum voor Inlichtingen- en Veiligheidsstudies. ‘Door internet heb je geen tastbaar gevoel meer bij je eigen gegevens. Nederlanders geven heel gemakkelijk privé gegevens weg.’ Iets wat volgens Holvast ook al in de jaren zeventig gebeurde: ‘Er was vrij veel verzet, maar ook toen gingen veel Nederlanders makkelijk met hun gegevens om.’

Sommigen zien ook een rol voor de Tweede Wereldoorlog. In de jaren zeventig waren de herinneringen daaraan verser dan nu, en bovendien vaak nog uit eerste hand, erkent Holvast. De angst voor grondige databases op basis waarvan bepaalde groepen geïdentificeerd en afgevoerd werden, lijkt nu minder. Toch kan een oorlogsverleden anders uitpakken. Zo zijn Duitsers allergisch voor inbreuken op hun privacy en kennen de oosterburen strenge wetten op dat gebied. Het lukte Duitsland bijvoorbeeld om aparte privacyvoorwaarden bij Facebook af te dwingen. De vrees voor ongeoorloofde inmenging in het persoonlijke leven komt in Duitsland behalve door Tweede Wereldoorlog overigens ook door het Stasi-verleden. Bij de hereniging van Oost- en West-Duitsland bleek dat het *Ministerium für Staatssicherheit* kilometers aan gegevens in de DDR had verzameld en talloze dissidenten

‘onschadelijk’ had gemaakt. De jongeren die destijds de shock van deze ontdekking ervoeren, zitten nu in de bestuurdersstoel en ergeren zich aan gebrek aan privacy.

Voordeel

Maken Nederlanders zich helemaal niet meer druk om bescherming van hun persoonsgegevens? Zo ver gaat het ook weer niet. Op vragen van onderzoeksbureau Right in opdracht van IT-beveiliging Kaspersky Lab begin 2015 gaf

Instagram, Twitter en Facebook zijn wat vroeger het schoolplein was, maar dan privacygevoeliger

negentig procent van de respondenten aan bescherming van online privacy belangrijk te vinden. Onderzoek van online beveiliging Symantec van februari 2015 wijst uit dat de helft van de Nederlanders zich zelfs zorgen maakt over de bescherming van hun persoonsgegevens.

Ondanks die bezorgdheid blijkt uit onderzoeken ook dat de burger meer dan bereid is om privacy op te geven als helder is wat het hen oplevert. Zo toont onderzoek van Peil.nl uit 2013 in opdracht van NU.tech aan dat 62 procent van de Nederlanders terrorismebestrijding belangrijker vindt dan de bescherming van persoonsgegevens. Maar zoals advocaat en hoogleraar advocatuur Britta Böhler zei tijdens het Gerbrandydebat van de Nederlandse

orde van advocaten: ‘Wat de overheid verzamelt is alleen maar informatie; dat is nog geen kennis.’ Data op zich staat niet gelijk aan veiligheid. Er moet eerst nog een zorgvuldige analyse over die data gaan. Of dat gebeurt, is onduidelijk.

Ook voor aanbiedingen offeren Nederlanders hun privacy. ‘Nederlanders zijn verzet op koopjes; we vullen daarvoor gerust hele formulieren in met onze privégegevens. Dat verklaart waarom zoveel Nederlanders slachtoffer worden van fraude met internetbankieren en andere phishing-praktijken,’ zegt Inlichtingen- en Veiligheidsstudies-docent Aerdts. Nog los van online oplichters, ook bonafide bedrijven slaan graag aan het rekenen met de *big data* van klanten. En Nederlanders werken daar nu vrijwillig aan mee. Het lijkt zo tegenstrijdig: enerzijds zorgen over privacy, anderzijds makkelijk gegevens delen. Volgens Sander Klous, hoogleraar Big Data van de Universiteit van Amsterdam en adviseur Big Data bij KPMG, komt dit omdat de wereld zo veranderd is de afgelopen tien tot vijftien jaar. ‘Mensen zijn inderdaad dual in hun gedrag,’ zegt Klous. ‘Er zijn zoveel nieuwe mogelijkheden van gegevensverwerking en mensen beseffen niet altijd de impact daarvan. Dat komt ook omdat privacy een abstract begrip is dat op korte termijn vooral voordeel oplevert. Negatieve aspecten van gegevensverwerkingen merken we pas op langere termijn.’

Dat het ongebreideld persoonlijke informatie delen via het relatief nieuwe verschijnsel social media op termijn negatieve gevolgen kan hebben, is ook waar sociale wetenschapper Wouter Steijn voor waarschuwt, die op dit onderwerp promoveerde aan Tilburg University. Vooral jongeren delen intieme details online, maar hier ligt volgens Steijn geen generatieverschil aan ten grondslag. Uit zijn promotieonderzoek blijkt dat jongeren niet minder behoefte hebben aan privacy

dan ouderen. Dat jongadolescenten zoveel informatie online zetten past bij de fase van hun ontwikkeling. 'Voor jongeren ziet privacy vooral op het relationele vlak: ze willen tijd met hun vrienden doorbrengen, zonder ouders in de buurt. Pas als mensen op zichzelf gaan wonen en bijvoorbeeld te maken krijgen met belastingen en bankzaken, worden hun zorgen over het informationele aspect van privacy prominenter,' zegt de socioloog. Er is dus geen generatieverschil, betoogt hij. 'Zodra de jongeren van nu ouder worden, zullen zij ook meer controle willen uitoefenen over hun eigen gegevens.' Het risico is dat de overheid concludeert dat privacy geen bescherming

meer behoeft, omdat jongeren zichzelf zo makkelijk delen op publieke platforms, meent Steijn. Instagram, Twitter en Facebook zijn wat vroeger het schoolplein was, maar dan privacygevoeliger, stelt hij.

Hoogleraar en adviseur Big Data Klous denkt dat het intussen tijd is voor een heroverweging van de klassieke manier van privacybescherming. 'De huidige wetgeving is achterhaald. Het begrip "persoonsgegevens" werkt niet meer. Zo was er laatst een afvalbak met sensoren in Londen, die terugkerende smartphones herkende van mensen die voorbijliepen en die gegevens gebruikte in communicatie. Je kunt niet zeggen dat er sprake was van per-

soonsgegevens in dat geval, maar toch ervoeren de voorbijgangers het als een inbreuk op hun privacy. Vaak bestaan databases ook uit gegevens die echt niet herleidbaar zijn tot een individu, maar wel als gegevens uit verschillende databanken met elkaar gecombineerd worden.' Klous concludeert: 'De wereld is te veel veranderd. Wat we ooit bedacht hebben, werkt niet meer.'

Juist nieuwe uitvindingen en *business methods* brachten eind negentiende eeuw Brandeis en Warren op het spoor van het recht op privacy. Als Brandeis nu nog zou leven, zou de *Harvard Law Review* na de ontwikkelingen in de afgelopen vijftien jaar ongetwijfeld opnieuw een lijvige inzending ontvangen. <<

advertentie

ACADEMIE VOOR GEZONDHEIDSRECHT

AGENDA VOORJAAR 2015

- 26/3 Mededinging in de gezondheidszorg
- 14/4 Wet BOPZ, Wet verplichte GGZ en Wet Zorg en dwang
- 16/04 Zorginkoop en aanbesteding
- 21/4 Privacy en gegevensuitwisseling in de gezondheidszorg
- 19/5 Transitie sociaal domein en zorgstelsel
- 4/6 Toezicht op zorginstellingen

Voor meer informatie en inschrijven: www.avgr.nl

Otto Volgenant
Boelx

Fulco Blokhuis
Boelx

Fred Teeven
voormalig
staatssecretaris
van Veiligheid en
Justitie, VVD

Hans de Zwart
directeur van Bits
of Freedom

Jacob Kohnstamm
voorzitter van het
College bescherming
persoonsgegevens
(CBP)

Ronald Plasterk
minister van
Binnenlandse Zaken
en Koninkrijks-
relaties, PvdA

Bas Filippini
oprichter en
voorzitter van
Privacy First

facebook van de privacy

Technologische ontwikkelingen maken het mogelijk gedetailleerde data te verzamelen. Privacy staat continu onder druk. Wie zijn de grootste voorvechters en tegenhangers van de bescherming van persoonsgegevens?

Nathalie Gloudemans-Voogd en Sabine Droogleever Fortuyn

VERDEDIGERS PRIVACY

PRIVACYRECHTORGANISATIES

Stichting Privacy First verstrekt informatie, mengt zich in politieke debatten en is partij bij rechtszaken over privacy tegen de Staat. Denk aan het Paspoortproces, de zaak Burgers tegen Plasterk, de zaak tegen het invoeren van kentekensparkeren of het kort geding tegen de bewaarplicht telecomcommunicatie. Een andere speler in het privacyveld, Bits of Freedom, behartigt de belangen van internetters door zich sterk te maken voor de bescherming van persoonsgegevens. Bits of Freedom organiseert Privacy Cafés, lobbyt voor privacywetgeving, zet internetvrijheid op de kaart tijdens verkiezingen en vraagt met Big Brother Awards aandacht voor de grootste privacyschenders. Andere private privacyrechtorganisaties zijn Platform Bescherming Burgerrechten, Stichting KDVP, Privacy Barometer, Vrijbit of Privacy Waarborg.

Het College bescherming persoonsgegevens (CBP) is een publiekrechtelijke organisatie en houdt toezicht op de naleving van de wettelijke regels voor bescherming van persoonsgegevens. Ook adviseert de organisatie over wetgeving en verstrekt het CBP informatie over privacy. Het CBP, ook wel de privacywaakhond genoemd, vond de invoering van de allereerste Bonuskaart van Albert Heijn 'een zorgwekkende ontwikkeling'. De organisatie liep aan tegen de beperkte keuzevrijheid van de klant. Alleen na persoonlijke registratie konden de klanten korting krijgen. In antwoord op deze kritiek introduceerde de supermarktketen de anonieme Bonuskaart.

In een speech over de keerzijde aan het massale gebruik van *big data* in de marketing, tijdens het Nationale Denktank Expertforum op 3 oktober 2014, waarschuwde voorzitter Jacob Kohnstamm voor de beperkingen van privacywetgeving. 'Naast een vastberaden wetgever en een krachtige toezichthouder, hebben we een kritische massa nodig. Een die opstaat en zijn rechten die door *big data* worden bedreigd, opeist.'

**Christiaan
Alberdingk Thijm**
bureau Brandeis

**Caroline
de Vries**
bureau Brandeis

Ivo Opstelten
voormalig minister
van Veiligheid en
Justitie, VVD

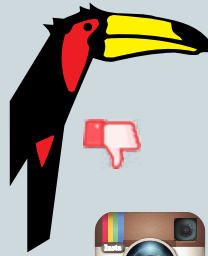

**Liesbeth van
Tongeren** vice-
fractievoorzitter in
de Tweede Kamer
GroenLinks

Sharon Gesthuizen
Tweede Kamerlid SP

Google™

Gerard Schouw
Tweede Kamerlid
D66

Michiel Pestman
Prakken d'Oliveira

Britta Böhler
Prakken d'Oliveira

Bart Nooitgedagt
De Roos en Pen

DE ADVOCATUUR

Het privacydebat raakt aan een van de kernwaarden van de advocatuur: vertrouwelijkheid. Maar dat principe krijgt niet altijd navolging van de overheid. Opsporingsdiensten luisterden bijvoorbeeld tien jaar advocatenkantoor Prakken d'Oliveira af. Michiel Pestman, verbonden aan het kantoor, kondigde aan met het kantoor een kort geding aan te spannen waarin het kantoor de minister vraagt te stoppen met afluisteren van advocaten door het invoeren van een systeem van nummerherkenning. Ook zijn kantoorgenoot en hoogleraar advocatuur Britta Böhler schuwt discussies over privacy niet. Tijdens het Gerbrandydebat van de Nederlandse orde van advocaten gaf Böhler haar mededebaters Ard van der Steur (VVD) en Michiel van Nispen (SP) een lesje gedragsrecht. Vertrouwelijkheid gaat voor veiligheid, benadrukte Böhler; iets wat de Kamerleden niet volmondig beaamden.

Ook andere advocaten springen op de bres voor de privacy. Zo initieerden Otto Volgenant en Fulco Blokhuis van Boekx Advocaten een kort geding tegen de Staat. De inzet: de Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens moet ingetrokken worden nu het Europees Hof van Justitie de richtlijn Dataretentie ongeldig heeft verklaard. De wet zou onder andere de vertrouwelijkheid van communicatie bij geheimhouders onvoldoende waarborgen. Na de Nederlandse Vereniging van Journalisten vonden Volgenant en Blokhuis andere cliënten die de zaak mede aanhangig wilden maken. De voorzieningenrechter stelde de wet op 11 maart buiten werking.

Ook advocatenkantoor bureau Brandeis is in deze hoek te plaatsen; de naamgever van dit kantoor is niet voor niets de uitvinder van het recht op privacy (zie ook 'Hoe de privacy verdween uit Nederland' op pagina 14). Christiaan Alberdingk Thijm en Caroline de Vries van bureau Brandeis vertegenwoordigden een coalitie in kort geding tegen de Staat over het uitwisselen van telecommunicatiegegevens tussen de Nederlandse veiligheidsdiensten en de Amerikaanse geheime dienst (NSA). Het Amsterdamse kantoor was initiatiefnemer en vormde een coalitie van organisaties en burgers. Een van de burgers in die procedure is strafpleiter Bart Nooitgedagt van De Roos en Pen Advocaten. Ook als voorzitter van de NVSA zoekt hij de media op wanneer de privacy van verdachten of advocaten geschonden wordt.

POLITICI

Verschillende Tweede Kamerleden van oppositiepartijen hameren op privacy. De invoering van kentekenregistratie van automobilisten die langs wegcamera's rijden bijvoorbeeld, stuit op verzet van Sharon Gesthuizen, Tweede Kamerlid van de SP. In een bericht op de website van de SP noemt Gesthuizen dit 'een zwaar privacyschendende maatregel'.

SP, D66 en GroenLinks verzetten zich tegen de bewaarplicht van telefoon- en mailgegevens. Het Europees Hof van Justitie oordeelde in april van het afgelopen jaar dat die opslag een te grote aantasting van de privacy van burgers is. Dat schrok voormalig minister van Veiligheid en Justitie Ivo Opstelten (VVD) overigens niet af om er toch aan vast te houden. De aantasting van burgerrechten door privacyschendingen van de Staat is een zorg van Liesbeth van Tongeren (GroenLinks). 'We moeten veel zorgvuldiger omgaan met het verzamelen van ongelofelijke hoeveelheden data.' D66 heeft een privacyagenda met zestien voorstellen die ervoor moeten zorgen dat Nederland de privacy beter waarborgt. 'Geef de privacywaakhond (College bescherming persoonsgegevens) tanden', 'Houd persoonsgegevens binnen Nederland', 'Verbeter de controle op geheime diensten', 'Zet in op sterke Europese privacywetgeving in 2015', luiden enkele van de voorstellen. D66-Kamerlid Gerard Schouw op de website van D66: 'Wat je als overheid doet, moet wel proportioneel en efficiënt zijn.'

Behalve op politieke partijen en ministeries, wijst Sharon Gesthuizen op bedrijven die een inbreuk maken op de privacy. Het in strijd met de wet plaatsen van tracking cookies door internetbedrijven voordat de internetgebruiker hiervoor toestemming heeft gegeven, is volgens haar 'te belachelijk voor woorden'. En over de nieuwe privacyvoorwaarden van Facebook stelde ze eind december 2014 Kamervragen.

AANVALLERS PRIVACY

WETGEVER

Als *crimefighters* hadden voormalig minister Ivo Opstelten en staatssecretaris Fred Teeven van Veiligheid en Justitie (VVD) meer met veiligheid dan met privacy. Het duo verliet onlangs de politieke arena, maar hun veiligheidsregime heeft duidelijke sporen achtergelaten, bijvoorbeeld in wetgeving.

Tegen het advies van het CBP, een uitspraak van het Europees Hof van Justitie en het standpunt van verschillende coalitiepartijen in handhaafde Opstelten de bewaarplicht voor telefoon- en mailgegevens. Op 11 maart heeft de rechter de Wet bewaarplicht telecommunicatiegegevens overigens buiten werking gesteld. Voor het vasthouden aan de bewaarplicht werd Opstelten eind 2014 onderscheiden met een Big Brother Award, een prijs voor de grofste privacy-schenders, uitgereikt door digitale burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom. Het jaar ervoor sleepte Teeven deze 'prijs' ook al in de wacht, wegens 'zijn niet-aflatende inzet om privacywetgeving af te zwakken'. Het plan om het Pieter Baan Centrum de beschikking te laten krijgen over medische gegevens van verdachten uit het verleden, zonder dat verdachten daar toestemming voor hoeven te geven, is hier een voorbeeld van.

Minister Ronald Plasterk (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, PvdA) laat ook geregeld andere belangen prevaleren boven privacy. In februari 2014 bleek dat hij onjuiste informatie bekend had gemaakt over het verzamelen van 1,8 miljoen Nederlandse telefoongegevens. De Nederlandse veiligheidsdiensten en niet de Amerikaanse veiligheidsdienst hadden deze informatie vergaard. Het uitwisselen van de telecommunicatie met de Amerikanen 'kan door de beugel', oordeelde de Haagse rechtbank in een uitspraak van 23 juli 2013. De coalitie van Burgers tegen Plasterk is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan. In december 2014 gaf Plasterk toe dat de AIVD jarenlang advocaten van advocatenkantoor Prakken d'Oliveira afliuisterde en daarbij gegevens uitwerkte die niet als relevant voor enig onderzoek van de AIVD konden worden beschouwd. Toch ziet Plasterk geen reden een systeem van nummerherkenning voor advocaten in te voeren, schrijft hij in een brief aan Prakken d'Oliveira.

SOCIAL MEDIA

Met social media is de hele wereld met elkaar te verbinden. Het mooist van alles is dat die social media platforms nog gratis zijn ook. Maar daar steekt de adder zijn kop omhoog uit het gras: als de dienst gratis is, zijn de gegevens van gebruikers het product.

Wat social media doen met gebruikersgegevens staat min of meer beschreven in de algemene voorwaarden en *privacy statements*. Maar deze tekstlappen, opgesteld door advocaten

aan de andere kant van de oceaan en niet altijd gelokaliseerd naar Nederlands recht, zijn voor de meeste gebruikers vrij vaag. Toen Facebook onlangs een poging deed de teksten te verduidelijken, was er massale verontwaardiging onder gebruikers: 'Facebook krijgt je foto's!' Juristen roepen meteen dat er geen overdracht van auteursrecht is. Maar de licentie die gebruikers afgeven is zo uitgebreid dat er in de praktijk nauwelijks verschil is. Uitzondering lijkt het onder jongeren steeds populairdere Snapchat te zijn, waar berichten maar enkele seconden te zien zijn.

De meest waardevolle gegevens voor social media zijn demografische gegevens, voorkeuren en gedrag. Hiermee kunnen adverteerders via de advertentieplatforms van de sociale media gerichter reclame maken, wat voor de gebruiker ook fijn kan zijn. Spannender wordt het als gegevens ook met andere bedrijven gedeeld worden, zoals binnen Facebook met WhatsApp en Instagram. Ook als ingelogde gebruikers op websites komen waar social media buttons op staan, kan het platform de internetter daar volgen. Uiteraard gaat het slechts om een profiel en gaan gegevens niet één op één over. Toch is het CBP kritisch en schijnt de NSA ook mee te kijken.

BEDRIJFSLEVEN

Een smart-tv met *voice command*: het leek zo handig. Totdat Samsung moest reageren op berichten dat deze televisies alles wat in de buurt gezegd wordt opvangen en doorspelen naar 'een derde partij'. Er lijkt geen week voorbij te gaan of er komt wel een bedrijf in het nieuws vanwege vermeende privacy-schendingen. Van der Valk in Twente stuurt dagelijks gastenlijst naar de politie. Bank ING wil betaalgegevens van klanten delen met derden. Basisscholen geven persoonsgegevens van leerlingen aan uitgeverijen.

Ook internetconglomeraat Google staat er niet goed op wat privacy betreft. Uit onderzoek van het CBP blijkt dat Google persoonsgegevens van internetters combineert. Volgens het CBP gaat het daarbij niet alleen om gegevens van mensen die ingelogd zijn met hun Google-account, maar ook van gebruikers van de zoekmachine en van mensen die een website bezoeken waarop Google cookies geplaatst en gelezen worden. Zo combineert Google zoekopdrachten, locatiedata, e-mails en bekeken video's; diensten met verschillende doelen. 'Google vangt ons in een onzichtbaar web van onze persoonsgegevens zonder ons dat te vertellen en zonder daarvoor onze toestemming te vragen,' zei CBP-voorzitter Jacob Kohnstamm. Het CBP legde Google een last onder dwangsom op, die kan oplopen tot 15 miljoen euro. Google had tot eind februari om wijzigingen door te voeren. Het CBP gaat dat nu controleren.

Apple positioneert zich juist als uitzondering. Topman Tim Cook zei eind februari in een interview met *The Telegraph* dat privacy niet zou moeten wijken voor terrorisme. <<

EINDELIJK WEER EENS TIJD VOOR UW CLIËNTEN (EN VOOR UZELF)

Neem nu een
GRATIS proef-
abonnement

NIEUW! **SmartNewz** **Ondernemingsrecht**

NU MET DAGELIJKSE
E-MAILNIEUWSBRIEF

woltersklower.nl/smartnewz

Met SmartNewz bespaart u kostbare tijd doordat u snel op de hoogte bent van het laatste nieuws op het gebied van Ondernemingsrecht. Dit nieuws wordt geselecteerd en geschreven door een deskundige redactie, die put uit 250 relevante bronnen. Het is verrijkt met links naar artikelen, wetgeving en jurisprudentie. En beschikbaar op desktop, tablet en smartphone.

Bovendien kunt u eenvoudig specifieke onderwerpen en uitspraken volgen zodat u tijd over houdt voor uw cliënten. Of voor uzelf natuurlijk.

Wolters Kluwer
When you have to be right

De muren hebben oren

Internet- en telefoontaps, afluisterapparatuur in gevangnissen en op politiebureaus: vertrouwelijke informatie blijft lang niet altijd vertrouwelijk. In welke mate worden advocaten afgeluisterd?

Sabine Droogleever Fortuyn

Het was de omvangrijke rechtszaak tegen de Hells Angels waarin de Amsterdamse rechtbank het Openbaar Ministerie (OM) eind 2007 niet-ontvankelijk verklaarde. Het OM luisterde honderden telefoongesprekken tussen advocaten Nico Meijering en Bram Moszkowicz en de Hells Angels af. Tapverslagen werden uitgewerkt en jarenlang bewaard. Dat werd het OM in deze zaak fataal. In overleg met de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) kwam in 2011 het systeem van nummerherkenning tot stand. Door de nationale politie worden advocaten, als het goed is, dus niet meer telefonisch afgeluisterd. Toch zijn gesprekken en mailwisselingen tussen advocaten en cliënten niet vanzelfsprekend vertrouwelijk.

Tot voor kort werden alle telefoongesprekken vanuit gevangnissen en huizen van bewaring standaard opgenomen, dus ook de gesprekken tussen

gevangenen en hun advocaten. Een verboden gang van zaken, zo oordeelde de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdrecht (RSJ), de hoogste rechter op dit gebied, in een bindende uitspraak eind oktober 2012. Voorafgaand aan het opnemen moet de directie van een gevangenis afwegen of opnemen noodzakelijk is in verband met het uitoefenen van toezicht. En gesprekken tussen gedetineerden en geheimhouders mogen niet worden opgenomen, oordeelde de RSJ. Op 4 juli 2013 werd het systeem van nummerherkenning in gevangnissen en huizen van bewaring in gebruik genomen. Advocaten kunnen er vanaf die datum op nummerherkenning.advocatenorde.nl, een website van de NOvA, mee akkoord gaan dat de NOvA hun nummer doorgeeft aan de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) en zodoende afluistervrij bellen. Zij moeten hiervoor dus wel expliciet toestemming geven. Doen zij dat niet,

dan kunnen gesprekken alsnog worden opgenomen en kunnen deze gesprekken terecht komen in een opsporingsonderzoek en/of een strafdossier.

Wat betreft het opnemen van gesprekken tussen gevangenen en niet-geheimhouders geldt dat alleen standaard wordt opgenomen in gevangnissen met beveiligingsniveau 3 of hoger. Ook een incident kan aanleiding geven om gedurende een bepaalde periode in een inrichting over te gaan tot het standaard opnemen van telefoongesprekken tussen gedetineerden en niet-geheimhouders.

Veel spreekkamers in gevangnissen zijn voorzien van opnameapparatuur, melden advocaten. Op de vraag in hoeveel spreekkamers per gevangenis hier sprake van is, kan het ministerie van Veiligheid en Justitie geen antwoord geven. Het ministerie verwijst naar een brief van 29 oktober 2013 aan de Nederlandse Vereniging van Strafrecht-

advocaten. Daarin stond dat de DJI in december 2011 een inventarisatie heeft gemaakt van het aantal spreekkamers met afluisterapparatuur, verspreid over het hele land. Dat bleken er slechts vijftien te zijn, volgens deze inventarisatie. 'Evenals de gebouwlijke capaciteit van de DJI kan het aantal spreekkamers fluctueren. Hierdoor kan het aantal kamers met afluisterapparatuur nu anders zijn dan in december 2011. Wijzigingen in het aantal bezoekkamers worden niet centraal bijgehouden,' zegt het ministerie. Daaraan voegt het toe: 'De apparatuur in spreekkamers staat standaard uit. Onder andere door het gebruik van stickers is aangegeven of er apparatuur is geplaatst.'

De NOvA is met de DJI in gesprek over deze afluisterapparatuur. 'De apparatuur is er niet voor bedoeld om gesprekken tussen gedetineerden en hun advocaat op te nemen of af te luisteren. Dan moet het daar ook niet de schijn van hebben,' zegt beleidsadviseur Esther van den Bosch. Het is volgens de NOvA belangrijk dat duidelijk is aangegeven wanneer er apparatuur in spreekkamers aanwezig is, en dat er voldoende spreekkamers zonder afluisterapparatuur beschikbaar zijn voor het voeren van geheimhoudersgesprekken. 'De DJI geeft aan dat advocaten altijd kunnen vragen naar een kamer zonder apparatuur en dat die – indien beschikbaar – ook wordt toegewezen. Over waar de apparatuur wel en niet hangt, mag dan geen twijfel bestaan. In de gevangenis in Zoetermeer is de aanwezigheid van afluisterapparatuur goed zichtbaar gemaakt.' Er zijn signalen dat dat niet in alle gevangenis verspreid over

het hele land zo duidelijk is. De Orde wil dat dit wordt verbeterd.

Geloven

'Opvallend is dat ik in een groot proces altijd in hetzelfde kamertje moest zitten,' zegt strafrechtadvocaat Robert Malewicz. 'En dat die kamer, ook bijlakens pv's, afluisterapparatuur bevatte. Medewerkers van de penitentiaire inrichting zeiden dan dat men niet opnam of dat iemand de apparatuur had uitgezet. Maar of dat dan ook echt gebeurde, moest je maar geloven.'

Het echt vertrouwen, doet Malewicz niet. 'Ik geef toe, ik heb er geen bewijs voor dat gesprekken in spreekkamers worden opgenomen. Maar je weet het simpelweg niet.' Informatie die tijdens gesprekken wordt uitgewisseld, hoeft het OM niet per se als bewijsmiddel te gebruiken. Het OM kan deze informatie ook als sturingsinformatie gebruiken, zegt Malewicz. Zo kun je als advocaat nooit hardmaken dat je bent afgeluis- terd. Uit voorzorg praat Malewicz dan ook niet in gevoelige zaken met zijn cliënten in spreekkamers in gevangenis- sen. 'We wisselen briefjes uit.' Voor het opbouwen van een vertrouwensband met je cliënt is de aanwezigheid van afluisterapparatuur in spreekkamers niet goed, volgens Malewicz. Een cliënt van hem heeft hiervoor een oplossing gevonden. Tijdens de gesprekken trommelt hij luid met zijn handen op tafel. De apparatuur zit namelijk vaak onder tafel verborgen, vermoedt deze cliënt.

Ook op politiebureaus kunnen advocaten er niet standaard vanuit gaan dat gesprekken tussen hen en hun cliënt niet worden opgenomen. Strafrechtadvocaat Paul Verweijen wilde telefonisch

overleggen met zijn cliënt tijdens verhoor. Verweijen had verbalisanten gevraagd het audiovisuele registratie (AVR)-systeem stop te zetten. Zij beloofden dat te doen. Later kwam hij erachter dat het vertrouwelijke gesprek was opgenomen. Hoe dat kan? Het AVR-systeem dat de politie gebruikt om verhoren van verdachten op te nemen, kan niet tussentijds worden stopgezet. Verweijen twitterde 12 februari 'Nr aanleiding problematiek rondom AVR-systeem iig positief om dit op polbureau tegen te komen,' met een foto van een sticker op de deur van een 'AVR-ruimte'. Op deze sticker stond onder meer: 'Zorg ervoor dat in AVR-ruimten geen andere gesprekken plaatsvinden dan verhoor.'

Onderscheppen

Naast het afluisteren door de nationale politie en het OM ligt het afluisteren door de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) op de loer. Het afgelopen jaar pleitte hoogleraar en internationaal strafrechtadvocaat Geert-Jan Knoops voor een toets voorafgaand aan het afluisteren van advocaten door inlichtingendiensten. Nu toetst de Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) alleen achteraf. Eind 2014 gaf minister Ronald Plasterk (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, PvdA) toe dat de AIVD telefoongesprekken en mailwisselingen tussen cliënten en advocaten van advocatenkantoor Praktijken d'Oliveira Human Rights Lawyers ruim tien jaar lang onderschepte. De klacht die het kantoor hiertegen indiende, verklaarde de CTIVD deels

gegrond. De commissie wees erop dat er geen beleid binnen de AIVD is over het uitwerken van telefoongesprekken en mailwisselingen tussen cliënten en advocaten (indirect tappen). Volgens de commissie handelde de AIVD daarom 'onbehoorlijk'. Daarbij verklaarde de commissie dat een deel van de gesprekken en berichten ten onrechte is uitgewerkt. 'Het gaat daarbij om communicatie die evident niet als relevant voor enig onderzoek van de AIVD kan worden beschouwd.'

De NOvA is bezorgd. Voor het direct tappen van telefoon- en mailverkeer door de veiligheidsdiensten bepleitte de beroepsvereniging van de advocatuur daarom de invoering van een voorafgaande rechterlijke toets. 'Wat dat betreft moet het nu bij de Tweede Kamer aanhangige wetsvoorstel op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten dan ook worden gewijzigd,' zegt Roelien Huges, beleidsadviseur van de NOvA. Ook signaleert de NOvA de problemen die het indirecte tappen met zich meebrengen. 'Cliënten moeten vertrouwelijk contact kunnen hebben met hun advocaat. Zo simpel is het,' zegt Huges. Minister Ronald Plasterk vindt het invoeren van een rechterlijke toets voorafgaand aan het onderscheppen van telefoongesprekken en mailwisselingen door veiligheidsdiensten niet nodig. Volgens Plasterk is er dan ook geen aanleiding voor om een soortgelijke waarborg voor advocaten te laten

Michiel Pestman: 'In feite moet je beseffen dat als je een e-mail stuurt, er andere gespreksdeelnemers zijn'

gelden als in het wetsvoorstel waarin wordt voorgesteld het afluisteren van journalisten vooraf te laten gaan aan een rechterlijke toets. Dat schreef hij 5 maart in antwoord op Kamervragen van de SP. 'In mijn zienswijze heb ik het advies van de CTIVD overgenomen. Het beleid is verder aangescherpt en de ten onrechte uitgewerkte gesprekken zijn verwijderd en vernietigd.'

Daarmee is voor Plasterk de kous af. Maar zo denkt Michiel Pestman, advocaat van het afgeluisterde Praktijken d'Oliveira, er niet over. 'We gaan een kort geding aanspannen waarin we de minister vragen te stoppen met afluisteren van advocaten door het invoeren van een systeem van nummerherkenning,' zegt Pestman. Voordat het zover is, adviseert Pestman collega-advocaten geen vertrouwelijke informatie met cliënten via de telefoon of e-mail uit te wisselen. 'Doe dat in persoon en in gevangenis en huizen van bewaring dan ook

nog eens op schrift. In feite moet je beseffen dat als je een e-mail stuurt, er andere gespreksdeelnemers zijn. De muren hebben oren.'

Europa grijpt niet in. In antwoord op vragen van Europarlementariër Judith Sargentini (GroenLinks) tijdens de plenaire zitting van het Europees Parlement in Straatsburg lieten de Europese Commissie en de Europese Raad (13 januari) weten Nederland niet op het matje te roepen voor het aftappen van advocaten. Het toezicht op de veiligheidsdiensten is een zaak van de lidstaten zelf, zei Eurocommissaris Věra Jourová (Justitie).

Robert Malewicz wijst erop dat de MIVD en de AIVD informatie ook makkelijk kunnen doorsluizen naar het OM. Via Meld Misdaad Anoniem, bijvoorbeeld. Of door het opstellen van een ambtsbericht. In antwoord op de Kamervragen meldde Plasterk hierover dat 'gegevens die zijn verkregen uit de inzet van bijzondere bevoegdheden tegen een verschoningsgerechtigde, in de regel niet in een ambtsbericht aan het Openbaar Ministerie worden opgenomen'. Los van de vraag of het IVD-systeem van nummerherkenning er komt, wijst de NOvA erop dat het mailverkeer tussen cliënten en advocaten vogelvrij is voor bijzondere opsporingsdiensten. Geheel vertrouwelijk is de communicatie tussen cliënten en verschoningsgerechtigden, kortom, niet. <<

advertenties

TRIP

ADVO
CATE
N & N
OTAR
ISSEN

OP ZOEK NAAR
RUIJME VOOR
JE AMBITIE?

Voor onze overheidspraktijk in Groningen zoeken wij op het gebied van aanbestedingsrecht / staatssteun / gebiedsontwikkeling een ondernemende

ADVOCAAT-MEDEWERKER

JOUW PROFIEL

- min. 5 jaar werkzaam als advocaat
- communicatief vaardig en energiek
- leergierig, enthousiast en gedreven

SOLLICITATIEPROCEDURE:

Kijk voor meer informatie op
www.triplaw.nl of bel met
Michiel Hoek, 050 - 599 78 82.

Besparen op personeels- en kantoorkosten? EuroLex ondersteunt u met innovatieve oplossingen!

Wat bieden wij uw kantoor?

- Telefonische bereikbaarheid en agendabeheer
- Secretariaatsservice op afstand
- Een (tijdelijke) secretaresse op uw kantoor
- Online postverzorging

Stuur een mail naar info@eurolexadvocatuur.nl
of kijk op www.eurolexadvocatuur.nl

Benieuwd hoe uw kantoor kosten kan besparen? Bel 055 - 599 78 00

Het sluitende puzzelstuk

CAMINADA & VAN LEEUWEN
gerechtsdeurwaarders & incasso

Ondernemingsweg 2D
2404 HN Alphen aan den Rijn
T 0172 44 36 34
F 0172 44 36 50
E info@cvi-incasso.nl
I www.cvl-incasso.nl

KOM Advocaten in Noordwijk (ZH) zoekt een enthousiaste,

ondernemende advocaat

bij voorkeur met een zelfstandige praktijk, om op basis van kostendeling deel uit te gaan maken van ons kantoor.

Onze focus ligt op het gebied van het familierecht en strafrecht. Wij breiden onze specialisaties graag uit met andere rechtsgebieden.

Interesse: stuur uw sollicitatie naar:
info@kom-advocaten.nl t.a.v mr. B. Beekman

Website: www.kom-advocaten.nl

KORTMAN ADVOCATEN

zoekt

advocaten

om op zelfstandige basis / in maatschapsverband
ons team te versterken

Wij bieden:

- Een lang bestaand kantoor met naamsbekendheid in Den Haag en omgeving
- Flexibele samenwerkingsvormen
- Volledige kantoorondersteuning
- Specialisten op verschillende rechtsgebieden
- Een prettige werkomgeving

Wij vragen:

Iemand die hecht aan het voeren van een zelfstandige praktijk, maar wel wil werken in een collegiale sfeer, gebruikmakend van elkaars kennis en ervaring.

Neem voor meer informatie contact op met Els Vermeer-Wartna
telefoon: 070 302 4030
e-mail: vermeer@kortmanadvocaten.nl
of kijk op www.kortmanadvocaten.nl

Geheimhouden

Met het digitaliseren van de samenleving komt ook de vraag naar beveiliging van vertrouwelijke gegevens. Zo zorgen advocaten voor geheimhouding in een digitale wereld.

Nathalie Gloudemans-Voogd

Bij contactgegevens op de website van advocaat Ot van Daalen staan niet alleen telefoonnummer en e-mailadres, maar ook een PGP-code. PGP staat voor *Pretty Good Privacy* en hoort bij een manier om e-mails te versleutelen. Snappen cliënten het wel als ze een *public PGP key* op de website zien staan? 'Ik heb het mijn cliënten nog nooit hoeven uitleggen,' lacht Van Daalen. Kennelijk trekt Van Daalen, die in 2009 digitale burgerrechtenorganisatie Bits of Freedom oprichtte en sinds 2014 weer privacyrechtadvocaat is met zijn eigen kantoor Digital Defence, een cliëntèle die beveiligde communicatie begrijpt en belangrijk vindt. Als oud-programmeur weet Van Daalen ook meer van IT-beveiliging dan de gemiddelde advocaat. 'Soms mail ik versleuteld met andere advocaten. Ze downloaden dan wel het programma, maar hebben bijvoorbeeld niet het juiste besturingssysteem. Dan kan encryptie heel onhandig zijn.'

Vertrouwelijkheid is een kernwaarde van de advocatuur en de geheimhoudingsplicht van gedragsregel 6 vloeit

daar uit voort. Aparte regels voor vertrouwelijkheid bewaren in het digitale tijdperk zijn er niet. Er is bijvoorbeeld geen verplichting om versleuteld te e-mailen, terwijl elektronische post in het algemeen bekendstaat als onveilig communicatiemiddel. Hoe kunnen advocaten vertrouwelijkheid bewaren in de digitaliserende wereld?

Versleuteling van e-mail leeft niet echt in de advocatuur, ziet Claudia Heemskerk, operationeel manager bij Lexsyn Groep, dat ICT-oplossingen voor de juridische praktijk biedt. 'Er zijn er een paar die wat met encryptie doen, maar het overgrote deel heeft het niet geregeld.'

Een rondvraag langs een aantal kantoren levert een versnipperd beeld op. Zo verstuurt eenpitter Van Daalen wel vaak versleutelde e-mails. Deze slaat hij ook beveiligd op; hij heeft in zijn kantoor een eigen server staan. Ook e-mails vanuit het middelgrote Bird & Bird (privacyrechtspecialist en hooger Recht in de informatiemaatschappij Gerrit-Jan Zwenne is een van de partners) worden soms versleuteld ver-

stuurd, vertelt Dave van den Berg, IT-manager bij de Haagse vestiging. 'Maar niet altijd. Wel hebben we techniek tussen onze servers en internet zitten. Dat filtert en beveiligd het e-mailverkeer,' zegt Van den Berg. Ook Bird & Bird heeft eigen mailservers.

Bij het grootste advocatenkantoor van Nederland, De Brauw, staat standaard *Transport Layer Security* (TLS) aan, een cryptografisch protocol om communicatie over een computernetwerk te beveiligen. 'Hiermee kunnen we e-mail beveiligd vanaf onze mailserver naar een andere mailserver sturen, als die andere partij ook TLS ondersteunt,' vertelt De Brauw's IT-manager Jeroen Winkel. De Brauw voorziet voor de e-mail ook andere soorten van encryptie aan, zoals S-MIME en PGP. 'Een *end point to end point* encryptie zoals S-MIME PGP is voor een kantoor als De Brauw en haar cliënten onpraktisch,' legt Winkel uit. 'Bij e-mailcommunicatie met tien geadresseerden moeten er tien keer tien sleutels worden uitgewisseld. Met de cliënten die wij hebben, met hooggeplaatste bestuurders van

grote bedrijven, kan het voorkomen dat iemand die vorm van encryptie niet aan de praat krijgt en dan werkt het helemaal niet.' E-mail beveiligd opslaan is ook onhandig voor dossiervorming bij grote teams; elke advocaat die niet de oorspronkelijk geadresseerde van een versleutelde e-mail was, kan deze niet ontcijferen. 'Server to server beveiliging zoals met TLS is voldoende en het scheelt in de administratie en snelheid van het proces,' zegt Winkel.

Encryptie is één van de honderden manieren om vertrouwelijkheid te bewaren in een digitale advocatuurlijke praktijk. Een andere maatregel die bijvoorbeeld De Brauw heeft genomen, is het instellen van een eigen *security officer*. Hij verzorgt voorlichting aan het personeel en de partners en denkt mee bij IT-wijzigingen. Ook voert het kantoor een batterij aan standaard beveiligingswerkzaamheden uit. 'We voeren rigoureuze elke *security patch* door die partijen als Microsoft uitgeven. Dat kost wel wat tijd, maar daar zijn we heel strikt in,' vertelt Winkel. De Haagse locatie van Bird & Bird op zijn beurt heeft het ISO/IEC 27001:2013 beveiligingscertificaat. 'Wij zijn volgens BSI (dienst voor de beveiliging van informatietechnologie, *red.*) het enige advocatenkantoor in Nederland die dit heeft. Het betekent dat wij serieus nadenken over beveiliging; er is een hele audit geweest voordat we het certificaat kregen. Elke drie jaar worden we gecontroleerd. Ons kantoor in Engeland zelfs elk jaar,' vertelt Van den Berg. Het ISO-certificaat noemt Bird & Bird pitchtes. 'Als klanten vragen hoe wij met data omgaan, kunnen we laten zien dat we gegevens veilig opslaan en houden.' Bij De Brauw werkt IT wel volgens de ISO 27001 beveiligingsnorm, maar het kantoor heeft het certificeringsproces nog niet officieel doorlopen. 'Het is vooral een papieren norm,' vindt Winkel. 'Eigenlijk zeg je dat je hebt opgeschre-

Van Daalen:
'Ik snap wel dat de overheid wil digitaliseren, maar ze zet daarmee ook de deur open voor veiligheidsproblemen'

ven hoe je beveiliging invult, maar dat alleen garandeert geen veiligheid.'

De IT markt ontwikkelt doorlopend nieuwe producten opdat advocaten veilig kunnen werken. Heemskerk van Lexxyn Groep vertelt bijvoorbeeld over eigen portals waar cliënten en advocaten veilig met elkaar kunnen communiceren. De Brauw werkt ook met cliëntenportalen. 'Maar wij zien het vooral als een tool om efficiënter met cliënten samen te werken aan documenten die op één plek staan en niet heen en weer gemaïld hoeven te worden.' Bij Bird & Bird heet het cliëntenportaal OCS, naar *Online Client System*. 'OCS vergemakkelijkt de uitwisseling van belangrijke informatie tussen onze cliënten en Bird & Bird via een beveiligde en geprivilegieerde website. Ook houden we zo belangrijke documenten op een geordende wijze direct beschikbaar,' legt IT-manager Van den Berg uit.

Ook voor werken op afstand binnen een kantoor worden tools ontwikkeld. I-FourC, dat advocatenkantoren helpt om archieven te digitaliseren, ontwikkelde onlangs een app waarin ook lopende dossiers eenvoudig kunnen worden opgehaald. De dossiers zijn ook offline en beveiligd beschikbaar. Bird & Bird werkt met een vergelijkbaar systeem, vertelt Van den Berg: 'Als onze advocaten een dossier nodig hebben en niet op kantoor zijn kunnen ze met een

PGP

Pretty Good Privacy (PGP) is een van de meest gebruikte verscijfermethodes op internet. Binnen PGP hebben gebruikers een eigen *public key* en een geheime sleutel, die nodig zijn om versleutelde berichten te verzenden en ontvangen. PGP hanteert namelijk een vorm van asymmetrische cryptografie: er is een sleutel voor verscijferen en een voor ontcijferen van informatie. Versimpeld gezegd werkt PGP zo. Een gebruiker stelt een bericht op en PGP comprimeert dat. Daarna maakt het systeem een sessiesleutel aan, waarmee de tekst verscijferd wordt. Met de publieke sleutel van de ontvanger wordt deze sessiesleutel ook weer versleuteld. De ontvanger krijgt daarna beide delen en kan met zijn of haar eigen geheime sleutel de sessiesleutel ontcijferen. Met de sessiesleutel kan de tekst vervolgens worden omgezet in begrijpelijke taal.

laptop of tablet ons document management systeem versleuteld van buitenaf benaderen.'

Bewustwording

Ook eenpitter Van Daalen werkt vooral digitaal. Toch poneerde hij bij het ICT-congres PLEIT in oktober 2014 dat advocaten soms beter terug konden gaan naar papier. 'Er kan minder misgaan met papier. Het is een begrijpelijke trend om alles te digitaliseren, maar het kent ook nadelen. De techniek om te beveiligen is niet goed ontwikkeld,' zegt Van Daalen, die naast advocaat ook onderzoeker privacy en security is bij het Instituut voor Informatierecht van de Universiteit van Amsterdam. 'Ik snap wel dat de overheid wil digitaliseren, maar ze zet daarmee ook de deur open voor veiligheidsproblemen.' Dat kan volgens Van Daalen grote gevolgen hebben: 'Kijk naar DigiNotar; dat was in eerste instantie bedoeld voor notarissen. Toen DigiNotar gehackt werd, lag het hele notariële verkeer stil.'

Van Daalen pleit ervoor dat digitale beveiliging even grote aandacht krijgt als fysieke beveiliging. Volgens Heemskerk is beveiliging in de digitale wereld niet anders dan in de fysieke wereld: 'Je laat je dossiers niet slingeren in de trein en dus ook niet op onveilige digitale platforms.' Het is duidelijk dat veranderingen niet vanzelf gaan, stelt Van Daalen. 'Het zal niet uit de markt zelf komen. De grote kantoren zullen alleen standaard gaan versleutelen als hun cliënten erom vragen, en dat doen ze niet. De kleinere kantoren volgen de grote.' Volgens Van Daalen helpt het niet dat de overheid vaak fouten op dit gebied maakt. 'Dan zegt de overheid dat telefoonnummers van advocaten niet getapt worden en dan blijkt dat toch te gebeuren. Zo ontstaat wantrouwen.'

'Een groot risico dat wij lopen met onze internationale praktijk is een inbreuk op onze systemen door buitenlandse mogendheden, of partijen die daaraan verbonden zijn,' legt De Brauw's IT-manager Winkel uit. Deze partijen zullen overigens wel hun best moeten doen om dat voor elkaar te krijgen, stelt Winkel. 'Maar er zijn partijen waar ook wij een maatje te klein voor zijn om ons tegen te beschermen.' In Amerika is men al een stap verder: daar komen de federale inlichtingendienst FBI en advocatenkantoren bij elkaar om informatie uit te wisselen en elkaar te waarschuwen. 'Waarom ontwikkelen we hier niet ook een platform voor beveiligingskwesaties?' Volgens Winkel zou daar een rol voor de Nederlandse orde van advocaten (NOvA) kunnen liggen.

Op congressen waar IT in de advocatuur aan bod komt, zoals PLEIT of De Rechtspraak van Morgen over het project Kwaliteit en Innovatie (KEI), laten sommige advocaten weten dat zij strengere regels van de NOvA op IT-vlak verwachten. Nu zijn er geen specifieke voorschriften voor werken in een digitale omgeving en beveiliging. Volgens de NOvA is dit gedekt door de gedrags-

regels en de Advocatenwet. Wel heeft de raad van Europese Balies, de CCBE, in 2012 richtlijnen opgesteld voor werken in de *cloud*. Deze richtlijnen zijn vooral bedoeld om aandacht te vestigen op verschillende overwegingen bij gebruik van *cloud computing* diensten. De CCBE adviseert bijvoorbeeld te overwegen een cloud-service provider te kiezen die in de EER gevestigd is; zo verminderen

Heemskerk: 'Beveiliging in de digitale wereld is niet anders dan in de fysieke wereld'

advocaten het risico dat hun provider gegevens moet afstaan aan de nationale autoriteiten. De CCBE geeft ook tips voor de beoordeling van contracten met leveranciers van cloud computing-diensten. Strengere regels van de NOvA zijn niet nodig, volgens Winkel van De Brauw. 'Die zullen toch neerkomen op een inspanningsverplichting. Onze reputatie is reden genoeg voor De Brauw om met beveiliging bezig te zijn, of de NOvA daar nu regels voor schept of niet,' zegt hij. Wel ziet Winkel ruimte voor de NOvA om meer aan voorlichting op dit onderwerp te doen.

Informatieverschaffing, daar ziet ook privacyrechtadvocaat Van Daalen een rol voor de Orde. Of er strengere regels vanuit de NOvA zouden moeten komen, durft hij niet te zeggen. 'Ik denk niet dat advocaten hun e-mails altijd moeten versleutelen. Het is afhankelijk van het risico dat je loopt. En daar moet je je als advocaat van bewust zijn. Het blijkt nu bijvoorbeeld dat Van

Tips van experts

Gegevens van cliënten geheimhouden en beveiliging van data vraagt verschillende methoden. Een paar tips van beveiligingsexperts om vandaag al mee te beginnen:

- Voer trouw en direct alle updates uit, hoe irritant dat ook kan zijn. Softwarebedrijven geven niet voor niets deze *security patches* uit. Hackers komen binnen via niet-bijgewerkte software.
- Controleer de internetverbinding als u op een andere locatie dan kantoor werkt. Open wifi-netwerken zijn gevaarlijk. Als u uw mailt checkt, kunnen hackers op eenvoudige wijze meekijken. Zo kunnen ze vertrouwelijke gegevens onderscheppen.
- Wis netwerken waar u buiten kantoor verbinding mee heeft gemaakt, bijvoorbeeld als u van wifi bij uw cliënt gebruikmaakt. Uw telefoon hoeft niet gehackt te worden om uit te lezen welke wifi u heeft gebruikt. Zo geeft u misschien ongewild prijs waar u geweest bent.
- Gebruik in plaats van een wachtwoord een 'wachtzin': gebruik hoofdletters, kleine letters, symbolen en cijfers. Of nog beter: werk met tokens, die een unieke code genereren waarmee u kunt inloggen, of een elektronische identiteitskaart.

der Valk in Twente gastenlijsten aan de politie afgeeft. Dus ook als je ergens afspreekt, ben je niet veilig.' Ook Heemskerk pleit voor meer bewustwording: 'Dat je op een terras via onbeveiligde wifi je Facebookpagina checkt is tot daaraan toe. Maar denk erover na als je daarna je werkmail checkt. Weet welke risico's je loopt.' Bij Digital Defence denkt Van Daalen zeker na over de risico's, al betekent dat niet hij altijd e-mail versleutelt of alles op papier doet. 'Maar als cliënten niet met encryptie willen werken, vertel ik hen wel: "Wees je bewust dat het onveilig kan zijn. Als je iets belangrijks wilt vertellen, kom dan langs op kantoor."' Van PGP naar F2F dus: *Face to Face* kan ook een goede beveiliging zijn. <<

Sdu feliciteert de winnaars van de Gouden Zandloper

Snelste groeier
Holland van Gijzen

Beste M&A advocaat
Dennis de Breij

Jaarlijks trendonderzoek

De Gouden Zandloper is op 19 maart uitgereikt tijdens de feestelijke presentatie van de Stand van de Advocatuur & het Notariaat. De Stand is het jaarlijkse trendonderzoek van Sdu naar de advocatuur en juridische dienstverlening in Nederland. In 2015 alweer voor de 20ste keer en daarom een speciale editie!

Meer informatie of bestellen sdu.nl/destand

Herman Bolhaar

Geboren 1955
Burgerlijke staat Getrouwd,
twee kinderen

Studies

Nederlands recht, Radboud Universiteit (1980), Management Publieke Sector Nederlandse School Openbaar Bestuur (1995), Opleidingsprogramma 'Senior managers in government' Harvard University, John F. Kennedy School of Government (USA)

Loopbaan

- **1981-1983** Raad van State, jurist bij de stafafdeling rechtspraak
- **1983-1986** Arrondissementsparket Almelo, staffunctionaris
- **1986-1989** Ressortsparket 's-Hertogenbosch, kabinetschef PG
- **1989-2004** Bij verschillende arrondissementsparketten officier van justitie, fungerend hoofdofficier van justitie en hoofdofficier van justitie
- **2004-2008** College van procureurs-generaal, procureur-generaal
- **2008-1 april 2011** Arrondissementsparket Amsterdam, hoofdofficier van justitie
- **1 april 2011-1 juni 2011** College van procureurs-generaal, procureur-generaal
- **juni 2011-heden** College van procureurs-generaal, Voorzitter college van procureurs-generaal

‘Het strafrecht is er voor de essentiële normen’

Volgens Herman Bolhaar is het laatste woord over de balans tussen zorgvuldigheid en snelheid bij ZSM-zaken nog niet gezegd.

De voorzitter van het College van procureurs-generaal van het Openbaar Ministerie over rechtsbijstand, bezuinigingen, de kritiek op het OM en het verschoningsrecht van de advocaat: ‘Praat met collega's als je de kritische grens nadert.’

Peter Louwerse
Beeld: Jiri Büller

In de hoek van zijn werkkamer hangt een toga. Op de vraag wanneer hij die weer aantrekt, zegt Herman Bolhaar beslist: ‘Die is figuurlijk nog altijd aan! Daarom hangt ie daar ook.’

Advocatenblad: Wat betekent dat voor u?

Herman Bolhaar: ‘De toga moet nooit uit je gedachten zijn. Een goed officier moet tot het uiterste gaan bij het opsporen en vervolgen van strafbare feiten. Die officier doet dat niet in zijn zalige eentje, maar als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie. Die toga herinnert ons eraan dat wij als OM een bijzondere rol hebben en dat we het aan onze stand verplicht zijn die waar te maken.’

In een interview met *de Volkskrant* zei u in 2012: ‘Het OM moet zichtbaar, merkbaar en herkenbaar zijn. We moeten daarbij verbinding zoeken met de samenleving.’ Wat betekent dat concreet?

‘Dat de samenleving op ons kan rekenen als wij nodig zijn. En tegelijkertijd dat wij de burgers in de samenleving stimuleren om zich aan de norm te houden, en elkaar eraan te houden. Het strafrecht is er voor de essentiële normen. Daarnaast zijn er een hoop onaangename zaken waarvan je je moet afvragen of het strafrecht zich ermee moet bemoeien.’

Zoals?

‘Een burenruzie bijvoorbeeld. Die kan strafrechtelijk relevant zijn, en tot een

aangifte leiden. Maar een strafrechtelijke reactie kan er ook voor zorgen dat de burens elkaar nooit meer willen zien. De officier van justitie moet goed in de gaten houden wat hij als strafrechtshandhaver kan betekenen voor de samenleving, en andersom moet de samenleving zich ook afvragen wat ze zelf kan doen.’

Wat kan de samenleving zelf regelen?

‘In elk geval ervoor zorgen dat je minimale regels hebt voor het oplossen van conflicten onderling, bijvoorbeeld via mediation. Niet direct grijpen naar de escalatie van de aangifte dus. En andersom moet je als officier van justitie beginnen met de vraag: zie ik de

context van dit strafbare feit? Of loop ik de kans dat ik een juridisch correcte beslissing neem die qua effectiviteit volkomen de plank mislaat? Een steen in de ruit kan 25 verschillende dingen betekenen. Juridisch is het bijna altijd vernieling. Maar met de standaard geldboete van 250 euro kun je er ernstig naast zitten. Vliegt die steen door de ruit van een homopaar in de Utrechtse wijk Terwijde? Is de dader een psychiatrisch patiënt? Of gaat het om spelende kinderen die onhandig waren? Je reactie is dus afhankelijk van de context.'

Wat moet deze officier dan doen?

'Het OM moet in contact staan met de omgeving, dus rekening houden met het slachtofferbelang en met het herstel van betrekkingen. De ZSM-methode stelt ons in staat zo nodig streng en snel te reageren. Normhandhaving als dat nodig is, maar niet strafrechtelijk reageren kan ook, als dat effectiever is. In de ZSM-werkelijkheid kan dat betekenen dat burens om de tafel zitten om een oplossing te zoeken.'

Advocaten vinden dat ze buitenspel blijven bij de ZSM-werkwijze.

'ZSM is een nieuwe praktijk die zich stormachtig ontwikkelt. Het laatste woord over de balans tussen snelheid en zorgvuldigheid in ZSM is zeker nog niet gezegd. Wij zijn van mening dat ZSM gepaard moet gaan met passende rechtsbijstand. Van meet af aan hebben we op een aantal locaties de advocatuur uitgenodigd om daarbij aanwezig te zijn. Wij vinden het van groot belang dat de rechtsbijstand op een passende manier wordt ingepast in ZSM. Daarom willen we de resultaten van pilots op dit gebied omzetten in de landelijke praktijk.'

Niettemin bent u met ZSM begonnen zonder passende rechtsbijstand in te bouwen.

'Ja, want je moet een keer beginnen. We hebben nooit de bedoeling gehad om de

'We kiezen onze dossiers op de maatschappelijke relevantie'

advocatuur buitenspel te zetten, helemaal niet. We hebben steeds gezegd: de advocaat is welkom. De vraag is hoe de advocatuur dat organiseert.'

Wat betekent dat concreet?

'De essentie is dat de rechtsbijstand beschikbaar is als iemand daar aanspraak op maakt. Hoe je die vormgeeft, moet de advocatuur zelf bepalen. En wie geen rechtsbijstand wil, moet dat tegen een advocaat kunnen zeggen. De vraag is wel of je altijd een advocaat fysiek tegenover je moet hebben. Of kan het ook anders, bijvoorbeeld met telefoon of videoverbinding?'

Een snelle manier van afdoening is de strafbeschikking. De procureur-generaal bij de Hoge Raad, Jan Watse Fokkens, concludeert in het rapport *Beschikt en Gewogen* dat bij acht procent van de strafbeschikkingen de schuldvaststelling onvoldoende is onderbouwd.

'Acht procent is te hoog. We hebben zelf om dit rapport gevraagd in het kader van de periodieke kwaliteitstoets door de P-G van de Hoge Raad. Kort na mijn aantreden, vier jaar geleden, ben ik met Fokkens in gesprek gegaan over de vraag of naast de andere vormen van kwaliteitstoets (rechter, advocatuur, Nationale ombudsman) ook de P-G kritisch naar ons werk kan kijken. Dat hoort bij een instantie als de onze die zware bevoegdheden heeft. We hebben behoefte aan een externe autoriteit die ons periodiek thematisch de maat neemt op relevante thema's. We hebben gekozen voor de strafbeschikking omdat die een relatief nieuw fenomeen is. Een hybride fenomeen eigenlijk: een administratiefrechtelijk middel in een strafrechtelijke jas. Ook omdat het middel wordt toegepast in de ZSM-praktijk is het nuttig om ernaar te kijken. Als er iets te verbeteren valt, doen we dat liever voorin het proces dan achteraf.'

Wat doet het OM met de aanbevelingen van Fokkens?

'Die nemen we over. Zoals op het gebied van de schuldvaststelling: die moet transparanter en zorgvuldiger, en de onderbouwing moet beter. Daar worden de processen-verbaal op aangepast. En: we leggen alleen directe betaling op als er een advocaat bij aanwezig is.'

Dus niet langer boetes pinnen bij Lowlands?

‘Inderdaad. Ook als iemand zich later bedacht, was de beschikking onherroepelijk geworden. Dat hebben we opgeschort in afwachting van de hervorming van de rechtsbijstand. Zo hebben we bij elk aangereikt punt maatregelen genomen. En die zullen we monitoren.’

Het OM moet fors bezuinigen. Mensen die het kunnen weten, zoals Geert Corstens en Maria van de Schepop, zeggen dat dit ten koste gaat van de kwaliteit. Stukken raken zoek, officieren komen minder goed voorbereid ter zitting. Kent u dergelijke klachten?

‘Er is geen een-op-eenrelatie tussen bezuiniging en kwaliteit. Je moet altijd zorgen voor goede kwaliteit. In de periode dat van bezuinigingen geen sprake was, speelde de Schiedammer Parkmoord (waarbij aanvankelijk een onschuldige verdachte werd veroordeeld – red.). We weten allemaal wat daaruit is voortgevloeid.’

Dus de bezuinigingen gaan niet ten koste van de kwaliteit?

‘We organiseren de ombuigingen zo dat de mensen in staat zijn hun werk goed te doen. Eén: selectie aan de poort. Dat betekent alleen zaken innemen die ertoe doen, en die deugen. Twee: we blijven investeren in HRM-beleid en opleidingen, in de kwaliteit van de professional en in reflectie. Drie: de kwaliteit van je dienstverlening op peil brengen. Ik loop lang genoeg mee om te weten dat de kwaliteit van onze dagelijkse dienstverlening niet optimaal is als het gaat om het opnemen van de telefoon, het beantwoorden van brieven enzovoort.’

Wat doet u eraan?

‘Een onderdeel van ons programma OM 2020 is het Service Portaal OM (SPOM),

een telefonische servicedesk die op een aantal plekken in het land actief is. Als de advocaat inbelt, komt hij bij een professionele helpdesk die het telefoontje afhandelt. Je wordt niet doorverbonden, je verdwijnt niet in een zwart gat. Daar kun je nu al de concrete resultaten van zien. Als je vandaag belt met het parket Noord-Holland of Limburg, merk je dat je veel beter te woord wordt gestaan. En via het advocatenportaal op rechtspraak.nl kunnen advocaten strafdossiers opvragen. Dat is nu nog beperkt tot enkelvoudige zittingen, maar straks kan het ook bij de meervoudige kamers. Met dit advocatenportaal behoort veel chagrijn van advocaten tot het verleden.’

Over die bezuinigingen. Een leidinggevende bij de recherche vertelde me onlangs dat, als hij in een grote drugszaak tachtig verdachten heeft, hij er maar twintig mag aanbieden bij het OM. Dit door capaciteitsgebrek bij het OM en ook bij de rechtbank. Hij moet er dus zestig laten lopen.

‘Daar kan ik me niets bij voorstellen. Bij het OM is, net als bij de huisarts, het aanbod groter dan de verwerkingscapaciteit. We sturen niet categorisch mensen naar huis, we kiezen wel onze dossiers op de maatschappelijke relevantie. Met welke patiënt uit de volle wachtkamer begint de huisarts? Degene die het eerst komt, degene die het hardst schreeuwt, of die het meest bloedt? Of kiest ’ie de patiënt die te laat komt, aan wie aan de buitenkant niets te zien is en die dreigt te bezwijken aan een hartstilstand? Als hij die laatste kiest, moet ie dat wel goed uitleggen.’

Wat is het juridisch equivalent van die laatste patiënt?

‘Dat kan de verdachte zijn in een grote fraudezaak, waarvan de bevolking het ondermijnende karakter niet in

de gaten heeft. In de moderne wereld van het OM hebben we daarvoor een gereedschapskist met veel middelen. Bijvoorbeeld ZSM, of hoge transacties aan de top, zoals bij de Klimop-zaak en bij SBM Offshore. We brengen dus niet alles naar de rechter. Het is een gedifferentieerde aanpak, met soms lange onderzoeken, soms korte klappen. Soms op zitting, soms buiten zitting in een mix. We kijken naar de effectiviteit en impact.’

Wordt u nooit ziek van de kritiek op het OM?

‘Als dat zo is, moet je niet bij OM gaan werken. We krijgen niet automatisch applaus. We hebben te maken met tegengestelde belangen. Je kunt soms ’s avonds bij *Nieuwsuur* en *Pauw* twee advocaten over dezelfde zaak zien praten die totaal tegengestelde opvattingen hebben over het OM. We moeten veel uitleggen, en ons ook realiseren dat veel zaken zo complex zijn dat je niet alles kunt duidelijk maken.’

Onder strafrechtadvocaten is vorig jaar veel onrust ontstaan door de zogeheten Rykiel-zaak. Een advocaat uit Alkmaar werd gearresteerd op verdenking van het faciliteren van een illegaal gokbedrijf. Waar ligt de grens van het verschoningsrecht?

‘We zijn ons bewust van de fundamentele ruimte die de advocaat moet hebben om zijn vak uit te oefenen. Maar als een advocaat zijn positie misbruikt, dan kunnen we een onderzoek doen. We staan daarvoor in nauw contact met de regionale dekens, en ik heb zeer korte lijnen met de landelijk deken. Een verschoningsgerechtigde heeft een bijzondere positie waar hij erg zuinig op moet zijn. Je moet als advocaat binnen je eigen beroepscode zelf bepalen hoe ver je wilt gaan. Mijn advies: als je de kritische grens nadert, praat er dan over met je collega’s.’

Ouderen aan de bak

Het arbeidsrecht is met de Wet werk en zekerheid (Wwz) flink gewijzigd.¹ Onder het mom van een vereenvoudiging van het ontslagrecht en een bevordering van de rechtsgelijkheid krijgen werkgevers en werknemers te maken met nieuwe regels. Voor één groep werknemers ziet die rechtsgelijkheid er toch net iets anders uit: de oudere werknemer.

Steffan de Jong²

Met de eerder in het vooruitzicht gestelde krapte op de arbeidsmarkt zit het inmiddels wel snor. Door het afschaffen van VUT en prepensioen is de arbeidsdeelname van ouderen toegenomen. Gingen in 2006 de meeste mensen nog bij zestig jaar met pensioen, inmiddels ligt de piek bij het daadwerkelijk bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd.³ En dat was nodig. Nog niet zo lang geleden waarschuwden het Internationaal Monetair Fonds en de Europese Commissie de Nederlandse regering voor de houdbaarheid van de overheidsfinancien.⁴ Met een groeiende vergrijzing zou de beroepsbevolking dalen. Het steeds kleiner aantal werkenden zou op termijn de kosten voor de AOW en de zorg niet meer kunnen betalen. Hoog tijd

duis voor forse ingrepen. In 2011 sloten de sociale partners en het kabinet het Pensioenakkoord, waarna (sinds januari 2013) de AOW-gerechtigde leeftijd stapsgewijs wordt verhoogd.

Om ouderen aan de bak te helpen en te houden, gelden er tal van speciale regels die afwijken van wat geldt voor werkenden met een jongere leeftijd.⁵ Een voorbeeld is de premiekorting. Over het loon van de werknemer moet de werkgever premies voor de werknemersverzekeringen betalen. Neemt de werkgever een uitkeringsrechtige van 56 jaar of ouder aan, dan geldt er een korting op deze premie. De korting kan bij een voltijds dienstverband gedurende drie jaren oplopen tot 7.000 euro per jaar. Een ander voorbeeld is de aanpassing van het Ontslagbesluit waarmee het makkelijker is geworden om bij reorganisatie van een bedrijf de AOW'er te doen afvloeien. Sinds 1 april 2014 is de hoogste leeftijdscategorie binnen het verplicht te hanteren afspielingsbeginsel die van '55 jaar tot de AOW-gerechtigde leeftijd', en moet (binnen een categorie uitwisselbare functies) eerst afscheid worden genomen van de AOW-gerechtigde werknemers voordat

andere werknemers voor ontslag in aanmerking komen.⁶

De speciale behandeling rondom de oudere werknemer wordt met de Wwz uitgebreid. Het onlangs ingediende voorstel voor de Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd voorziet in een speciale behandeling tot ná de AOW-gerechtigde leeftijd.

Oudere werknemer onder de Wwz

Om de arbeidsdeelname van oudere werknemers te bevorderen, wordt het de werkgever makkelijker gemaakt om deze groep werknemers tijdelijk in dienst te houden en eenvoudiger om ze te ontslaan. Versoepeling van deze regels moet de terughoudendheid bij werkgevers om oudere werknemers in dienst te houden wegnemen. Onder werkgevers heerst een sterke perceptie dat ouderen een verhoogd risico op langdurig verzuim hebben. Met de Wwz wordt daarom per 1 juli 2015 een uitzondering gemaakt op de zogenaamde Ragetlie-regel. De Ragetlie-regel bepaalt dat voor beëindiging van de tijdelijke arbeidsovereenkomst die volgt op een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd, toch opzegging nodig is (als ware sprake van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd).⁷ Onder de Wwz

1 Een deel van de Wwz (33 818), waaronder de gewijzigde loondoorbetalingsverplichting, de ongediende proeftijd bij arbeidsovereenkomsten van zes maanden of korter en de aanzegverplichting bij tijdelijke arbeidsovereenkomsten, is per 1 januari jl. in werking getreden. Per 1 juli 2015 gelden de nieuwe regels rondom het ontslagrecht en de ketenregeling bij opeenvolgende tijdelijke arbeidsovereenkomsten.

2 Advocaat bij Sterc Arbeidsrecht Advocaten.

3 CBS, 05/02/2015, *Van arbeid naar pensioen; personen 55 jaar of ouder*.

4 IMF Country Report No. 06/283, 31/07/2006, *Kingdom of the Netherlands Staff Report for the 2006 article IV consultation*; Aanbeveling van de Raad van 12 juli 2011 over het nationale hervormingsprogramma 2011 van Nederland en met een advies van de Raad over het geactualiseerde stabiliteitsprogramma van Nederland voor de periode 2011-2015, Pb EG 19/072011, 2011/C 212/04.

5 Of en in hoeverre deze afwijkende regels zich verhouden met het verbod om onderscheid te maken op basis van leeftijd, laat ik hier verder onbesproken.

6 Regeling minister SZW, 18/02/2014, *Stcrt.* 2014, 5210.

7 Artikel 7:667 lid 4 BW (Wwz). De opzegging is niet nodig als de arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd is geëindigd door rechtsgeldige opzegging, ten

geldt de Ragetlie-regel niet langer voor werknemers van wie de arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd is geëindigd wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd op grond van een daartoe strekkend beding.

Een andere aanpassing ziet op het pensioenontslag. Voor opzegging van de arbeidsovereenkomst met de werknemer die de AOW-gerechtigde of de voor hem geldende pensioenleeftijd heeft bereikt, hoeft de werkgever na 1 juli 2015 niet meer langs het UWV. Voorwaarde is dat de werknemer reeds voor die leeftijd bij de werkgever in dienst was. Er wordt ook wel gesproken over de eenmalige gratis opzegging bij een pensioenontslag: de vanaf 1 juli 2015 geldende transitievergoeding is dan namelijk niet verschuldigd.⁸ Eindigt de arbeidsovereenkomst vóór de AOW-gerechtigde of geldende pensioenleeftijd, maar nadat de werknemer vijftig jaar of ouder is, dan geldt tot 1 januari 2020 een afwijkende berekening van de transitievergoeding voor de werknemer die minstens tien jaar in dienst is geweest.⁹ In plaats van een zesde maandloon voor elk vol halfjaar dat de arbeidsovereenkomst over de eerste 120 maanden heeft geduurd, wordt gerekend met een half maandloon voor elk vol halfjaar dat de werknemer na het bereiken van de leeftijd van vijftig jaar in dienst is geweest.

gevolge van een faillissement of door ontbinding door de rechter, dan wel als de twee arbeidsovereenkomsten worden onderbroken door een tussenpoos van meer dan zes maanden.

8 Dit laat de mogelijkheid van het door de ontslagen werknemer vorderen van een 'billijke vergoeding' onverlet.

9 Artikel 7:673a BW (Wwz). Voor zover de werkgever in de tweede helft van het kalenderjaar voorafgaand aan het kalenderjaar waarin de arbeidsovereenkomst eindigt, gemiddeld 25 of meer werknemers in dienst had.

Het maximum van 75.000 euro of een bedrag gelijk aan een jaarsalaris als dat hoger is, geldt echter ook voor de oudere werknemer.

Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd

Op 17 maart jl. is de Tweede Kamer akkoord gegaan met een voorstel voor (verdere) aanpassing van bepalingen die een belemmering kunnen vormen voor werknemers die na de AOW-gerechtigde leeftijd willen blijven werken.¹⁰ De Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd moet het werken door de AOW'er nader faciliteren door het scheppen van een 'lichter arbeidsrechtelijk regime'.

Met de nieuwe wet wil de regering bij AOW'ers de loondoorbetalingsverplichting tijdens ziekte en het opzegverbod beperken tot zes weken. Daarnaast moet de nieuwe wet de opzegtermijn voor de werkgever (bij opzegging van de arbeidsovereenkomst met de AOW'er) beperken tot één maand. Ook de ketenregeling wordt voor de AOW'er aangepast. De ketenregeling gaat over het aantal opeenvolgende tijdelijke arbeidsovereenkomsten en het van rechtswege ontstaan van een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd.¹¹ De Wwz doet de ketenregeling per 1 juli 2015 wijzigen. Vanaf dat moment geldt dat bij meerdere opeenvolgende arbeidsovereenkomsten die een periode van 24 maanden overschrijden, de laatste arbeidsovereenkomst is aangegaan voor onbepaalde tijd. Dat geldt ook bij

meer dan drie opeenvolgende tijdelijke arbeidsovereenkomsten. De keten wordt pas doorbroken bij een tussenpoos van meer dan zes maanden. De ketenregeling is van driekwart dwingend recht: er mag bij cao van worden afgeweken mits die afwijking zich beperkt tot maximaal 48 maanden of zes tijdelijke arbeidsovereenkomsten én uit de cao blijkt dat de intrinsieke aard van de bedrijfsvoering die verlenging of verhoging vereist. De Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd maakt het mogelijk om, ongeacht de functie/functiegroep en intrinsieke aard van de bedrijfsvoering, voor de AOW'er van de ketenregeling af te wijken. Voor vaststelling van de 48 maanden of het aantal arbeidsovereenkomsten tellen alleen arbeidsovereenkomsten die zijn aangegaan na het bereiken van de AOW-gerechtigde leeftijd voor de keten mee. De overige voorgestelde aanpassingen zien onder meer op het van toepassing verklaren van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag op de AOW'er en het buiten toepassing verklaren van de Wet aanpassing arbeidsduur voor deze groep werknemers.

De beoogde inwerkingtredingsdatum van de Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd is 1 januari 2016 en wijkt daarmee af van de per 1 juli 2015 door te voeren wijzigingen van het ontslagrecht en de ketenregeling onder de Wwz.¹²

«

12 De Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd heeft onmiddellijke werking, maar kent een uitgestelde werking van zes maanden voor AOW'ers met een arbeidsovereenkomst die op 1 januari 2016 arbeidsongeschikt waren, of zij die dan arbeidsongeschikt zijn en binnen zes maanden de AOW-gerechtigde leeftijd zullen bereiken. Zij waren immers in de veronderstelling nog gedurende maximaal 104 weken loon tijdens ziekte te ontvangen.

10 TK 34 073, Wet werken na de AOW-gerechtigde leeftijd.

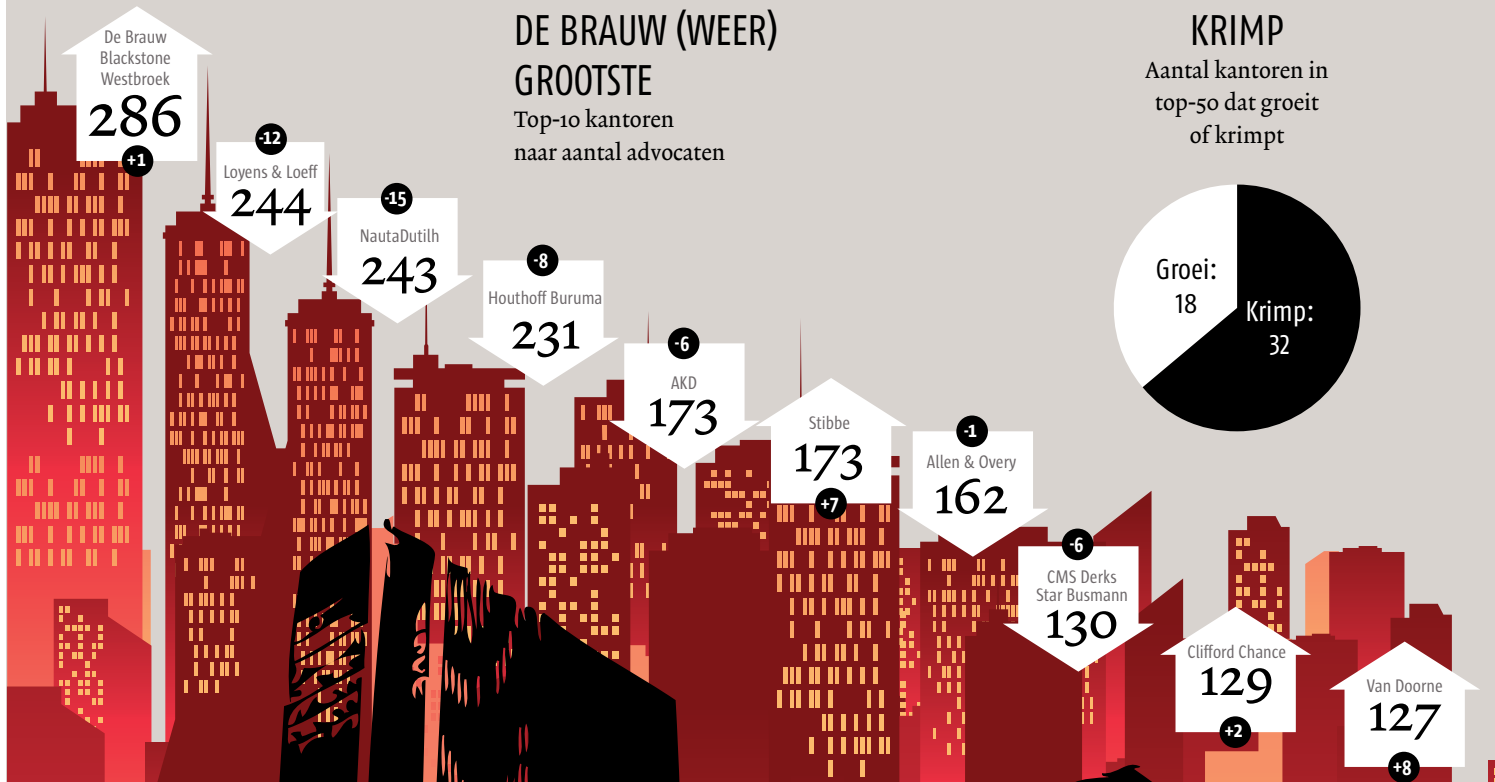
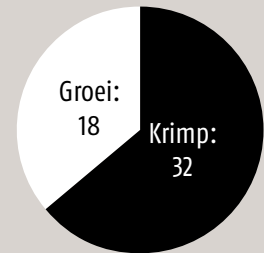
11 Artikel 7:668a BW.

DE BRAUW (WEER) GROOTSTE

Top-10 kantoren naar aantal advocaten

KRIMP

Aantal kantoren in top-50 dat groeit of krimpt

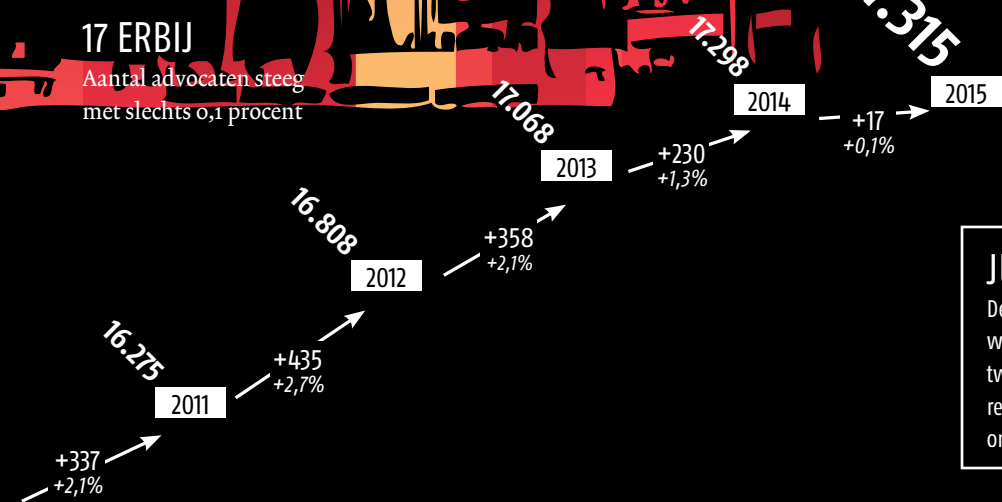
SNELSTE GROEIERS

Kantoren (van vijf jaar en ouder met minimaal twintig advocaten) die procentueel het snelst groeiden tussen 2011 en 2015.

17 ERBIJ

Aantal advocaten steeg met slechts 0,1 procent

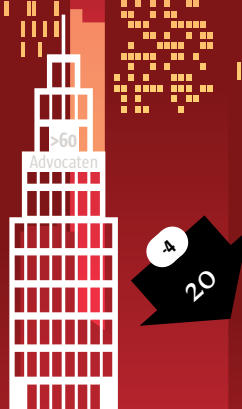
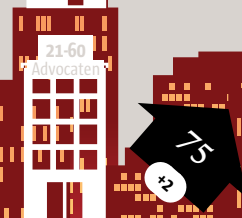
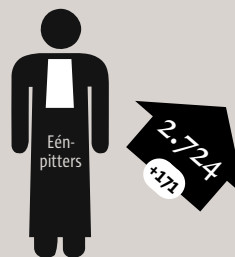
JUBILEUM

De Stand van de Advocatuur & het Notariaat werd op 19 maart gepresenteerd. De twintigste editie, samengesteld door de redactie van Advocatie, is te bestellen via onder meer www.advocatie.nl.

MEER KLEINTJES

Advocaten naar
omvang kantoor

Nieuwe cijfers

De Stand van de Advocatuur & het Notariaat is uit. Conclusie: *big law* krimpt. Een selectie uit de nieuwste statistieken.

WIE BETALEN HET BEST?

Top-10 salarissen in de advocatuur. Brutomaandsalaris in euro's (exclusief vakantiegeld en toeslagen)

EERSTEJAARS

VIERDEJAARS

ZEVENDEJAARS

1	Norton Rose Fulbright (3)	€ 3.822,00	Norton Rose Fulbright (2)	€ 5.505,00	Norton Rose Fulbright (1)	€ 8.193,00
2	Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn (5)	€ 3.520,00	Bird & Bird (3)	€ 5.311,00	Bird & Bird (2)	€ 7.460,00
3	Baker & McKenzie (4)	€ 3.468,00	CMS (4)	€ 4.993,00	Baker & McKenzie (3)	€ 7.176,00
4	Van Doorne (-)	€ 3.450,00	Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn (8)	€ 4.919,00	Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn (8)	€ 7.085,00
5	Bird & Bird (2)	€ 3.404,00	Baker & McKenzie (5)	€ 4.904,00	TeekensKarstens (-)	€ 7.000,00
6	DLA Piper (-)	€ 3.223,50	Boekel De Nerée (6)	€ 4.710,20	Boekel De Nerée (4)	€ 6.801,77
7	Boekel de Nerée (6)	€ 3.212,25	Deterink (7)	€ 4.619,00	Lexence (5)	€ 6.704,86
8	CMS (7)	€ 3.134,00	AKD (9)	€ 4.493,00	CMS (7)	€ 6.599,00
9	Lexence (9)	€ 3.066,64	Lexence (10)	€ 4.413,85	Kennedy Van der Laan (10)	€ 6.298,11
10	Deterink (11)	€ 3.021,00	Kennedy Van der Laan (12)	€ 4.383,06	AKD (17)	€ 6.254,00

Pasman Van Tielraden

advocaten

Zoekt:

ervaren advocaat met eigen praktijk

om op basis van kostendeling toe te treden tot de maatschap

Wij bieden:

- een kantoor waarin uiteenlopende expertises vertegenwoordigd zijn
- volledige kantoorondersteuning
- representatieve en prettige werkomgeving aan De Lairesestraat in Amsterdam

Wij vragen:

Iemand die een zelfstandige praktijk voert, collegialiteit op prijs stelt en met gebruikmaking van elkaars kennis en ervaring de praktijk wil uitoefenen.

Aan serieus geïnteresseerden verstrekken wij graag nadere informatie.

Telefoon: 020-3059700

E-mail: e.pasman@pvt-advocaten.nl | t.vantielraden@pvt-advocaten.nl

Of kijk op www.pvt-advocaten.nl

VAN ESSEN ADVOCATEN

Geachte collega of confrère,

Met het oog op afsplitsing en uitbreiding zoekt Van Essen Advocaten BV de volgende medewerkers:

- **2 strafrechtadvocaten bij voorkeur met minimaal 2 jaar werkervaring;**
- **1 advocaat met algemeen civielrechtelijke praktijk (werken op zelfstandige basis is bespreekbaar).**

Sollicitaties voorzien van CV met foto graag mailen naar vanessen@korver-vanessen.nl.

NB: Van Essen Advocaten BV is thans onderdeel van het samenwerkingsverband Korver en Van Essen Advocaten, gevestigd aan de Herengracht 462 te Amsterdam.

Voor meer informatie kijk op www.korver-vanessen.nl en www.vanessen-advocaten.nl of bel met Alexandra Buijsman op 020-5357568.

Per 1 november 2015 zal Van Essen Advocaten BV haar advocatenkantoor voortzetten op een nieuwe locatie.

Sollicitaties worden vanzelfsprekend discreet behandeld.

Radboud **in'to** Languages
öffnet neue Welten

21 april en 30 oktober

www.radboudintolanguages.nl

Onderdeel van de Radboud Universiteit

VAN HOUT ADVOCATEN

Als aanvulling op mijn letselschadepraktijk in het centrum van Hilversum ben ik op zoek naar een ondernemende

advocaat of jurist

met de ambitie om advocaat te worden om op basis van kostendeling een samenwerking aan te gaan.

De voorkeur gaat uit naar een advocaat of jurist/stagiaire met kennis op het gebied van arbeidsrecht, familierecht en/of ondernemingsrecht, hoewel het voeren van een algemene praktijk ook geen enkel probleem is.

Van Hout advocaten is een gespecialiseerde Letselschadepraktijk die voldoet aan de kwaliteitsnormen van de vereniging LSA en drager is van het Keurmerk Letselschade. Vanwege de vraag van cliënten is een aanvulling op breder terrein meer dan welkom.

Reacties naar H.M. van Hout: hvhout@vanhoutadvocaten.nl - Tel. 06-13843713

Meer dan 25 jaar ervaring

Van der
Loeff familierecht ↔
Advocaten

in een nieuw kantoor

www.vanderloeff.nl | De Boelelaan 7 | Amsterdam

HOFSTAETE ADVOCATUUR

Creating Value

HOFSTAETE ADVOCATUUR bestaat uit zelfstandig opererende advocaten die ieder voor eigen rekening en risico een eenmanszaak bestieren. Het kantoor is gevestigd in de Haagse ambassadewijk en wel tegenover het Vredespaleis.

In verband met autonome groei van het kantoor en de ambitie om uit te breiden, is het kantoor op zoek naar **ervaren advocaten** die o.b.v. kostendeling willen samenwerken.

Professioneel samenwerken met meerdere advocaten in een collegiale sfeer en in een schitterende omgeving, waarbij gebruik kan worden gemaakt van elkaars expertise en ervaring, zal de kosten beheersbaar houden. www.hofstaete-advocatuur.nl

Sprekken is zilver, zwijgen is goud?

Het parket bij de Hoge Raad kent een nieuwe werkwijze voor strafzaken die op het eerste gezicht met toepassing van art. 80a RO kunnen worden afgedaan. Helder moet worden waarom bij een cassatieberoep wordt gekozen voor art. 80a, betoogt Benno de Boer.

Benno de Boer

Op 16 december 2014 heeft de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad, Jan Watse Fokkens, iets gedaan wat wij hem nog maar zelden zien doen: hij heeft een conclusie genomen in een bij de Hoge Raad aanhangige strafzaak. De reden daarvoor was niet gelegen in bijvoorbeeld de bijzondere aard van de in het middel opgeworpen rechtsvraag. Sterker nog: het namens de verdachte ingediende cassatiemiddel kon naar het oordeel van de P-G op grond van art. 80a RO worden afgedaan. De reden dat de P-G in deze zaak van zich liet horen, had te maken met de nieuwe weg die het parket bij de Hoge Raad wil inslaan als het gaat om zaken die naar het oordeel van het parket met toepassing van art. 80a RO kunnen worden afgedaan. Die nieuwe werkwijze van het parket komt er kort samengevat op neer dat indien de Advocaat-Generaal bij de Hoge Raad na lezing van de schriftuur (op het eerste gezicht) van oordeel is dat het cassatieberoep op grond van art. 80a RO niet-ontvankelijk dient te worden verklaard, het parket niet meer (al is het in summier bewoordingen) uitlegt waarom het parket die mening is toegedaan, maar volstaat met het tot uitdrukking brengen van de opvatting dat het cassatieberoep zich in de desbetreffende zaak leent voor toepassing van art. 80a

RO. Daarbij moet worden aangetekend dat – anders dan Fokkens suggereert – het niet-geven van een standpunt uiteraard niet anders kan worden uitgelegd dan als het innemen van het standpunt dat de zaak zich leent voor toepassing van art. 80a RO. De nieuwe werkwijze is, in lijn met de redenen voor invoering van art. 80a RO, ingegeven door het streven het parket bij de Hoge Raad enigszins te ontlasten. De Hoge Raad zal in een deel van de zaken² vanaf nu dus (als het goed is) beter naar de zaak kijken dan het parket. De wet en wetsgeschiedenis bieden volgens de P-G en de Hoge Raad ruimte voor het nalaten een uitdrukkelijk (schriftelijk) standpunt in te nemen over de toepassing van art. 80a RO.³ Aangenomen moet worden dat de Hoge Raad van oordeel is dat indien het cassatieberoep niet-ontvankelijk dient te worden verklaard er een gelijkstelling kan plaatsvinden met het geval waarin namens de verdachte niet-tijdig een schriftuur met middelen van cassatie is ingediend, voor welke situatie in art. 439 lid 2 Sv een uitzondering wordt gecreëerd op de verplichting een conclusie te nemen. Hoewel gelet op de tekst en de wetsgeschiedenis van art. 80a RO het oordeel van de Hoge Raad zeker te billijken is, heeft het par-

ket naar de letter van art. 439 Sv niet de mogelijkheid om in de hier aan de orde zijnde gevallen af te zien van een schriftelijke conclusie.⁴

Bijkomend gevolg van de nieuwe werkwijze is volgens de Hoge Raad dat de mogelijkheid om (met een Borgersbrief) te reageren op het standpunt van de A-G in zaken waarin de A-G afziet van het innemen van een standpunt over toepassing van art. 80a RO, maar ook indien de A-G mondeling het standpunt inneemt dat art. 80a RO kan worden toegepast, geheel komt te vervallen.⁵ Er volgt in dat geval dus geen herkansing: cassatieklachten kunnen niet worden verduidelijkt of van een uitvoeriger motivering worden voorzien en voor het (alsnog) uitleggen van het voor de verdachte bestaande belang bij het cassatieberoep is het te laat zodra duidelijk is dat het parket afziet van het innemen van een standpunt of het parket mondeling het standpunt kenbaar heeft gemaakt dat de zaak zich leent voor toepassing van art. 80a RO. Nu de Hoge Raad groen licht heeft gegeven voor de door de P-G voorgestane werkwijze van het parket zal het parket ongetwijfeld, zoals door de P-G

1 Benno de Boer is cassatieadvocaat in strafzaken bij Cleerdin & Hamer Advocaten in Amsterdam.

2 Het gaat volgens de door de P-G genoemde cijfers om ongeveer veertig procent van de zaken waarin een schriftuur is ingediend.

3 Zie in dat kader de conclusie van Fokkens onder 5 en 6 en het arrest van de Hoge Raad in die zaak: HR 3 februari 2015, ECLI:NL:HR:2015:96.

4 Zie Joost Nan in *NJB* 2015/148, aflevering 3, p. 185-189. Nan stelt dat art. 439, lid 1 Sv dwingend voorschrijft dat op een bepaalde (nadere) rechtsdag de Procureur-Generaal zijn (schriftelijke) conclusie neemt en vindt daarvoor steun in een conclusie van Knigge voor één van de standaardarresten met betrekking tot art. 80a RO.

5 Zie HR 3 februari 2015, ECLI:NL:HR:2015:96, r.o. 2.3.2.

aangekondigd, over enkele maanden stoppen met het nemen van een schriftelijk standpunt inhoudende dat naar het oordeel van de Advocaat-Generaal toepassing kan worden gegeven aan art. 80a RO. In ongeveer veertig procent van de strafzaken waarin een cassatieschriftuur is ingediend, zullen de verdachte en zijn raadsman als reactie op de ingediende schriftuur vanuit Den Haag niet meer terugkrijgen dan een arrest met daarin de tekst van art. 80a RO. Een uitgaande nachtkaaars is een spectaculairder schouwspel. Een dergelijke afloop van de cassatieprocedure is voor de verdachte en zijn raadsman uiteraard uiterst onbevredigend. Een deel van de pijn zit in de omstandigheid dat de Hoge Raad geen keuze maakt tussen de twee in art. 80a RO genoemde gronden voor het op grond van dat artikel niet-ontvankelijk verklaren van het cassatieberoep. De Hoge Raad geeft niet aan of het oordeel dat de aangevoerde klachten geen behandeling in cassatie rechtvaardigen ermee te maken heeft dat de partij die het cassatieberoep heeft ingesteld klaarblijkelijk onvoldoende belang heeft bij het cassatieberoep of dat het zo is dat de ingediende cassatieklachten zo overduidelijk geen hout snijden dat de ingediende klachten klaarblijkelijk niet tot cassatie kunnen leiden. Alleen al uit didactische overwegingen zou er wat voor te zeggen zijn die keuze wel uitdrukkelijk te maken. In dat opzicht zullen de conclusies van het parket in de eerdergenoemde veertig procent van de zaken node gemist worden. Anders gezegd: alleen al vanuit het oogpunt van generale en speciale preventie is het zowel voor de indiener van het cassatiemiddel als voor degenen die de moeite nemen om (gepubliceerde) conclusies

te lezen van belang om te weten welke cassatieklachten kennelijk geen kans van slagen hebben (en waarom niet). Ik betwijfel sterk of stilzwijgen net zo effectief is als (al dan niet in meer of mindere mate vileine bewoordingen) aangeven dat en waarom een middel ongegrond is. De conclusie van de A-G als afschrikwekkend middel tegen al te vrijblijvend procederen in cassatie. Ik geloof daar wel in. Zo bezien zou het niet (meer) uitleggen waarom cassatie-

‘De Hoge Raad zou in elk geval een keuze moeten maken tussen de twee gronden voor toepassing van art. 80a RO’

klachten op grond van art. 80a RO kunnen worden afgedaan en het (dus) ook niet meer publiceren van die uitleg, er juist toe kunnen leiden dat advocaten steeds weer diezelfde cassatiemiddelen blijven indienen, gewoonweg omdat niet (voldoende) duidelijk is dat en waarom die cassatieklachten geen kans van slagen hebben, bijvoorbeeld omdat ze voldoende belang (in cassatie) ontberen. In dat opzicht hebben de schriftelijke standpunten die het parket in de huidige ‘tussenfase’ inneemt eigenlijk ook al geen enkele meerwaarde ten opzichte van het in de nabije toekomst te verwachten stilzwijgen van de kant

van het parket in dergelijke zaken. Het tot uitdrukking brengen dat het parket er geen behoefte aan heeft om te concluderen is immers net zo nietszeggend (of in zekere zin alleszeggend, dat is maar hoe je er tegenaan kijkt) als het in een schriftelijk standpunt volstaan met een verwijzing naar de tekst van art. 80a RO. Het is daarom des te meer van belang dat de Hoge Raad, zoals nu ook al gebeurt, in voorkomende gevallen blijft uitleggen waarom de Hoge Raad van oordeel is dat de verdachte geen in rechte te respecteren belang heeft bij vernietiging van de bestreden uitspraak en een hernieuwde behandeling van de zaak, althans waarom hetgeen daartoe in de schriftuur wordt aangevoerd, onvoldoende is.⁶ Dat kan eventueel ook heel kort, zoals bijvoorbeeld ook sepotbeslissingen (door middel van een code) van een summier motivering worden voorzien. En misschien moet de Hoge Raad dan ook wel wat meer de rol van de A-G overnemen als strenge leermeester, nu we de terechtwijzingen uit laatstgenoemde hoek toch grotendeels zullen moeten gaan missen. De Hoge Raad zou wat mij betreft in elk geval een keuze moeten maken tussen de twee gronden voor toepassing van art. 80a RO. Is dat nu echt te veel gevraagd? Zoveel extra werk levert dat toch niet op? We moeten aannemen dat zowel bij het parket als bij de Hoge Raad op het moment waarop de keuze voor art. 80a RO wordt gemaakt helder voor de geest staat waarom het cassatieberoep via de weg van art. 80a kan worden afgedaan. Het effect van het wel maken van een keuze zou zijn dat de advocaat (en daardoor ook zijn cliënt) in elk geval weet waar het roem- en geruisloos stranden van de schriftuur ongeveer gezocht moet worden. <<

6 Zie bijvoorbeeld ECLI:NL:HR:2015:194.

Kwestie van vertrouwen

Hoe werkt mediation? Paula Boshouwers, mediationadvocaat bij ReulingSchutte in Amsterdam, licht maandelijks een praktijkvoorbeeld door. Aflevering 21: 'De vertrouwensvraag'.

Paula Boshouwers

‘U moet het met deze informatie doen. Dat is ook een kwestie van vertrouwen,’ zei Ivo Opstelten tegen de Tweede Kamer op 13 maart 2014. En: ‘Vertrouw me nou maar, het is er echt niet,’ over het bewijs van betaling in de ‘Teeven-deal’. Vorige maand bleek het ‘bonnetje’ er toch te zijn en bleek het aan crimineel Cees H. terugbetaalde bedrag drie keer zo hoog te zijn. Toen was ‘het vertrouwen’ weg en de positie van Ivo Opstelten onhoudbaar. Hij trad af, Fred Teeven volgde in zijn kielzog.

In conflicten komt de vertrouwensvraag vroeg of laat altijd ter tafel. Soms expliciet, soms impliciet, al dan niet verpakt in juridische standpunten. Het voordeel van juridische standpunten is dat het de discussie hanteerbaar en objectief kan maken. Een nadeel kan zijn dat het afleidt van de echte oorzaak van het geschil.

In mediation blijkt dat ‘de vertrouwensvraag’ vaak onbesproken of onvolgende is uitgediept in het voortraject. Dit speelt in alle soorten geschillen, en vooral die in een zakelijke setting. In zakelijke geschillen zie je vaker dat partijen elkaar niet echt hebben gesproken, maar de discussie snel verlegd is naar advocaten, adviseurs of vertegenwoordigers die wat verder weg staan

van partijen. Het kan ertoe leiden dat partijen snel tot de conclusie komen dat er geen oplossing meer mogelijk is. In mediation blijkt dan vaak dat er toch ruimte gevonden kan worden om het geschonden vertrouwen te herstellen. Ook in situaties waarin partijen, volledig ingegraven in hun stellingen, geen mogelijkheden meer zien.

Dat het ontbreken van vertrouwen (en het gevoel van urgentie daarover) niet eerder wordt uitgediept is begrijpelijk. Vertrouwen is een gevoel, lastig om in woorden te vatten. Het mediationproces helpt om die woorden te vinden. De mediator faciliteert partijen om te onderzoeken wat er nog wél mogelijk is; juist op het punt van geschonden vertrouwen.

Willen partijen serieus werk maken van het herstel van vertrouwen, dan moet je eerst weten waar het precies aan schort. Het is de taak van de mediator om daarvoor de ruimte te creëren.

Als mediator probeer je daarom allereerst bespreekbaar te maken waarin het vertrouwen dan ontbreekt. Een simpele vraag als: maar waarin hebt u dan geen precies geen vertrouwen meer? kan lastig te beantwoorden zijn, maar zet mensen wel aan het denken en geeft handvatten om verder te praten. (Gebrek aan) vertrouwen kan namelijk op meerdere niveaus spelen: vertrou-

wen in elkaars kwaliteiten en kunnen, vertrouwen in elkaars wil, vertrouwen in de achterliggende intentie. Daarachter kan weer een hele wereld schuilgaan zoals verschillen in verwachtingen, persoonlijkheden en achterliggende waarden en normen, bijvoorbeeld over een manier van zakendoen. Vaak worden de zaken vertroebeld door gaandeweg steeds sterker geworden beeldvorming over en weer. Het ontrafelen van het verhaal dat partijen zelf hebben geconstrueerd op basis van ‘de feiten’, de betekenis die ze daaraan zelf hebben gegeven en het inzicht dat je het misschien ook van een andere kant kunt bekijken, is een meerwaarde van mediation.

Als helder is waar het, over en weer, in zit dan kan worden onderzocht of er nog ruimte is om te werken aan het opbouwen van vertrouwen, bijvoorbeeld door te kijken naar de situatie toen het vertrouwen er wel was en partijen te laten benoemen wat er toen anders was. De mediator kan partijen verder uitnodigen om te kijken naar stappen – over en weer – om daar weer in de buurt te komen. Zo kan het perspectief langzaam verschuiven van uitzichtloos naar de deur op een kier. Want zoals het gaat met vertrouwen: het gaat te paard en komt te voet. Stap voor stap dus.

De obesitas van de beroepsopleiding

Wat was er mis met de oude beroepsopleiding? Weinig, volgens advocaat Rogier Hörchner. Hörchner roept de algemene raad op het doel van de in zijn ogen te dure en veeleisende nieuwe opleiding zo spoedig mogelijk te herformuleren en deze terug te brengen tot normale proporties.

Rogier Hörchner

Plak er het etiket ‘nieuw’ op en het verkoopt. Nieuwe politiek. Het nieuwe wielrennen. Een nieuwe verpakking pindakaas. Ook de ‘oude’ beroepsopleiding werd na 25 jaar redelijk functioneren vervangen door een ‘nieuwe’ beroepsopleiding onder het motto ‘dat het wel wat steviger mocht’. De opleidingsboeken gingen uit het raam en de opleiding werd niet meer gegeven in een plaatselijke zaal, maar centraal in Utrecht. De all-inkosten van de oude opleiding van 8.445² euro (februari 2013) stegen tot 14.173 euro (oktober 2013). Een topzware Stichting Beroepsopleiding Advocaten zag het licht, met op de vakgebiedportefeuilles maar liefst acht professoren en een hoofddocent, aangevuld met drie advocaten. Er werd een Digitale Leeromgeving opgericht. Het enige wat nog miste, waren positieve resultaten. Die volgden: tachtig procent geslaagden voor vak x of y.

De nieuwe beroepsopleiding is één groot succesverhaal, maar dan wel voor buitenstaanders. Als patroon van een stagiaire van de laatste oude lichte en een stagiaire uit de eerste nieuwe lichte weet ik helaas beter. De beroepsopleiding is nu anderhalf jaar oud en zwaar obees in plaats van een frisse jongeling. Een opleiding die door stagiaires als ellendig wordt ervaren en die patroons veel geld kost. Een ultra-universitaire opleiding, die de stagiaires formeel bijna dubbel zoveel uren kost, maar in werkelijkheid een veelvoud.

Naast de inhoudelijke bezwaren is voor stagiaires en patroons de gevoelde machteloosheid ‘tegen het apparaat’ een minstens zo belangrijk aspect. Klachten worden afgedaan als ‘kinderziekten’. De afwezigheid van boeken wordt afgedaan als ‘modern’. Als ik als omgevingsrechtadvocaat de algemene raad gemotiveerd vraag om in te grijpen in vakken als Jaarrekeningleggen en Omgevingsrecht wordt dat oppervlakkig en kwantitatief afgedaan: ‘Er zijn ons geen (andere) signalen bereikt dat dit vak te omvangrijk is. Navraag bij de uitvoeringsorganisatie leverde ook geen ander antwoord op.’

Wat mij betreft kan het zo niet langer en is het mijn principiële plicht om op te komen voor de stagiaires, die aan een vak van 45 uren in het echt honderd uren besteden en avond aan avond doorleren. En die met tegenzin naar Utrecht afreizen. Dit in schril contrast tot de oude opleiding, wat gewoon een prima opleiding was en waar je met plezier andere stadsgenoten ontmoette. Maar ook is het mijn plicht om op te komen voor de advocatuur. Stagiaires zijn de toekomst. Maar wie gaat hen nog aannemen?

Waar ging het mis? Het kader ‘Feiten op een rij’, opgesteld aan de hand van de stukken van de algemene raad toont de enorme toename van de studiebelasting. In een notendop:

1. Kortmann ging uit van een vergelijkbare studiebelasting (280 uren), vermeerderd met ‘toename studiebelasting’, ‘huiswerkbevordering’, plus/min ‘harmonisatie plaatselijke verplichtingen’.
2. De algemene raad vertaalde dit voor het college van afgevaardigden vervolgens tot: ‘325 uren + huiswerk’.
3. Toen kwam de ‘dagdeel’-move: schijnbaar stilzwijgend werd in latere stukken de toch al slechts ver-

1 Rogier Hörchner is advocaat bij Hörchner Advocaten in Breda.

2 Ik betaalde voor mijn ‘oude’ stagiaire in 2013 een bedrag van 5.150 euro voor de beroepsopleiding plus 3.400 euro voor een VSO-pakket en een bijdrage aan het jaarcongres.

FEITEN OP EEN RIJ

Tijdsbesteding in dagdelen en uren.

	OUDE OPLEIDING (NAAR NOTITIE ALGEMENE RAAD), 1 APRIL 2011	ADVIES-KORTMANN	NIEUWE OPLEIDING (NAAR NOTITIE ALGEMENE RAAD, 1 APRIL 2011)	NIEUWE BEROEPSOPLEIDING NU
Onderwijs	50	79	79	75-77
Voorbereiding	29	> 29 dagdelen	47	71-73
Toetsen	4 (5 toetsen)	4 (?)	4	26,75 uur (12 toetsen)
VSO/plaatselijk	29,6	Niet genoemd	Niet genoemd	14 uur (in Breda)
Huiswerk	Onduidelijk	Onduidelijk	Onduidelijk	Onduidelijk
Totaal dagdelen	112,6	112 + toename studiebelasting; huiswerkbevordering; +/- harmonisatie plaatselijke verplichtingen	> 130 + huiswerk	146-150 + 14 uur plaatselijk + 26,75 toetsen
Uren per dagdeel	Onduidelijk (was 2,5)	2,5	(Dit was 2,5)	3
Totaal uren	281,5	280 uren (+ mutaties)	325 uren (+ huiswerk)	478,75-490,75

warrende eenheid ‘dagdeel’ verhoogd van **2,5 naar 3,0 uur** (325 uur x 20 procent = **65 uur**).

4. Voor de nog open post ‘huiswerk-opdrachten’ werd vervolgens **72 tot 78 uur** ingevuld (24 tot 26 dagdelen huiswerk x 3,0 uur).
5. De duur van de toetsen ging omhoog van 12 uur naar 26,75 uur (excl. reistijd).

Zie hier de obesitas: een toename van 281,5 naar 478,75-490,75 uur.

Kosten

Iets vergelijkbaars gebeurde met de kosten. Terwijl ik 8.455 euro betaalde voor mijn eerste stagiaire, berekende Kortmann dat de oude opleiding 10.055 euro zou kosten (stap 1). Vervolgens verklaarde de algemene raad tegenover het college van afgevaardigden: ‘*De conclusie is dat de cursusprijs niet substantieel hoger hoeft te liggen dan die van de huidige opleiding.*’ (stap 2). Toen kwam de aanbesteding en kwam er opeens 14.173 euro uitrollen (stap 3). Meer, meer, meer, kwam neer op een kostenstijging van 39 tot 66 procent.

Opleiding

Met de topzware stichting kon men al vermoeden waar het heen ging. In plaats van een goede praktijkopleiding werd juist een postdoctorale universiteitsopleiding ingevoerd. Geen regio-

nale bestuursrechtadvocaat of lokale strafrechtadvocaat meer als docent, maar hoogleraren en universitair docenten, aangevuld met een aantal vakidolante cursusadvocaten. Als je ook nog het tentamen door wéér anderen laat samenstellen en tegelijkertijd alle verplichte vakliteratuur afschaft, is de chaos compleet. Zeker als je in de vakomschrijving (toetstermen) van bijvoorbeeld het keuzevak Omgevingsrecht (45 uur) doodleuk opneemt dat de stagiaire de volgende wetten moet beheersen: Algemene wet bestuursrecht, Crisis- en herstelwet, Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, Besluit omgevingsrecht, Ministeriële regeling omgevingsrecht, Wet milieubeheer, Activiteitenbesluit, Besluit milieueffect-rapportage, Wet ruimtelijke ordening, Besluit ruimtelijke ordening, Woningwet, Natuurbeschermingswet, Flora- en faunawet, Wet bodembescherming, Waterwet, Burgerlijk Wetboek, Verdrag van Aarhus, EU-richtlijn 2010/75/EU (richtlijn industriële emissies), EU-richtlijn 2008/50 (richtlijn luchtkwaliteit) en de Europese verordening 1013/2006 (EVOA).

Mijn stagiaire is niet bestuursrechtelijk afgestudeerd. Hoe wordt die man geacht, zonder duidelijk boek, de Wet bodembescherming of de uitzonderingen van de EU-richtlijn 2008/50 inzake luchtkwaliteit te kennen? Zouden we

Oproep aan leden van het college van afgevaardigden, patroons en stagiaires

Bent u afgevaardigde en wilt u meer weten over deze kwestie? Of bent u patroon of stagiaire en zou u zich willen aansluiten bij het initiatief? Neem dan gerust contact op met mr. R. Hörchner, horchner@horchneradvocaten.nl, 076-5314141. Op eigen titel uw bezwaren bij de algemene raad en het college van afgevaardigden deponeren kan natuurlijk ook.

stagiaires niet gewoon leren wat een bestemmingsplan en omgevingsvergunning is, aangevuld met een aantal praktische procedurele tips en wat jurisprudentie? En is het niet absurd dat als je als stagiaire beroep instelt tegen een examenvraag, omdat het onderwerp niet tijdens de cursus is behandeld en ook niet in de samengeraapte pdf’jes en artikeltjes was te vinden, dat de examencommissie dit erkent (!) ...en het beroep ongegrond (!) verklaart, omdat er geen rechtsregel is die voorschrijft dat toetsvragen op de lesstof moeten zijn gebaseerd? (Art. 10 lid 3 Examenreglement.)

Hoe nu verder?

Ik heb vele advocaten/patroons gesproken en eigenlijk kan niemand aangeven wat er nu verkeerd was aan de oude opleiding. Het was een opleiding waar stagiaires met plezier naartoe gingen, met beperkte reistijd, en bedoeld om even het bewustzijn te prikkelen; het advocaat-zijn krijg je niet cadeau. Het was flink stressen voor je vijf tentamens (nu twaalf) en het was daarnaast bikkelen in de reguliere advocatenpraktijk om je patroon en kantoorgenoten te laten zien wat je kon. In plaats daarvan is de 'nieuwe' stagiaire nu honderden uren bezig en afwezig voor een ultra-universitaire opleiding. Hij leert ergens in het land de Flora- en faunawet te beheersen (omgevingsrecht) of te bepalen welke kapitaalbeschermingsregels gelden voor jaarrekeningen en in grote onzekerheid studeren zij 100 uur voor vakken waar formeel 45 uur voor staan. Een hypotheek en gezin is leuk, maar drie keer je tentamen niet halen, betekent wel schrapping als advocaat. De

algemene raad schrijft *'het kantoor krijgt er een betere stagiaire voor terug'*. Maar mijn stagiaire was al goed. Het kantoor krijgt er vooral een vaak afwezige en gestreste stagiaire voor terug en een schadepost van zo'n 40.000 euro niet-declarabele uren.

Er is een evaluatie voorzien voor eind 2015, begin 2016. Naar mijn oordeel is dat absoluut te laat. Vandaar dat ik en andere advocaten de algemene raad ofwel het college van afgevaardigden vragen om ofwel zelf spoedig een forse koerswijziging aan te brengen.³ Concreet vraag ik:

- 3 Bovenstaande brief en oproep wordt gesteund door:
- Singel Advocaten Breda (neemt om deze redenen geen stagiaires meer aan).
  - Mr. G. van Daal (werkte mee aan de nieuwe beroepsopleiding; Ekelmans en Meijer Advocaten, Den Haag. Hij schreef eerder: <http://www.advocatie.nl/column-beroepsafvoering>).
  - Mr. A. Doesburg (patroon, TDNL Advocaten Breda).
  - Mr. E.J. Dubbeldam (patroon; KampsVanBaar Advocaten, Sittard en Maastricht).
  - Mr. M.A.R. Schuckink Kool (patroon, Voor-Recht Advocaten, Den Haag).
  - Mr. E. Thomas (patroon, TDNL Advocaten Breda).

- De kosten van de beroepsopleiding te maximeren op 10.000 euro plus btw.
- De studielast terug te brengen tot 325 uren plus vijf tentamens – en ook niet meer te rekenen in de alleen maar verwarrende 'dagdelen'.
- Zich te herbezinnen op het doel van de opleiding en te stoppen met deze ultra-universitaire postdoctorale opleiding.
- De studie weer plaatselijk/regionaal te organiseren.
- Na het fors snoeien van de toetstermen van alle vakken: een coulancregeling voor alle stagiaires van de eerste twee jaren (niet-gehaalde tentamens worden kwijtgescholden).
- Toetsen gebaseerd op de behandelde cursusstof en bestudeerde vakliteratuur.

Fouten zijn er om toe te geven. Ook als het 'je kindje' is. Ik vraag het u omwille van alle stagiaires die nog gaan komen. En om onze advocatuur in het algemeen.

Reactie

Reactie van de algemene raad van de NOvA bij monde van Marjan van der List, portefeuillehouder opleidingen.

Het beeld dat mr. Hörchner schetst herken ik niet. Met eigen ogen heb ik de afgelopen weken kunnen zien hoe 409 enthousiaste stagiaires zijn begonnen aan hun Beroepsopleiding Advocaten (BA). Onze nieuwe confrères en collega's tonen zich gedreven en vol energie om het te maken tot een kwalitatief goede advocaat. Kwaliteit begint bij de opleiding die sinds september 2013 grondig is herzien. Dat was nodig. Het rapport-Kortmann is daar heel duidelijk over

geweest. Een veranderende maatschappij en een mondiger cliënt zijn twee van de vele overwegingen die hebben geleid tot aanpassing van de BA. Het moest anders, het moest beter. Kwaliteit was het sleutelwoord. Daar was iedereen het over eens.

De balie is betrokken bij het maken van de afweging wat er moest veranderen. Met leden van het college van afgevaardigden, leden van plaatselijke Jonge Balies, portefeuillehouders opleiding van de raden van toezicht (nu: van de orde) en adjunct-secretarissen uit alle arrondissementen is over het advies van Kortmann van gedachten gewisseld. Er zijn daarnaast bijeenkomsten georganiseerd waarin specifiek input

van patroons en kantoren is gevraagd en waarin de uitgezette lijn is besproken en getoetst. De algemene raad heeft deze brede gedachtewisseling altijd als zeer positief en informatief ervaren. Het heeft mede bijgedragen aan onze standpuntbepaling. Ook de bijdragen van de raad van advies van de NOvA, het curatorium en de Stichting Jonge Balie Nederland zijn zeer gewaardeerd.

Even terughalen: de kernpunten van Kortmann en de algemene raad. Uitbesteding van de opleiding om meer kwaliteit te kunnen bewerkstelligen, eindtermen van de opleiding vaststellen, een driejarige opleiding in plaats van één jaar met wat vakken, meer aandacht voor ethiek, meer vakken toetsen.

Alles met als uitgangspunt een betaalbare prijs. Een prijs die hoger is dan vroeger, dat klopt. Maar verbetering van kwaliteit kan niet zonder investering. En natuurlijk, wij zien ook dat het economische tij zijn weerslag heeft op de advocatuur. Misschien dat kantoren even pas op de plaats maken daar waar het gaat om het aannemen van stagiaires? De NOvA heeft hier eind 2014 verkennend onderzoek naar gehouden. We zien met de aanmeldingen nu overigens, meer dan vierhonderd, ook wel weer een lichtpuntje.

Zijn de doelen van de nieuwe opleiding gehaald? Ja. De opleiding heeft meer dan vroeger raakvlakken met de eigen praktijk van stagiaires. Zij kunnen eigen casus inbrengen en oefenen met eigen praktijksituaties. De patroons mogen aansluiten bij de jaarlijkse evaluatiegesprekken met de stagiaire, waardoor een nuttige uitwisseling plaatsheeft tussen praktijk en opleiding. Stagiaires worden door een keuze in leerlijn te maken specialistischer opgeleid wat maakt dat meer diepgang mogelijk is. Ethiek en vaardigheden lopen als rode draad door de opleiding. Ook wordt de opgedane kennis veel meer dan vroeger getoetst. Net zoals in de oude beroepsopleiding worden er mensen uit de praktijk betrokken bij het geven van onderwijs en de ontwikkeling van onderwijs en de toetsen. Deze praktijkgerichtheid maakt dat kantoren, meer dan in de oude beroepsopleiding, vanaf het begin profijt hebben van de opleiding van stagiaires.

Zijn stagiaires daarmee per definitie tienduizenden euro's minder declarabel zoals Hörchner beweert? Wij denken van niet. Voor elk vak staat een aantal dagdelen voorbereiding. Deze zijn zoals gebruikelijk gekwalificeerd op drie uur. De voorbereidingstijd die per vak is voorgeschreven is getoetst door de Uitvoeringsorganisatie (UO) om te zien of die realistisch is. We zien dat som-

mige stagiaires meer tijd nodig hebben. Stagiaires die al afgestudeerd zijn in de richting van de gekozen leerlijn en die op dat gebied praktijk uitoefenen, gaan sneller door de stof heen dan anderen.

Zijn er leerpunten geweest? Ja, ook. De opleiding is continu in ontwikkeling en de UO luistert goed naar de gegeven feedback. Zo zijn roosters aangepast en zijn nu alle stukken uit de Digitale Leeromgeving ook printbaar. Daarnaast wordt steeds informatie en suggesties bij stagiaires en docenten opgehaald teneinde de opleiding verder te verbeteren. Dat gebeurt ook na bijvoorbeeld de eerste lesdag van een module die vier lesdagen duurt, om eventuele aanpassingen direct al door te voeren. Verder merken wij dat de patroons van de eerste lichting stagiaires nog niet helemaal hebben overzien wat de veranderingen inhielden. Om die reden organiseert de NOvA samen met de UO bij de start van elke nieuwe lichting nu bijeenkomsten voor patroons om de BA nader toe te lichten. Deze bijeenkomsten worden zeer goed bezocht en leiden tot enthousiaste geluiden van patroons over de BA. Na anderhalf jaar is de opleiding nog niet uitontwikkeld, de eerste starters zullen de BA pas begin 2016 afronden.

De algemene raad heeft eerder aangekondigd de opleiding te gaan evalueren. Er zal onderzocht worden of substantiële wijzigingen wenselijk of noodzakelijk zijn. Vertegenwoordigers van de balie worden hierbij uiteraard betrokken.

Tot slot wil ik graag ingaan op nog een aantal feitelijke onjuistheden in het artikel van de heer Hörchner.

- De heer Hörchner maakt een ingewikkelde en onjuiste optelsom van uren en belasting. De algemene raad heeft aangesloten bij hetgeen de Commissie Stagiaire-Opleiding heeft geadviseerd. De algemene raad is daarnaast van meet af aan helder

en transparant geweest over het aantal dagdelen die de kwaliteitsslag met zich mee zou brengen en heeft daarover in het voortraject consistent gecommuniceerd. Voor eenieder was het duidelijk dat de nieuwe opleiding meer van stagiaires ging vragen, dus ook in de voorbereiding.

- De prijs is gestegen, dat is een feit. Dat de opleiding meer zou gaan kosten, was iedereen duidelijk. Een kwaliteitsslag kan niet om niet gemaakt worden. De prijs is een onderdeel geweest bij de gunning aan de UO en de NOvA meent dat dit een redelijke prijs is ten opzichte van hetgeen geboden wordt. Vooraf is door een commissie uit het CvA een maximum gesteld van 15.000 euro. Daar blijven we onder.
- De heer Hörchner suggereert dat toetsuitslagen worden gemanipuleerd. Dat is regelrechte onzin. Er is een onafhankelijke examencommissie ingesteld onder leiding van Gerard Mols, oud-rector magnificus van de Universiteit Maastricht en hoogleraar strafrecht. Deze commissie volgt de gebruikelijke methodes om uitslagen vast te stellen en wordt op generlei wijze door de NOvA of UO beïnvloed.

De algemene raad staat voor kwalitatief hoogstaande advocatuur in ons land. Wij zijn er van overtuigd dat dat betekent dat je er voor moet zorgen dat advocaten op de juiste manier, met aandacht voor maatschappij en cliënt, worden opgeleid. Die aandacht zit verpakt in de Beroepsopleiding Advocaten, die weliswaar duurder is dan vroeger, maar naar onze stellige overtuiging nog beter geëquipeerde beroepsgenoten gaat leveren. Confrères en collega's die bijdragen aan dat waar de NOvA voor staat: kwaliteit en deskundigheid, waarop de rechtzoekende mag vertrouwen.

Met online webcolleges mijn juridische kennis laten groeien!

Lente is aangebroken! U wilt dan toch ook van het mooie weer genieten? Bij de Amsterdam Law Academy is dat mogelijk. Kijk snel op amsterdamlawacademy.nl en laat u verrassen door onze webcolleges gegeven door topdocenten van de UvA en VU.

Zo houdt u tijd over om uw heg te snoeien!

AMSTERDAM
LAW
ACADEMY

POWERED BY

NU EENMALIG
TE KOOP

WWW.

juridisch.nl

€ 12.500

WWW.

juridisch.com

€ 1.250

WWW.

fiscaal.com

€ 1.250

Interesse? Mail naar drs. P. Dinkla, info@jfm.nl

CASSATIE

IN CIVIELE ZAKEN

Aantjes Zevenberg ADVOCATEN

Mr K. Aantjes tel. 070 – 390 62 60
aantjes@ aantjeszevenberg.nl

Advocaten gezocht

Ben je advocaat en wil je niet (meer) in loondienst werken? Zelfstandig en ondernemend je vak uitoefenen, maar ook niet in je eentje op een kantoor of thuis zitten? Maak dan kennis met ons.

Wij zijn een samenwerkingsverband van zelfstandig werkende advocaten. Accent ligt op de commerciële praktijk. Modern en goed bereikbaar kantoor in Amsterdam. Iedere advocaat is eigen ondernemer, en profiteert van de gezamenlijke voorzieningen. Maximale vrijheid, lage vaste kosten.

Interesse? Mail naar advocaten020@gmail.com

Redelijkheid van de BGK

Hoe zit het met de dubbele redelijkheidstoets bij buitengerechtelijke kosten?

Halime Celik¹

In navolging op het Drenth-arrest van 1987² heeft de wetgever in 1992 in artikel 6:96 BW neergelegd dat de redelijke kosten ter vaststelling van schade en aansprakelijkheid (lid 2 onder b) en de redelijke kosten ter verkrijging van voldoening buiten rechte (lid 2 onder c) als vermogensschade voor vergoeding in aanmerking komen.³ Het artikel biedt geen zelfstandige grondslag voor de vergoeding van buitengerechtelijke kosten, maar veronderstelt dat een wettelijke verplichting tot schadevergoeding bestaat. Opvallend is dat kosten ook voor vergoeding in aanmerking kunnen komen wanneer uiteindelijk niet komt vast te staan dat schade is geleden.⁴

De tekst en de strekking van het artikel stellen geen eisen aan de wijze van berekening van kosten buiten rechte, anders dan dat deze kosten in de gegeven omstandigheden redelijk moeten zijn. Uit de parlementaire geschiedenis van dit artikel blijkt ook niet dat is beoogd om bepaalde kosten uit te sluiten van vergoeding.⁵ Zo

oordeelde de Hoge Raad in een recente uitspraak dat de wetgever niet heeft beoogd om kosten voor rechtsbijstand die zijn gemaakt op basis van een *no cure no pay*-overeenkomst uit te sluiten van vergoeding.⁶ Immers, ook in die gevallen geldt als uitgangspunt dat de benadeelde – met inachtneming van alle omstandigheden van het geval – zo veel mogelijk komt te verkeren in de vermogenspositie waarin hij zou hebben verkeerd zonder schadeveroorzakende gebeurtenis.⁷

Algemeen aanvaard is dat buitengerechtelijke kosten toerekenbaar zijn aan de aansprakelijke partij als deze voldoen aan de dubbele redelijkheidstoets. De eerste toets houdt in dat de kosten van rechtsbijstand in de gegeven omstandigheden in redelijkheid dienen te zijn gemaakt.⁸ Dat houdt in dat het maken van die kosten – zoals bijvoorbeeld het voeren van een telefoongesprek of het inschakelen van een advocaat of een deskundige – redelijk moet zijn geweest. Dat aan deze toets geen al te hoge eisen mogen worden gesteld, blijkt uit een uitspraak van het Hof Amsterdam.⁹ Het hof oordeelde dat de aansprakelijke partij de benadeelde niet kan tegenwerpen dat deze gebruik had moeten maken van zijn rechtsbijstandverzekering, omdat deze

goedkoper zou zijn geweest dan het inschakelen van een advocaat.

De tweede toets houdt in dat de kosten naar omvang en aard redelijk moeten zijn. De beoordeling hiervan is sterk afhankelijk van hoe men de context, en dus de feiten die die context bepalen, waardeert.¹⁰ Het belang van de zaak kan een rol spelen bij die waardering,¹¹ maar ook de complexiteit van de zaak en de aard van de werkzaamheden. Bij een zeldzame kwestie bijvoorbeeld is het aanwenden van extra inspanningen eerder verklaarbaar en redelijk. Het omgekeerde is uiteraard ook waar. Zo kunnen de kosten die het gevolg zijn van het inefficiënt werken de tweede redelijkheidstoets niet doorstaan.

Nadat de buitengerechtelijke kosten onderworpen zijn aan de dubbele redelijkheidstoets, kan bij aanwezigheid van een percentage eigen schuld van de benadeelde op de initiële schade – zoals het niet-dragen van de veiligheids gordel – de schadevergoedingsplicht met eenzelfde percentage gecorrigeerd worden. Deze correctie wegens schuldverdeling werkt dan ook door in de vergoeding van de buitengerechtelijke kosten. Op grond van artikel 6:101 lid 1 BW kan dan eventueel billijkheidshalve nog een aanpassing van het percentage eigen schuld op de buitengerechtelijke kosten volgen.¹²

1 Vanaf 1 april advocaat bij Boumans & Partners advocaten te Maastricht en advocaat-redactielid bij het *Advocatenblad*.

2 HR 3 april 1987, *NJ* 1988, 275, m.nt. CJHB (L&L Drenth).

3 Behoudens voor zover ex art. 241 Rv het proceskosten betreffen (6:96 lid 3 BW). Een uitzondering daarop vormt de deelgeschillenprocedure (art. 1019w-1019cc Rv), omdat deze verweven is met de afwikkeling buiten rechte.

4 In dat geval moet voor toerekenbaarheid komen vast te staan dat het redelijk was om deskundige bijstand in te schakelen om onderzoek te doen naar de mogelijke gevolgen van de gebeurtenis (HR 11 juni 2003, *NJ* 2005, 50 Bravenboer/London) en HR 13 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:586.

5 MvA II, *Parl. Gesch.* 6, p. 334–337.

6 HR 26 september 2014, *NJB* 2014/1777, *JA* 2014/136, *RvdW* 2014/1084, ECLI:NL:HR:2014:2797.

7 Zie daarover meer in HR 26 maart 2010, r.o. 3.5., *RvdW* 2010, 468, *NJB* 2010, 804, ECLI:NL:HR:2010:BL0539.

8 HR 16 oktober 1998, *NJ* 1999, 196, *NJ* 1999/196, ECLI:NL:HR:1998:ZC2740 (Amev/Staat).

9 Hof Amsterdam 9 januari 1997, *NJ* 1997, 519, ECLI:NL:GHAMS:1997:AC0717, zie ook Rb. Amsterdam 29-11-1995 *NJ* 1996, 292.

10 HR 20 december 2002, in conclusie P-G, ECLI:NL:PHR:2002:AE9389.

11 HR 9 december 1994, *RvdW* 1994, 237 (Smit/De Moor).

12 HR 21 september 2007, *NJ* 2008, 241, m.nt. J.B.M. Vrancken, *JA* 2007/175, m.nt. J. Willeboer, ECLI:NL:HR:2007:BA7624.

VU LAW
ACADEMY

Prof. Mr. Matthias Borgers,
Docent financieel-
economisch strafrecht

In 3 dagen uw kennis over
witwassen, voordeelsontneming,
strafzaken en de WED compleet.

16, 23 en 30 april

www.vula.nl

VU
VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

IS VERDER KIJKEN

mr H.L. van Lookeren Campagne cassatieadvocaat

- cassatie-quick scan (eisend en verwerend)
  - cassatieadvies (uitgebreid, eisend en verwerend)
  - second opinions (eisend en verwerend)
  - cassatieprocedures (eisend en verwerend)
- uiteraard in overleg met de zaaksadvocaat
ook op toevoegingsbasis, waar mogelijk!

Postbus 91472
2509 EB Den Haag
tel: (070) 383.67.80, fax: (070) 385.52.77
info@hlvanlookeren.demon.nl
<http://www.advocatenkantoorvlc.nl/>

ALT KAM BOER ADVOCATEN

CIVIELE CASSATIE ?

- prijsafspraken mogelijk
- ook op basis van toevoeging
- zie onze website voor voorbeeldzaken

Info: mr H.J.W. Alt, Pb. 82228, 2508 EE Den Haag
Tel.: 070 - 358 94 79, fax: 070 - 358 51 97
alt@altkamboer.com, www.altkamboer.com

BENK : ADVOCATEN

BENK Advocaten is een advocatenkantoor dat zich voornamelijk richt op de ondernemers van Noord Nederland. We voelen ons betrokken bij onze cliënten en zorgen ervoor dat onze bereikbaarheid goed is. Deze betrokkenheid vinden we ook in de sfeer op kantoor erg belangrijk. We werken hard, maar wel op een plezierige manier, met een gezond evenwicht tussen werk en privé.

Onze belangrijkste specialisaties liggen op het terrein van het arbeidsrecht, het ondernemingsrecht, het insolventierecht, het vastgoedrecht (o.a. huurrecht, bouwrecht en bestuursrecht) en het personen- en familierecht.

Wij zoeken ter uitbreiding van ons team één of twee:

■ Advocaat-medewerker(s)

Een uitgebreide beschrijving van deze functie en alle relevante informatie vindt u op www.benk.nl.

Van der Putt Advocaten zoekt een:

ADVOCAAT-STAGIAIRE / ADVOCAAT-MEDEWERKER

Van der Putt Advocaten is met tien gespecialiseerde advocaten een bekend advocatenkantoor in de regio Limburg en Oost-Brabant. Wij bestaan al meer dan 40 jaar. De afdeling letselschade is op zoek naar een nieuwe collega. Spreekt jou de combinatie van een interessante praktijk met een plezierige werksfeer aan? Reageer dan snel op onze vacature voor een:

ADVOCAAT-STAGIAIRE / ADVOCAAT-MEDEWERKER

die vooral in het personenschaderecht en letselschaderecht werkzaam zal zijn. Aantoonbare affiniteit met letselschaderecht en aansprakelijkheidsrecht is een vereiste.

Stuur je curriculum vitae met cijferlijst en motivatie binnen veertien dagen na heden naar vandok@putt.nl of per post naar: Van der Putt Advocaten, t.a.v. Arthur van Dok, Postbus 130, 5800 AC Venray.

 Van der Putt
ADVOCATEN

Postbus 130, 5800 AC Venray
0478-556677
info@putt.nl | www.putt.nl

Dichter-advocaat

Willem Bilderdijk (1756–1831) maakte niet alleen naam als dichter, geschiedschrijver en leermeester van de Koning, maar was ook een bekend advocaat.

Robert Sanders

In menig dichterswijk in Nederland is wel een Bilderdijkstraat te vinden. Willem Bilderdijk maakte echter niet alleen naam als dichter, geschiedschrijver en leermeester van koning Lodewijk Napoleon, maar was in zijn tijd ook een gevierd advocaat.

Bilderdijk werd geboren op 7 september 1756 aan de Amsterdamse Westermarkt. Een aandoening aan zijn voet kluisterde hem als kind tien jaar lang aan huis, waar hij weinig anders om handen had dan zelfstudie. Reeds op twintigjarige leeftijd werd zijn reputatie als dichter gevestigd toen het Leids dichtgenootschap Kunst Wordt Door Arbeid Verkreegen zijn gedicht *Invloed van de dichtkunst op het staatsbestuur* met een gouden penning beloonde.

Na een baantje op het belastingkantoor van zijn vader mocht Bilderdijk in 1779 rechten gaan studeren in Leiden. In 1780 schreef hij zich als student in. Na afronding van zijn studie in 1782 vestigde hij zich als advocaat in Den Haag.

Bilderdijk startte zijn praktijk tijdens een turbulente periode in de vaderlandse geschiedenis, waar de tegenstelling tussen patriotten en prinsgezinden de gemoederen in beweging bracht. De jonge advocaat koos partij voor de prinsgezinden en liet niet na de patriotten in zijn hekeldichten te bekritisieren. Zijn advocatenpraktijk bestond voornamelijk uit oranjeklanten en hij slaagde er met regelmaat in om vervolgdde partijgenoten vrij te pleiten.

Willem Bilderdijk
(1756–1831)

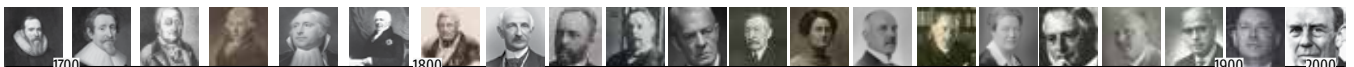
Zijn bekendste cliënt was waarschijnlijk de Rotterdamse volkswrouw Catharina Mulder, beter bekend als Kaat Mossel. Bilderdijk beschreef haar later als ‘een ruw gemeen wijf, maar bij wie generlei erg was’. Kaat Mossel was door de autoriteiten gearresteerd wegens haar aandeel in de onlusten van 1783. Volgens Bilderdijk viel het met het orangistische oproer in Rotterdam wel mee, en was de vervolging van Kaat Mossel vooral bedoeld om haar ten voorbeeld te stellen. Uiteindelijk werd Kaat Mossel veroordeeld tot een zware gevangenisstraf, maar Bilderdijk wist de rechters ervan te overtuigen dat zij gevaar zou lopen in een Rotterdamse cel. Onder militaire bewaking werd Kaat Mossel overgebracht naar de Haagse Voorpoort.

Door zijn optreden in de zaak-Kaat Mossel kreeg Bilderdijk nationale bekendheid. Zonder zijn eigen overtuiging tekort te doen, verdedigde hij ook vervolgdde patriotten. Bilderdijk bouwde een florierende praktijk op. Na de vestiging van het revolutionaire regime in ons land werd ook van advocaten in de Bataafse Republiek een eed van trouw aan het nieuwe bewind geëist.

Bilderdijk weigerde die eed af te leggen en werd daarop gedwongen het land te verlaten. Via Groningen, Hamburg en Londen belandde hij in Brunswijk waar hij met lesgeven trachtte in zijn levensonderhoud te voorzien.

In maart 1806 – Bilderdijk was inmiddels vijftig – eindigde zijn jarenlange ballingschap. Na terugkeer kwam Bilderdijk in contact met de nieuwe koning van Holland, Lodewijk Napoleon, die hem aanstelde als koninklijke bibliothecaris en als zijn leermeester in de Nederlandse taal. Bilderdijk trachtte de koning – die zich ooit presenteerde als ‘Konijn van Olland’ – Nederlands te leren door ezelsbruggetjes, zoals voor diens motto ‘Doe wel en zie niet om’ (‘D’ou elle ainsi ni d’homme’).

Het gedwongen vertrek van Lodewijk Napoleon in 1810 betekent voor Bilderdijk een financiële adering. Als privaatchoort gaf hij in Leiden les in vaderlandse geschiedenis. De inkomsten waren karig maar hij had grote invloed op zijn studenten, onder wie Isaac da Costa en Guillaume Groen van Prinsterer. Door die invloed en zijn kritiek op de vooruitgang, in het bijzonder de Verlichting en de Franse revolutie, wordt Bilderdijk wel beschouwd als de aartsvader van het Nederlandse conservatisme. In 1827 vertrok Bilderdijk uit Leiden naar Haarlem, waar de dichter-advocaat op 18 december 1831 stierf in zijn huis aan de Grote Markt. Hij werd als laatste begraven in de St. Bavokerk.

Johan van Oldenbarnevelt
(1594–1619)

Hugo de Groot
(1583–1645)

Joannes van der Lindten
(1735–1835)

Pieter Paulus
(1753–1796)

Ruige Jan
(1761–1825)

Schimmelpenninck
(1769–1846)

C.F. van Maanen
(1769–1846)

Jonas Daniel Meijer
(1780–1834)

Tobias Asser
(1833–1933)

Abraham Hartogel
(1844–1907)

Nicolaas de Brauw
(1842–1919)

Tron Frim
(1869–1945)

Pieter Jelles Troelstra
(1860–1950)

Adolphe Eduardina Kok
(1879–1928)

Johannes Drost
(1880–1934)

Johannes van Kuik
(1883–1949)

Frida Katz
(1883–1963)

Al Visser van IJzendoorn
(1895–1979)

G.W. van der Dries
(1894–1977)

Pieter Willem van Doorn
(1896–1971)

Henrick Mulder
(1896–1970)

Okto Vermaalen
(1912–1991)

Hoe veilig is uw kantoor?

Onderzoek leert dat 75 procent van advocatenkantoren geen verplichte risico-inventarisatie en -evaluatie heeft. Wat kan er misgaan in een kantoor? 'Vaak worden de echte risico's niet gezien.'

Franc de Korte

Beeld: Dmitry de Bruin

Driekwart van de advocatenkantoren met personeel beschikt niet over een getoetste risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E), bleek recent uit onderzoek van Balieplus. Dat terwijl de RI&E sinds 1994 verplicht is vanuit de Arbowet voor werkgevers die voor meer dan veertig uur personeel in dienst hebben. Wie het document bij controle door de Arbeidsinspectie niet kan overleggen, kan een boete krijgen.

'Je gaat door zo'n inventarisatie ineens heel anders naar je kantoor kijken,' zegt Menno Vernooij van Joosten Advocaten. Hij was afgelopen zomer verantwoordelijk voor het in kaart brengen van alle veiligheids- en gezondheidsrisico's binnen het kantoor en de bijbehorende oplossingen. Daarbij passeren allerlei grote en kleine punten de revue, van stresspreventie tot de hoogte van de planken in de archiefkasten. 'Ik had bijvoorbeeld nooit stilgestaan bij de schadelijke uitstoot van de printers,' zegt Vernooij. Om over de vluchtroutes binnen het oude pand aan de Emmastraat in Amsterdam nog maar te zwijgen. Inmiddels is het allemaal opgenomen in de RI&E van het kantoor.

Balieplus-directeur Paul Paasschens staat niet te kijken van de onbekendheid van de verplichte RI&E. 'Dat 75

procent geen RI&E heeft, is vrij normaal in sectoren waar geen sociale partners als vakbonden en werkgeversorganisatie actief zijn,' weet Paasschens. 'Er wordt vaak gedacht dat het grootste gevaar op kantoor de nietmachine is,' vervolgt hij gekscherend. 'Vaak worden de echte risico's niet gezien.'

De kans dat je op kantoor gewond raakt door een nietmachine is relatief klein. Toch is de kantooromgeving niet zonder gevaar, weet arbodeskundige Josje Salentijn van Salentijn Consult. 'Glaswanden zijn prachtig, maar gevaarlijk. Het zal niet voor het eerst zijn dat er iemand tegenaan loopt. Dan komt zo'n mooie wand hard aan,' vertelt Salentijn die inmiddels de nodige kantoren heeft bijgestaan bij het opmaken en de toetsing van de verplichte RI&E.

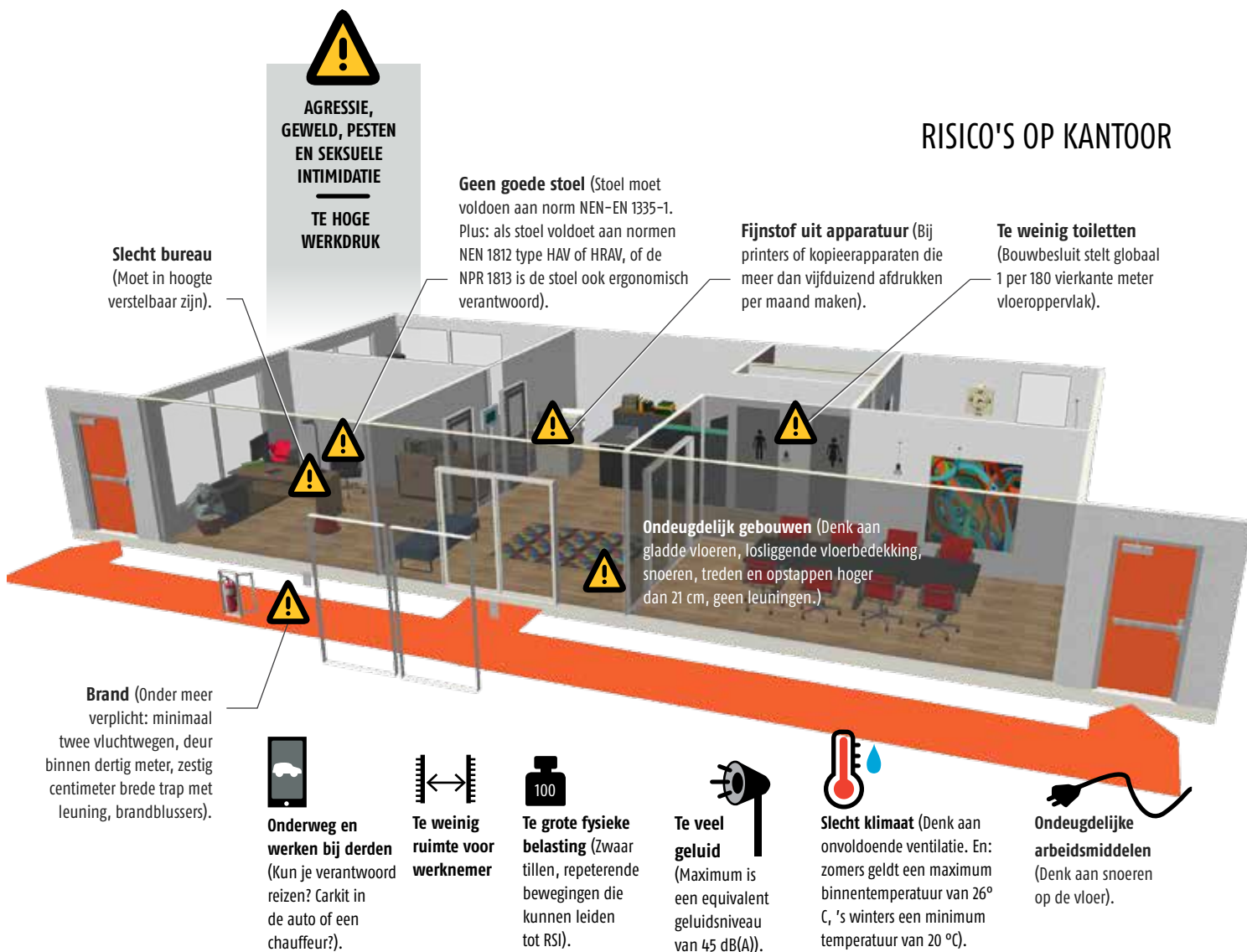
'Je ziet vaak dat het aantal vierkante meters dat beschikbaar is voor bijvoorbeeld ondersteunend personeel niet aan de eisen voldoet,' vertelt ze. 'Advocaten zitten vaak alleen op een kamer, terwijl het ondersteunend personeel opgestapeld zit in dezelfde ruimte als het kopieerapparaat.' Ze wijst er op dat voor bureauwerk met een flatscreen beeldscherm al zes vierkante meter per werkplek staat. Worden daar bijvoorbeeld ook besprekingen gehouden, dan neemt het aantal benodigde vierkante

meters in rap tempo toe. 'En dat grote kopieerapparaat moet in een aparte ruimte staan, liefst met afzuiging, want er komen nogal wat schadelijke dampen en fijnstof af.'

Toch liggen de grootste risico's binnen de advocatuur niet in een bureaula, maar op het gebied van de psychosociale arbeidsbelasting (PSA). Uit de Arbobalans van onderzoeksinstituut TNO en het ministerie van Sociale Zaken blijkt dat ruim tien procent van het verzuim op kantoor te wijten is aan werkdruk, stress en (seksuele) intimidatie. Inmiddels is het terugdringen van PSA een van de speerpunten van PvdA-minister Lodewijk Asscher van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

'Werkdruk staat ook boven aan het lijstje met risico's binnen de advocatuur,' vertelt Salentijn. Haar bewering wordt bevestigd door verzekeraar Movir. Uit cijfers blijkt dat psychische klachten al jaren de grootste veroorzaker van arbeidsongeschiktheid onder advocaten en hun personeel zijn. Volgens haar zit er een behoorlijke kloof tussen wat werkgevers van hun personeel verwachten en wat verantwoord is. Ook het aantal kantoren dat is aangesloten bij een arbodienst valt tegen. Terwijl een bedrijfsarts juist kan helpen om (langdurig) verzuim terug te dringen.

RISICO'S OP KANTOOR

‘Wat dat betreft mag er binnen de advocatuur nog heel veel gebeuren op het gebied van goed werkgeverschap,’ concludeert Salentijn. Volgens haar is het opstellen van een RI&E een goede start om de risico’s in kaart te brengen. ‘De risico-inventarisatie vormt een soort afvinklijstje. Maar het proces na de RI&E is vele malen belangrijker.’ Na het invullen van een vragenlijst moet een plan van aanpak volgen. ‘Welke maatregelen neem je om bijvoorbeeld werkstress te verminderen? Hoe verbeter je de werkplekken? Op al dat soort

vragen moet je met een plan komen. De digitale RI&E voor de advocatuur genereert automatisch het plan van aanpak.’

Sommige punten zijn heel makkelijk te verhelpen. Zo stonden de bureaus bij Joosten Advocaten naar buiten gericht. ‘De secretaresses zaten daardoor de hele dag met samengeknepen ogen te werken vanwege het felle licht,’ vertelt Vernooij. De oplossing was heel simpel; de bureaus een kwartslag draaien.

Ook bij andere kantoren die werk hebben gemaakt van de RI&E zijn

de ervaringen positief. ‘Bij ons had de verhuurder al heel veel geregeld, maar we hebben nu wel met de andere huurders in het pand afgesproken dat we binnenkort een ontruimingsoefening gaan houden,’ vertelt Brigitte van Wanrooij van Valegis Advocaten in Den Haag. Ondanks dat er voor haar kantoor maar weinig aandachtspunten naar voren kwamen, is ze blij dat de RI&E er is. ‘Je kunt maar beter voorbereid zijn,’ zegt ze. ‘Als alles goed is, komt het document maar zelden uit de kast.’

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

Wetenschappelijk medewerker

sectie civiel v/m 32-36 uur per week

Functie-inhoud

Het betreft een hoogwaardige juridische functie. U verleent bijstand bij het opstellen door de advocaat-generaal van conclusies ten behoeve van de civiele kamer van de Hoge Raad, door onder meer het verzamelen van wetenschappelijke documentatie, het verrichten van literatuur-, jurisprudentie-, wetsgeschiedenis- en dossieronderzoek en het schrijven van concepten voor conclusies. U bespreekt de door u opgestelde stukken met de advocaat-generaal voor wie u werkt.

Functie-eisen

U heeft rechten gestudeerd aan een Nederlandse universiteit en beschikt over een grondige kennis van en inzicht in het burgerlijk recht. Indien het door u afgelegde afsluitend examen niet voldoet aan de vereisten voor toelating tot de rechterlijke macht zoals bedoeld in art. 5 lid 1 onder a en b van de Wet Rechtspositie Rechterlijke Ambtenaren, dient u bereid te zijn in het eerste jaar dat u werkzaam bent bij de Hoge Raad alsnog in de daartoe benodigde vakken examen af te leggen. Publicaties, bij voorkeur op het gebied van civiel recht, strekken tot aanbeveling. Relevante praktijkervaring is gewenst.

Bijzonderheden

Het betreft een functie voor een periode van 5 à 6 jaar. Daarna wordt u geacht uw loopbaan elders voort te zetten. Leden van het wetenschappelijk bureau gingen over naar de rechterlijke macht, universiteiten, departementen, advocatuur of bedrijfsleven. Er is binnen het wetenschappelijk bureau voldoende gelegenheid om cursussen te volgen.

De Hoge Raad der Nederlanden is als hoogste rechterlijke instantie in Nederland belast met de cassatierechtspraak op het gebied van het civiele recht, het strafrecht en het belastingrecht. De Hoge Raad is naast zijn taak en bevoegdheid op het gebied van de cassatierechtspraak door de wet belast met een aantal bijzondere taken. Aan de Hoge Raad is een parket verbonden, waarvan advocaten-generaal en de (plaatsvervangend) procureur-generaal deel uitmaken. De voornaamste taak van het parket is het geven van rechtsgeleerde adviezen, zogenoemde conclusies, aan de Hoge Raad. De directeur bedrijfsvoering is onder meer verantwoordelijk voor de (juridisch-) wetenschappelijke ondersteuning aan de Hoge Raad en aan het parket.

Salaris

Afhankelijk van opleiding, ervaring en kennis zal inschaling plaatsvinden tot een maximumsalaris van € 4.380,72 bruto per maand bij een volledige werkweek (schaal 11), exclusief 8% vakantiegeld en eindejaarsuitkeringen. Mits aan de opleidingseisen is voldaan zoals bedoeld in art. 5 lid 1 onder a en b van de Wet Rechtspositie Rechterlijke Ambtenaren, volgt bij 6 jaar relevante juridische werkervaring (waarvan tenminste één jaar bij de Hoge Raad) en bij goed functioneren in beginsel een benoeming tot gerechtsauditeur met een overgang naar salariscategorie 11 rechterlijk ambtenaren (= ± ambtelijke schaal 12). Tevens biedt de Hoge Raad der Nederlanden goede secundaire arbeidsvoorwaarden zoals betaald ouderschapsverlof, een vervoersplan en de mogelijkheid om een deel van uw arbeidsvoorwaarden zelf samen te stellen (IKAP).

Informatie

Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de heer mr. C.S. (Cristian) Avendaño Canto tel. 070- 3611166 en mevrouw A.F. (Anne) Mollema tel. 070-361124 (gerechtsauditeurs sectie civiel) en bij mevrouw M.M.S. Ophorst-Schnijder, telefoon 070 – 361 14 86 (adviseur bedrijfsvoering P&O). Voor informatie over de Hoge Raad, het parket en het wetenschappelijk bureau kunt u ook terecht op de website www.hogeraad.nl.

Sollicitatie

Belangstellenden kunnen hun schriftelijke sollicitaties inclusief C.V. en cijferlijst onder vermelding van sectie civiel, tot en met 19 april 2015 sturen naar de Hoge Raad der Nederlanden, t.a.v. stafunit P&O, Postbus 20303, 2500 EH Den Haag. De sollicitatiegesprekken zullen in beginsel plaatsvinden op 19 en 20 mei 2015.

DEKENBERAAD

Beleidsregel bestuursrechtelijke handhaving advocatuur

De deken van de orde van advocaten in het arrondissement is belast met het toezicht op de advocaten die kantoor houden in zijn arrondissement. Alle wet- en regelgeving die op een advocaat van toepassing is, is tuchtrechtelijk handhaafbaar. Als gevolg van de wijziging van de Advocatenwet kan de deken per 1 januari 2015 een beperkt aantal normen ook bestuursrechtelijk handhaven: voor overtreding van één of meerdere van deze normen kan hij een last onder dwangsom of een bestuurlijke boete opleggen (artikel 45g, eerste lid, Advocatenwet). De bevoegdheid om bestuursrechtelijk te handhaven is beperkt tot de bij verordening vastgestelde normen die betrekking hebben op de volgende onderwerpen:

- patroon- en stagiairverplichtingen (artikel 9b, zesde lid, Advocatenwet);
- de beroepsopleiding (artikel 9c, tweede lid, van de Advocatenwet);
- de vakbekwaamheid en kwaliteit van de beroepsuitoefening (artikel 28, eerste lid, onderdeel a, Advocatenwet);
- de kantoorklachtenregeling (artikel 28, eerste lid, onderdeel b, Advocatenwet);
- de inrichting van de administratie (artikel 28, eerste lid, onderdeel c, Advocatenwet);
- de beroepsaansprakelijkheidsverzekering (artikel 28, eerste lid, onderdeel d, Advocatenwet).

Ten behoeve van de rechtszekerheid heeft elke deken de Beleidsregel bestuursrechtelijke handhaving advocatuur vastgesteld, waarin invulling wordt gegeven aan de bestuursrechtelijke handhavingsbevoegdheden van de deken. Om een uniforme uitoefening van deze handhavingsbevoegdheden

te waarborgen, hebben de dekens de inhoud van de beleidsregel met elkaar bepaald.

Zakelijke beschrijving

De bestuursrechtelijk handhaafbare normen zijn in de beleidsregel gerangschikt in categorieën. In de rangschikking is primair uitgegaan van het schadelijke effect dat overtreding van een norm mogelijk heeft op het cliëntbelang. Aan elke categorie is een boetetarief verbonden. De deken kan de bestuurlijke boete verhogen, verlagen of matigen als de omstandigheden dit rechtvaardigen. De deken kan daarnaast afzien van het opleggen van een bestuurlijke boete en volstaan met een normoverdragend gesprek indien dat in overeenstemming is met de ernst van de gedraging en de mate van verwijtbaarheid. Een bestuurlijke boete is een punitieve maatregel en kan niet naast een tuchtrechtelijke maatregel worden opgelegd. Het wettelijk boetemaximum is 8.100 euro (artikel 45g, tweede lid, Advocatenwet).

Indien sprake is van een overtreding die voortduurt en beëindigd dient te worden, kan de deken besluiten tot het opleggen van een last onder dwangsom. De dwangsom wordt op een zodanig niveau vastgesteld dat deze hoger is dan het financiële voordeel dat voortzetting van de overtreding met zich meebrengt. Behoudens spoedeisende omstandigheden zal de deken de overtreder eerst waarschuwen en gelegenheid bieden tot herstel, alvorens over te gaan tot het opleggen van een last onder dwangsom. Een last onder dwangsom is een herstelmaatregel en kan naast een bestuurlijke boete of tuchtrechtelijke maatregel worden opgelegd.

Speerpunten

De deken is niet verplicht bij overtreding van een bestuursrechtelijk handhaafbare norm daadwerkelijk bestuursrechtelijk te handhaven: bij het bepalen van de handhavingsmethode (tuchtrechtelijk of bestuursrechtelijk) maakt hij de inschatting welke route in het specifieke geval het meest effectief zal zijn in het beëindigen van de overtreding en/of in het voorkomen dat de overtreding opnieuw plaatsvindt. Wel stellen de dekens jaarlijks een aantal normen vast die als speerpunten gelden voor de bestuursrechtelijke handhaving. Deze speerpunten worden gepubliceerd in het *Jaarplan van het dekenberaad*. Tenzij sprake is van samenloop of bijzondere omstandigheden, wordt overtreding van deze normen in beginsel bestuursrechtelijk gehandhaafd. Voor 2015 hebben de dekens de volgende speerpunten vastgesteld:

- de advocaat beschikt over een advocatenpas (artikel 6.13, eerste lid, Verordening op de advocatuur);
- de advocaat heeft een stichting der dengelden ter beschikking (artikel 6.21 Verordening op de advocatuur);
- de advocaat beschikt over een kantoorklachtenregeling (artikel 6.28 Verordening op de advocatuur);
- de advocaat draagt zorg voor een juiste en volledige informatieverstrekking omtrent de wijze van praktijkuitoefening en omtrent enige vorm van samenwerking (artikel 7.4 Verordening op de advocatuur);
- de advocaat draagt zorg voor een volledige opdrachtbevestiging (artikel 7.5 Verordening op de advocatuur).

De beleidsregel treedt in werking op 31 maart 2015 en is gepubliceerd op de website van uw lokale orde.

ORDEBERICHT

Fraudeonderzoek door advocaten

Het *Financieel Dagblad* (FD) berichtte op 16 maart dat forensisch accountants bezwaar zouden maken tegen de opmars van advocaten in hun domein. Inderdaad hebben steeds meer advocatenkantoren een onderzoekspraktijk. De NOvA gaat ervan uit dat dit behoort tot de vrije markt waar de concurrentie haar werk moet kunnen doen. Het is hooguit de vraag in hoeverre deze

werkzaamheden tot de kern van het advocatuurlijke werk behoren. Volgens een recente uitspraak van de Rechtbank Den Haag is het verschoningsrecht van de advocaat niet van toepassing op onderzoek dat alleen feitelijkheden bevat. De NOvA kan zich hier goed in vinden.

Regulering is dan ook niet nodig, hooguit kan worden gedacht aan aan-

vullende (werk)afspraken die zien op de wijze van uitvoeren van een dergelijk onderzoek. De ervaring leert dat advocaten die dergelijke werkzaamheden verrichten vakbekwaam zijn. Zij zullen, in lijn met de uitspraak van de Rechtbank Den Haag, de cliënt in voorkomende gevallen vooraf moeten wijzen op de reikwijdte van het verschoningsrecht.

Pilot KEI beperkter

De Rechtspraak heeft besloten om de eerste pilot voor digitaal procederen (KEI) beperkter aan te pakken dan gepland. In plaats van vier gerechten zal de pilot op 1 april slechts bij één gerecht starten – waarschijnlijk Amsterdam. Ook zullen niet alle asielrechtadvocaten, maar zal slechts een vooraf geselecteerde groep worden uitgenodigd voor deelname.

Reden voor de beperking is een aantal problemen met het systeem die naar boven kwamen tijdens de testrondes met advocaten die de

NOvA en de Rechtspraak afgelopen maand hebben georganiseerd. Ook medewerkers van de Rechtspraak zagen nog ruimte voor verbetering.

De NOvA blijft in gesprek met de Rechtspraak over alle aspecten van KEI en zal de uitkomsten van de pilot en verdere testrondes nauwgezet volgen. Op de hoogte blijven over KEI, digitaal procederen en de modernisering van het procesrecht? Kijk dan in het dossier 'Digitaal procederen (project KEI)' op www.advocatenorde.nl.

COLOFON

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

Nederlandse Orde van Advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten. De Orde verzorgt de rubrieken Van de Orde, Geschillencommissie, Tuchtrecht, Transfers en de column Ten slotte van de landelijk deken.

Samenstelling Algemene Raad Nederlandse Orde van Advocaten

- Walter Hendriksen (algemeen deken)
- Bart van Tongeren (plaatsvervangend deken)
- Hans Vogels
- Marjan van der List
- Bert Fibbe
- Bernard de Leest

Bureau van de Orde
Raffi van den Berg (algemeen secretaris)

Bezoekadres
Neuhuyskade 94
2596 XM Den Haag
Tel. 070 – 335 35 35
Fax 070 – 335 35 31
E-mail info@advocatenorde.nl
KvK-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01
Postadres
Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Helpdesk
helpdesk@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter
[@Advocatenorde](https://twitter.com/Advocatenorde)

LinkedIn
Nederlandse Orde van Advocaten

Facebook
Nederlandse Orde van Advocaten

@ADVOCATENORDE

Hoogste tijd dat @Advocatenorde @EdithSchippernl tot de orde roept vanwege loze beschuldigingen #complot

Sidney Smeets
[@advocaatsmeets](https://twitter.com/advocaatsmeets)

Een huilende #advocaat heb ik nog niet ontmoet. Lij wel? Hoe sterk zou je dat vinden? @Advocatenorde @HaagseOrde <http://buff.ly/1KKxSee>

Minou Woestenenk
[@Milieuvadvoaat](https://twitter.com/Milieuvadvoaat)

Dankbaar gebruikmaken van de achtergrondinformatie van @Programma_Kel en @Advocatenorde bij voorbereiding workshop morgen in Groningen

KienhuisHoving CPA
[@KienhuisCPA](https://twitter.com/KienhuisCPA)

All set voor presentatie van Tom de Wit @louwerslaw over #privacy voor opleiding @Advocatenorde

Louwers IP|Tech Adv
[@louwerslaw](https://twitter.com/louwerslaw)

Via @EerdeHaitze: <http://bit.ly/1zStnSW> Kernwaarde Advocatuur veiliggesteld door krachtadag verzet @Advocatenorde" #tuchtrecht #advocaat

Raad van discipline
[@RaadvDiscipline](https://twitter.com/RaadvDiscipline)

Look at what was in my @timehop!
One year ago: RT @advocaat_PS: @DiederikSamsom een jaar geleden: 'Geen verdere bezuinigingen rechtsbijstand'

Mattijs Janssen
[@tijs71](https://twitter.com/tijs71)

April
2015

TRANSFERS

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u zelf onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenorde.nl.

TERUG VAN WEGGEWEEST

Sinds 1 februari werkt **Paul Tjiam** (33) bij Simmons & Simmons. 'Na vijf jaar advocatuur ben ik onlangs teruggekomen van een sabbatical van vier maanden, waarin ik door het Midden-Oosten heb gereisd en onder meer kinderen heb geholpen die waren gevlucht voor IS. Nu wil ik me op internationaal vlak verder ontwikkelen en specialiseren binnen het IE-recht. Dit internationale kantoor heeft op dat gebied een voortreffelijke reputatie. Zo stond het kantoor Samsung succesvol bij in het geschil tegen Apple over de iPad en Galaxy Tab; één van de belangrijkste IE-procedures in de afgelopen jaren.'

ZES HANDEN INEENGESLAGEN

Op 41-jarige leeftijd vond **Taner Şeker** het tijd om een langgekoesterde ambitie te vervullen: sinds 1 maart vormt hij samen met Marije Rijs en Bart Meijer het Enschedese kantoor Meijer Rijs Şeker Advocaten. 'We kennen elkaar uit onze studententijd en Marije is mijn echtgenote. Zij werkte al als zelfstandig advocaat, dus haar kennis over het ondernemerschap biedt – vooral in de opstartfase – veel steun. Met onze verschillende expertises, van familierecht tot strafrecht en psychiatrisch patiëntenrecht, vormen we een goede combinatie. Mensen met een Turkse achtergrond kunnen ook bij ons terecht: ik spreek de taal.'

NAAR ANDER
KANTOOR

Aarts, mw. mr. F.M.: GDO-advocaten te Nijmegen
Abouzeid, mr. A.C.: Taurus Advocaten te Naaldwijk
Achtienribbe, mw. mr. R.: Velisena Advocatuur te IJmuiden
Adema, mw. mr. M.H.: Adema Advocatuur & Advies te Naarden
Akenborgh, mr. P.H. van: van Akenborgh Advocaten te Rotterdam
Almarini, mr. M.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Ay, mw. mr. Y.: Advocatenkantoor Kasem te Amsterdam
Bakker, mr. N.: Van Diepen Van der Kroef Advocaten te Alkmaar
Bal, mw. mr. K.M.S.: Manders Advocaten te Rotterdam
Bandhoe, mr. A.M.V.: Bandhoe Advocatuur te Den Haag
Banz, mr. J.C.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Beers, mr. C.J. van: Tanger Advocaten te Alkmaar
Berenschot, mw. mr. M.A.B.: Broekman & Feijen Advocaten te Hilversum
Berkel, mw. mr. B.J. van: CMS Derks Star Busmann N.V. te Amsterdam
Bloemen-Patberg, mw. mr. L.A.: Philips International B.V. te Amsterdam
Blok, mr. J.M.: Pallas Advocaten te Amsterdam
Blokland, mw. mr. G.M.Y.: Advocatenkantoor Blokland te Amsterdam
Bodewes, mw. mr. K.M.: Blumstone te Amsterdam
Bökkerink, mw. mr. C.C.: Dutchlaw Desk te Utrecht
Borger, mr. R.H.J.G.: TDH

Advocaten LLP te Maastricht
Bos, mr. M.A.: Benvalor advocaten.belastingadviseurs te Utrecht
Bosch Ridder van Rosenthal, mr. R.M.: Simmons & Simmons LLP te Amsterdam
Breugem, mw. mr. M.K.: Rutgers & Posch Visée Endedijk te Amsterdam
Broer, mr. W.T.: Langerak Van Roest Advocaten te Utrecht
Brouwers-Wozniak, mw. mr. A.D.: Van Diepen Van der Kroef Advocaten te Den Haag
Bruin, mr. J.W. de: Giebels Advocaten te Boxtel
Buysrogge, mw. mr. D.P.M.: USG People The Netherlands B.V. te Almere
Caelers, mw. mr. S.H.R.: Boels Zanders Advocaten te Eindhoven
Campfort, mr. B.F.H.L.: Claassen Advocaten te Eindhoven
Croonen, mw. mr. E.: Coca Cola Enterprises Nederland B.V. te Rotterdam
Dohmen, mr. E.H.J.M.: Tijssen & Saes Advocaten en Belastingadviseurs te Roermond
Duijnste, mr. F.J.B.A.: Advocaten in de Praktijk te Utrecht
Elbertse, mw. mr. L.E.M.: Taurus Advocaten te Naaldwijk
Feenstra, mr. V.R.: Loyens & Loeff te Amsterdam
Fennis, mw. mr. R.P.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Gadzo, mr. E.: Haans Advocaten Bergen op Zoom B.V. te Bergen op Zoom
Geerdes, mr. C.F.: Poelmann van den Broek Advocaten te Nijmegen
Gerbrandij, mr. W.A.P.: Van Den Belt Advocatuur & Belastingadvies te Haarlem
Gijn, mw. mr. L. van: De Roos

Advocatuur te Amsterdam
Hakvoort, mw. mr. A.M.F.: FG Lawyers B.V. te Amsterdam
Haverkort, mw. mr. M.: VANDAAG Advocaten & Mediators te Bilthoven
Heerings, mw. mr. S.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Hees, mw. mr. L.R.: Freshfields Bruckhaus Deringer LLP te New York
Heruer, mw. mr. Y.C.M.: Okkerse & Schop Advocaten te Almere
Holland, mr. H.: Schol & Gortier Advocaten te Enschede
Hollander, mr. A.M. den: Pellicaan Advocaten N.V. te Amsterdam
Hooft, mr. C.P.: Orange Clover Advocaten B.V. te Amsterdam
Hooft, mw. mr. S.K.M.: Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam
Hooijmans, mw. mr. F.M.: Wessel, Tideman & Sassen Advocaten te Rotterdam
Huisman, mw. mr. M.Th.C.: NS Groep N.V. Corporate Legal te Utrecht
Hul, mr. Y.S. van 't: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Hulshoff, mr. J.T.: Nexus Advocaten te Amsterdam
Huijben, mw. mr. S.M.M.: Van Iersel Luchtman N.V. te Den Bosch
Hijnen, mr. J.W.J.: Dudink & Starink Advocaten te Beverwijk
Jonge, mr. M.M. de: Justion Advocaten te Rotterdam
Jongens-Timmer, mw. mr. C.S.M.: USG People The Netherlands B.V. te Almere
Keeken, mr. J.H. van: BBM Advocaten Putten te Putten
Keijzer, mr. L.P.: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Knecht, mr. D.: Arag

Rechtsbijstand te Amsterdam
Kolkman, mr. J.P.: Lexence N.V. te Amsterdam
Korf, mw. mr. T.E.: Advocatenkantoor Siccama te Amsterdam
Kraaijpoel, mr. B.L.: RESOR N.V. te Amsterdam
Kwak, mw. mr. I.N.: Croon Advocaten N.V. te Den Haag
Kubber, mw. mr. H.W.: HDK Advocaten te Amsterdam
Laat, mw. mr. I.J. de: Rutgers & Posch Visée Endedijk te Amsterdam
Latour, mw. mr. A.: Hampe Meyjes Advocaten te Amsterdam
Leeuw, mw. mr. P. de: Visser Schaap & Kreijger te Amsterdam
Leeuwe, mr. T.L. de: CMS Derks Star Busmann N.V. te Amsterdam
Lever, mw. mr. W.: Bricks Advocaten te Amsterdam
Loon, mw. mr. A.: BLIX Advocaten te Amsterdam
Luijendijk, mr. E.: AD Advocaten te Amsterdam
Manawi, mw. mr. B.: Vuurens & Lagerweij te Delft
Marius-van Eeghen, mw. mr. A.M.C.: STV Mahieu Advocaten te Den Haag
Meer, mw. mr. S.M. van der: Rutgers Posch Visée Endedijk te Amsterdam
Meijer, mw. mr. P.M.: GSFS Asset Management B.V. te Schiphol
Meis, mr. F.M.: Allersma & Wierts advocaten te Groningen
Meulen, mw. mr. E. van der: Bos & Partners Advocaten te Amsterdam
Mooijekind, mr. R.C.: HIL International Lawyers & Advisers te Londen
Mulder, mw. mr. A.E.: Feenstra De Putter Advocaten te Ede
Nagelmaker, mw. mr. I.V.: Taner Advocaten te Lelystad
Newoor, mr. L.A.R.: Van Bremen, Sen & Purperhart Advocaten te Rotterdam
Nispen tot Sevenaer-Berger, mw. mr. N.E.V. van: Huisadvocaat, Gemeente Amsterdam te Amsterdam
Nunnikhoven, mr. O.M.: De Metz Advocaten N.V. te Amsterdam

Oijen, mr. A.R. van: Greenvoort B.V. te Almere
Oosterhout, mr. S.H.: Fender Advocaten B.V. te Eindhoven
Oudenhoven, mr. T.T.A.: Hekkelman Advocaten N.V. te Nijmegen
Paardenkooper, mr. M.R.: Spong Advocaten te Haarlem
Peters, mr. N.: Cleber N.V. te Amsterdam
Poelman, mr. R.M.H.: te Tiel
Polak, mr. S.W.: REAAL N.V. te Utrecht
Polman, mr. J.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Ramakers, mw. mr. E.A.: Roeleven advocaten & mediators te Hoensbroek
Ravenhorst, mr. H.J. van: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Amsterdam
Riep, mr. M.P.M.: Van As Advocaten te Uden
Ritsma, mw. mr. H.A.M.: van Arkel & van den Bosch Advocaten te Nijmegen
Roest, mr. G.W.: De Kempnaer Advocaten te Arnhem
Rommy, mr. L.R.: Kuijpers & Nillesen Advocaten te Amsterdam
Rooij, mr. B.G. de: De Rooij Van Wijk Advocaten te Eindhoven
Sanders-Heyman, mw. mr. E.W.M.: Wolfs Advocaten te Maastricht
Schaik, mw. mr. S.C. van: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Schots, mw. mr. E.: Legal Experience Advocaten N.V. te Den Bosch
Sijnja, mr. H.A.: mr. H.A.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam
Sommeren, mw. mr. D.J.G.G. van: De Mul Zegger Advocaten te Nijmegen
Stolwijk, mr. B.S.: SNS Bank N.V. te Utrecht
Swint, mw. mr. S.: Nolet Advocaten te Den Haag
Tacke, mw. mr. M.N.M.: Van Doorne N.V. te Amsterdam
Tekin Erdogan, mr. A.B.: Bon Legal LLP te Amsterdam
Tetteroo, mr. R.: Stolk Advocaten te Rotterdam

Thiele, mw. mr. A.C.F.G.: Van Doorne N.V. te Amsterdam
Thieme, mw. mr. I.M.: Dudink & Starink Advocaten te Enkhuizen
Tielemans, mr. R.T.P.: Lamers Van der Kruis Advocaten te Eindhoven
Tienstra, mw. K.L.: Baker & McKenzie LLP te Londen
Tjiam, mr. drs. P.L.: Simmons & Simmons LLP te Amsterdam
Valkeneer, mw. mr. K.: Corten & Schepers Advocaten te Sittard
Verboom, mw. mr. V.B.: Freshfields Bruckhaus Deringer LLP te Amsterdam
Verburgt, mr. B.E.: Warendorf te Amsterdam
Verdoner, mw. mr. M.R.: Ros & Woudwijk Advocaten te Amsterdam
Vermeer, mw. mr. M.F.: Rechtstaete vastgoedadvocaten & belastingadviseurs B.V. te Amsterdam
Verschuren, mw. mr. A.J.E.: Pennino Advocaten B.V. te Kerkrade
Verweijen, mw. mr. V.L.M.: Gezondheidsdienst voor dieren B.V. te Deventer
Veth, mr. C.J.M.: 't Regtshuis Advocaten te Rijen
Vilder-van Overmeire, mw. mr. M.A.C. de: Kuijpers & Nillesen Advocaten te Amsterdam
Vos, mw. mr. B.: Van Doorne N.V. te Amsterdam
Vos, mr. M.M.S.: Merit Advocaten te Amsterdam
Verstappen, mr. W.P.G.: Boskamp & Willems Advocaten te Eindhoven
Waaals, mw. mr. A.H.A.C.: Van As Advocaten te Uden
Waaert, mr. E.A. de: Levenbach & Gerritsen Advocaten te Schiphol-Rijk
Wagstaff, mw. mr. J.L.R.: Stibbe Dubai te Dubai
Wal, mw. mr. E.E. van der: Marquant Advocaten te Hardenberg
Welles, mw. mr. I.D.A.: Akzo Nobel N.V. te Amsterdam
Willems, mw. mr. I.J.M.: AVIO advocaten B.V. te Apeldoorn
Winters, mr. D.: SWDV Advocaten te Hoofddorp

ADVOCAAT EN FOTOGRAAF

Maurits Bos (34) werkte bijna acht jaar bij Kennedy Van der Laan voordat hij onlangs bij Benvallor advocaten & belastingadviseurs in Utrecht begon. 'Leuk aan een kleiner kantoor is dat je meer kunt bijdragen en veel ruimte krijgt voor eigen ideeën en acquisitie. Bijkomend voordeel: ik woon op tien minuten loopafstand van kantoor. Eén dag per week richt ik me op mijn werkzaamheden als fotograaf; de overige tijd vertegenwoordig ik veel investeerders en start-ups in de technische en duurzame sector. Een ideale combinatie.'

VERDER SPECIALISEREN

Vanuit de wens zelfstandig te werken binnen een nichekantoor sloot **Mieke Haverkort** (36) zich aan bij VANDAAG Advocaten en Mediators in Bilthoven. 'Mijn drie compagnons bevinden zich in dezelfde levensfase als ik en we zijn allen gespecialiseerd in familierecht – een rechtsgebied waarin je iemand écht helpt op een cruciaal moment in zijn leven. In de toekomst wil ik me nog meer richten op mediation, waar we een mooie ruimte voor hebben op de benedenverdieping. Belangen van twee cliënten behartigen en hen geen oplossingen, maar tools voor oplossingen bieden is een leuke en andere tak van sport.'

April
2015

Wolk, mr. A.G.D. van der: De Brauw Blackstone Westbroek N.V. te Berlijn
Woodward, mr. M.J.: Arcadis N.V. te Amsterdam
Yousef Yengej, mr. I.A.: Baker & McKenzie Amsterdam N.V. te Amsterdam

NAAR NIEUW(E) KANTOOR OF AS- SOCIATIE

Achmea Divisie Zorg & Gezondheid (mw. mr. G.A. van den Berg te Leiden)
Advocatenkantoor Nouinou (mw. mr. N. Nouinou te Amsterdam)
Advocatenkantoor Nahar (mr. Z. Nahar te Amsterdam)
Advocatenkantoor Oosterwijk (mr. C.G.M. Oosterwijk te Amsterdam)
Advocatenkantoor Philippi (mevrouw S. Philippi te Sittard)
Advocatenkantoor Taghi (mr. Y. Taghi te Waardenburg)
Advocatenkantoor van den Oudenaller (mw. mr. E.M. van den Oudenaller te Dordrecht)
Advocatenkantoor Van Nimwegen (mr. B. van Nimwegen te Zeist)
Advocatenkantoor Van Steenberge (mw. mr. S. van Steenberge te Terneuzen)
Anouk Talitsch Advocatuur en Mediation (mw. mr. A.A.F. Talitsch te Den Haag)
ARCADIS Nederland (mw. mr. C. van Putten te Amsterdam)
Beukers & Faber Strafrecht Advocaten (mw. mr. M.J.A. Beukers-Bouten en mr. C.W.J. Faber te Eindhoven)
Bolweg Advocatuur (mr. S.P. Bolweg te Haarlem)
Bon Legal LLP (mr. W.M. de Bruijn, mr. J.R.R. Oevering en mr. G. Reisenstadt te Amsterdam)
Bosma van Ast vastgoedadvocaten (mw. mr. I. van Ast en mr. S. Bosma te Beetsterzwaag)
Cerner Nederland B.V. (mw.

mr. M.S. Daurer te Amsterdam)
Clifford Chance LLP (mr. M. Louizi te Dubai)
Corporate Law, bedrijfsadvies en advocatuur (mw. mr. S. van de Griek te Almelo)
Cramer Pensioen Advocatuur (mw. mr. A.W. Cramer te Amsterdam)
De Bont Advocaten (mr. S.F. van Immerseel te Breda)
De Brauw Blackstone Westbroek N.V. (mw. mr. E.M.L. Moerel te Berlijn)
De Familiezaak (mw. mr. F.L.M. Broeders te Utrecht)
DFLS Legal & Tax (mr. D.J. Dresden, mr. P.J. Fresacher en mr. D.A.J. Sturhoff te Amsterdam)
Eliya Advocatuur (mr. J. Eliya te Hengelo)
Elisabeth van der Schalk Arbeidsrecht (mw. mr. E.M.B. van der Schalk te Bussum)
Etemadi Advocatuur (mr. Z. Etemadi te Amsterdam)
Freshfields Bruckhaus Deringer LLP (mw. mr. J. Nigten en mr. A.A.J. Pliego Selie te Londen)
Groenewoud & Toenbreker Advocaten-Mediators (mw. mr. N.D. Groenewoud en mw. mr. D.S. Toenbreker te Nieuw-Vennep)
Gwen Jansen Advocatuur (mw. mr. G.A. Jansen te Amsterdam)
Hellinga Advocatuur B.V. (mr. J.P. Hellinga te Capelle aan den IJssel)
Hogan Lovells International LLP (mr. C.A. Brouwer te Londen)
IJff Advocaten (mw. mr. C.A. IJff te Bergen)
Ketelaar Advocatuur (mr. S. Ketelaar te Arnhem)
Lex & Tax (mr. R.D.E. van Eekelen te Amsterdam)
Linklater LLP (mr. M. Overmars en mr. M.M. Roelofs te Londen)
Linklaters Singapore Pte. Ltd (mr. M.A.B. Baks te Singapore)
LTF Advocatuur (mr. J. Pijtak te Amsterdam)
M advocatuur (mr. R.G. van der Meulen te Rotterdam)
Meijer Rijs Seker Advocaten (MRS-advocaten) (mr. G.B.

Meijer, mw. mr. M. Rijs en mr. T. Seker te Enschede)
Meijnhardt Advocatuur (mw. mr. M.E. Meijnhardt te Amersfoort)
Merit Advocaten (mr. S.G. Francovich te Amsterdam)
Mr. C. Ravesteijn-Advocaat (mr. C. Ravesteijn te Amsterdam)
Mr. P.W. Roselle (mr. P.W. Roselle te Maastricht)
Mr. S. Guman (mr. S. Guman te Amsterdam)
Mr. W.B.M. Vondenhoff, advocaat (mr. W.B.M. Vondenhoff te Heerlen)
Mr. Corine de Jong Mediator-advocaat (mw. mr. C.B. de Jong te Den Haag)
Optiver Services B.V. (mw. mr. B. Anastasi, mw. mr. N.J. de Jong en mw. mr. D.V. van Unen te Amsterdam)
Robert Advocaat (mw. mr. E.I. Robert te Utrecht)
SALOMÉ // ADVOCATUUR (mr. R.A. Salomé te Amsterdam)
Sarfati & Associates (mr. E.F. Sarfati te Utrecht)
Schuurman Kleijweg de Vries (mw. mr. H.H.M. de Vries-Veringa te Lisse)
Sieval Advocatenkantoor (mw. mr. W.L. Sieval te Heerhugowaard)
SOS Advocatuur (mw. mr. S.M. Adriessse te Amsterdam)
Sterk - Ummelen Advocaten (mr. W.C.G.J. Sterk en mr. G.E.R. Ummelen te Heerlem)
Toet Advocatuur (mw. mr. L.E. Toet te Utrecht)
Uniti N.V. (mw. mr. C. Geurtsen te Utrecht)
Van Ardenne & Crinice le Roy Advocaten NV (mr. F.G.L. van Ardenne en dhr. mr. drs. R.R. Crinice le Roy te Rotterdam)
Van As Advocaten (mr. R.C.M. Michelsen te Uden)
Van Barneveld Advocaten (mr. D.J.P. van Barneveld en mw. mr. L. van Barneveld-Peters te Arnhem)
Van der Steen Advocatuur (mr. F.W.J. van der Steen te Schoonhove)
VanHeerde Arbeidsrecht (mw. mr. B.C.J. van Heerde te Soest)

Van Oppen (mr. C.G.J. van Oppen te Amsterdam)
Van Oppen & Guman advocaten (mw. mr. A.E. Martinez Linnemann te Almere)
Verder arbeidsrecht | advocaten (mr. B.L.G.M. van Gemert en mr. A.G.J.J. Jansen te Nijmegen)
Verlaan-Strafrechtadvocaat (mr. M.J.C. Verlaan te Amsterdam)
Vink Fiscale Advocatuur (mr. J.F.M. Vink te Amsterdam)
Visser Schaap & Kreijger (mr. D.J.G. Visser, mw. mr. J.A. Schaap en mr. P.J. Kreijger te Amsterdam)
Vonk Legal Services (mw. mr. O. Vonk-Schellingehout te Londen)
Wendelgast Sachse Advocaten (mr. H.J. Sachse en mr. J. Wendelgast te Amstelveen)

UIT DE PRAKTIJK

Achahbar, mw. mr. N. Den Haag 24-02-2015
Alkemade, mr. W.J.B.M. Nijmegen 01-03-2015
Amersfoort, mr. W. Alphen aan den Rijn 31-01-2015
Albers, mw. mr. M.W. Amsterdam 29-01-2015
Arend-de Winter, mw. mr. A. de Rotterdam 01-03-2015
Bakkerus, dr. mr. S.O.H. Apeldoorn 26-02-2015
Bastiaans, mw. mr. L. Eindhoven 30-01-2015
Beckman, prof. mr. H. Amsterdam 05-03-2015
Bender, mw. mr. S.L. Amsterdam 26-02-2015
Berenschot, mw. mr. N.A. Bussum 24-02-2015
Blagojevic, mw. mr. M. Rotterdam 01-03-2015
Boogers, mr. R.T. Utrecht 01-02-2015
Boon, mw. mr. R.P. Amsterdam 01-03-2015
Boonacker, mw. mr. E.G. Amsterdam 05-02-2015
Boufadiss, mr. S. Amsterdam 26-01-2015

Brandsma, mr. H.D.M. Heerenveen 30-01-2015
Broeks, mw. mr. M.M. Zwolle 01-03-2015
Broersen, mw. mr. M.M.B. van Amsterdam 01-02-2015
Brouwer, mw. mr. G.D. Bussum 15-02-2015
Bruining, mr. L.D. Amsterdam 31-01-2015
Bryk, mw. mr. L. Amsterdam 05-03-2015
Bunningen, mw. mr. C. van Amsterdam 09-02-2015
Buuren, mr. R. van Amsterdam 01-03-2015
Cappelle, mw. mr. L.E. Amsterdam 19-02-2015
Caron, mw. mr. S.M. Amsterdam 05-02-2015
Coppens, mr. D.A.J. Nijmegen 11-02-2015
Dekkers, mr. C.P.M. Eindhoven 01-02-2015
Deutekom, mr. R.L.A. Rotterdam 30-01-2015
Donselaar, mw. mr. A.W.I. Amsterdam 26-02-2015
Doux, mw. mr. A.M. le Amsterdam 02-03-2015
Esbir Wildeman, mr. drs. J.R.F. Amsterdam 13-02-2015
Evers, mr. G.T.M. Helmond 28-02-2015
Ferschtman, mr. M. Amsterdam 01-03-2015
Galiën, mr. S.G. van der Woerden 01-02-2015
Gartit, mr. M. el Amsterdam 01-03-2015
Geerdink, mw. mr. S.A. Woerden 01-02-2015
Guépin, mw. mr. W.J. Rotterdam 17-02-2015
Guillaume, mw. mr. A.A.C. Amsterdam 31-01-2015
Haar, mr. J. ter Amsterdam 23-02-2015
Hanneman, mw. mr. S.W.E. Amsterdam 26-02-2015
Heemskerk, mw. mr. M.J. Amsterdam 06-03-2015
Hemstede, mr. J.H. Amsterdam 05-02-2015
Hofstra, mr. H. Den Haag 27-02-2015
Hooijman, mw. mr. J.M.M. Den Bosch 01-03-2015
Holmes, mr. J.M.J. Amsterdam

01-02-2015	Ismail , mw. mr. R.R. Utrecht 01-02-2015	Leeuwen , mw. mr. P.H.C. van Amsterdam 01-03-2015	Prummel , mw. mr. A.J. Alphen aan den Rijn 01-02-2015	10-02-2015	Waal , mw. mr. D.V. de Amsterdam 11-02-2015
Israelyan , mw. mr. Z. Rotterdam 31-01-2015	Jong , mw. mr. F. de Amsterdam 27-02-2015	Leng , mr. M.H. de Almere 17- 02-2015	Rambocus , mr. D.S. Utrecht 18-02-2015	Smits , mr. B.A. Leiden 03- 02-2015	Weijers , mw. mr. R.L. Amsterdam 01-03-2015
Joosten , mw. mr. D.P. Amsterdam 26-02-2015	Keser , mw. mr. G. Zwolle 28- 02-2015	Lenstra , mw. mr. C.M. Amsterdam 01-03-2015	Randag , mr. A.P.H. Groningen 11-02-2015	Son-Stroink , mw. mr. M.L. van Groningen 01-03-2015	Westerhuis , mr. G.J. Veenendaal 01-03-2015
Kikkert , mw. mr. Y. Assen 05-02-2015	Kliff , mw. mr. A.H.E. van de Nijmegen 27-01-2015	Nicolai-Wallet , mw. mr. M.H. Koog aan de Zaan 25-01-2015	Rasnabe , mr. Y. Amsterdam 11-02-2015	Spijksma , mr. drs. J.A. Amsterdam 10-02-2015	Whittingham , mw. mr. J.G.G. Maastricht 20-02-2015
Klopper , mw. mr. C.D. Amsterdam 25-02-2015	Kooren , mr. J. Rotterdam 02- 02-2015	Nguyen , mw. mr. T.N.H. Rotterdam 01-03-2015	Rethmeier , mr. T.M. Amsterdam 24-02-2015	Sripal-Ramparichan , mw. mr. M.D. Den Haag 16-02-2015	With , mr. P. de Amsterdam 29-01-2015
Krabbe , mr. A.K. Amsterdam 05-02-2015	Kramer , A.F. Den Haag 10-11- 2014	Noom , mw. mr. K. Den Haag 01-03-2015	Richter , mr. P.R.W. Rotterdam 01-02-2015	Stive , mr. N.C. Den Haag 01- 02-2015	Zaaijer , mr. M. Ede GLD 05- 02-2015
Krijgh , mr. M.J. Amsterdam 17-02-2015	Kroon , mw. mr. J.B.L. Rotterdam 12-02-2015	Ok , mw. mr. S. Ok Amsterdam 06-02-2015	Rijsewijk , mw. mr. A.M. van Leiden 01-03-2015	Stolwijk , mr. B.S. Utrecht 01- 02-2015	Zelst , mw. mr. D. van Amsterdam 04-03-2015
Kroon , mw. mr. J.B.L. Rotterdam 12-02-2015	Latour , mw. mr. Y.T. Breda 01-03-2015	Ong Sien Hien , mr. A. Rotterdam 01-02-2015	Rol , mr. B. Amsterdam 05- 02-2015	Swinkels , mw. mr. J.A. Waalre 06-02-2015	Zwam , mr. R. van Veghel 01- 03-2015
Leeflang , mw. mr. M.S.L. Amsterdam 04-02-2015	Leenders , mw. mr. B. Paterswolde 01-03-2015	Oosterling-van der Maarel , mw. mr. P.K. Amsterdam 01- 03-2015	Roze , mw. mr. G.M. Capelle aan den IJssel 05-03-2015	Uringa , mw. mr. N.M.M. Nijmegen 01-03-2015	
		Overbeek , mr. R.A. Amsterdam 29-01-2015	Ruijter , mw. mr. F.R. de Amsterdam 02-02-2015	Vaal , mr. T.R. Rotterdam 01- 02-2015	
		Paul , mw. mr. R.I.A. Groningen 26-01-2015	Saenen , mr. I.F.J. Amsterdam 01-02-2015	Veeken , mw. mr. C.L. van der Arnhem 01-02-2015	
		Pauwelussen , mw. mr. J.M. Amsterdam 01-10-2014	Savenije , mw. mr. M.D. Haarlem 01-03-2015	Veenstra , mr. W.A. Joure 01- 01-2015	
		Peijnenburg , mw. mr. C.T.W. Amsterdam 04-02-2015	Schaik , mr. P.B.H.A. van Amsterdam 19-02-2015	Vermunt , mw. mr. C.L.F. Breda 25-02-2015	
		Pluijm , mw. mr. M. van der Amsterdam 01-02-2015	Scheijdel , mw. mr. T.E. Maastricht-Airport 01-02-2015	Verweij , mw. mr. E. Alphen aan den Rijn 27-02-2015	
		Polman , mw. mr. M.M.A.A. Haarlem 29-01-2015	Schelven , mr. B.A. van Amsterdam 27-02-2015	Visser , mw. mr. S.L. Amsterdam 01-02-2015	
		Prins , mr. L.R. Amsterdam 03-03-2015	Schelvis , mw. mr. D. Haarlem 01-02-2015	Vles , mr. N.R. Londen 16-02- 2015	
			Schut , mr. G.J.J. Amsterdam	Vliet , mw. mr. R.A.I. van Lelystad 01-03-2015	

OVERLEDEN

Kampen, mr. D. van Naarden
03-08-2014
Vorstman, mr. W.D. Amsterdam
13-11-2014

RECTIFICATIE

Mr. **L.W.J.P.F. Einig** is werkzaam
bij Boels Zanders Advocaten te
Eindhoven per 05-01-2015.

UITSPRAKEN

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Hester Uhlenbroek, Ed van Liere, Peter Drion, Harro Knijff, Carel Gaaf en Robert Sanders. De letterlijke tekst van de uitspraken is te vinden op tuchtrecht.nl.

RECHTSTREEKS
CONTACT MET
WEDERPARTIJ

- Raad van discipline Arnhem-Leeuwarden, 26 mei 2014, zaak nrs. 14-16, ECLI:NL:TADRARL:2014:149.
- Gedragsregel 18.
- Omdat dreigen met een gerechtelijke procedure geen aanzegging met rechtsgevolg is, mag geen rechtstreeks contact met de wederpartij worden opgenomen.

Klager heeft een geschil over het hypotheekrecht op het pand waarin hij kantoor houdt. Mr. X treedt op voor de bank en klager wordt door een advocaat bijgestaan. Mr. X zou in strijd met gedragsregel 18 lid 1 een uitvoerige en juridisch inhoudelijke brief rechtstreeks aan klager hebben gestuurd in plaats van aan diens raadsman.

Mr. X beroept zich op lid 2 van gedragsregel 18: een aanzegging met rechtsgevolg mag rechtstreeks aan de wederpartij worden gedaan mits de advocaat van de wederpartij daarvan

een afschrift wordt toegezonden. De dreiging met een gerechtelijke procedure is volgens mr. X een aanzegging met rechtsgevolg.

De raad beslist daarentegen dat het moet gaan om een aanzegging die, om het rechtsgevolg te kunnen bewerkstelligen, niet anders gedaan kan worden dan rechtstreeks aan de andere partij. Mr. X had echter het door hem beoogde rechtsgevolg ook kunnen bereiken door zijn brief alleen aan de advocaat van klager te zenden.

Waarschuwing.

TEGENSTRIJDIGE
BELANGEN MET
NOTARIS-KANTOOR-
GENOOT

- Hof van discipline, 16 mei 2014, zaak nr. 7015, ECLI:NL:TAHVD:2014:208.
- Gedragsregel 7.
- Het is een advocaat niet toegestaan rechtsbijstand te verlenen aan een van twee broers in een kwestie die nauw verwant is aan

April
2015

een kwestie waarbij zijn kantoorgenoot als notaris voor beide broers betrokken was.

Klager en zijn broer hadden gemeenschappelijke zakelijke belangen. Mr. X trad op als advocaat van de broer van klager, in verschillende kwesties waarin de belangen van de broers parallel liepen. Tussen de broers ontstonden geschillen, reden waarom ze hun gemeenschappelijke belangen ontvlochten. Deze ontvlechting werd vastgelegd in notariële aktes. Een kantoorgenoot van mr. X trad hierbij op als notaris. Over de ontvlechting ontstond een geschil. In dat geschil adviseerde mr. X de broer van klager.

Klager stelt dat sprake is van een belangenverstrengeling, althans de schijn daarvan, nu mr. X tegen hem optreedt, voor zijn broer.

De raad van discipline oordeelde dat mr. X zich kan beroepen op de uitzondering van gedragsregel 7 lid 5.

Het hof concludeert in hoger beroep anders. Het enkele feit dat mr. X in het verleden voor de broer van klager is opgetreden bij welk optreden ook klager belang heeft gehad, is niet voldoende voor het oordeel dat mr. X niet zou mogen optreden tegen klager. Dan zou het uitgesloten zijn dat een advocaat tegen een voormalige cliënt zou optreden, terwijl gedragsregel 7 lid 5 beoogt dat onder strikte voorwaarden toe te laten. Echter, de rechtsbijstand die de broer van klager van mr. X vroeg, betreft dezelfde kwestie als die aan de notaris was toevertrouwd, namelijk de ontvlechting van de gezamenlijke belangen van de broers. Het is niet uit te sluiten dat de notaris op de hoogte is van vertrouwelijke informatie die afkomstig is van klager of zijn broer over de uitleg van de getroffen regeling.

Naar het oordeel van het hof staan

het nauwe verband tussen de door de notaris opgestelde ontvlechtigingsaktes en het geschil over de uitleg van die aktes eraan in de weg dat mr. X, als kantoorgenoot van de notaris, in dat geschil tegen klager optreedt. Bij een geschillenbeslechting tussen de broer en klager zal de notaris, als kantoorgenoot van mr. X, immers een prominente rol moeten vervullen. Klager maakt tegen deze verstrengeling terecht bezwaar.

Klacht gegrond, geen maatregel.

ZEEFFUNCTIE CASSATIEADVOCAAT

- Raad van discipline Amsterdam, 14 juli 2014, zaak nr. 13-381A, ECLI:NL:TADRAMS:2014:179.
- Gedragsregel 9.
- Een advocaat moet de instructies van zijn cliënt opvolgen, tenzij hij dit niet kan verenigen met zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn optreden – dan moet hij zich terugtrekken.

Mr. X verleende klager rechtsbijstand in cassatie van een strafzaak. Hij zou klagers belangen onvoldoende hebben behartigd door zich niet aan de opdracht te houden, te weten: indienen van een cassatieschriftuur om duidelijk zichtbare vormfouten aan te tonen. Onder verwijzing naar een brief van klager stelt mr. X dat daarin niet een dergelijk expliciete opdracht kan worden gelezen. Hij verwijst ook naar de daarop gevolgde mailcorrespondentie, waarin hij gemotiveerd uiteenzette waarom hij geen cassatiemiddel over bewijsklachten wilde indienen. Volgens hem kan van een advocaat niet worden verlangd standpunten te verdedigen die hij kansloos acht. Dit geldt in cassatiezaken des te meer nu cassatieadvocaten

een zeeffunctie hebben. Deze zeeffunctie brengt mee dat de advocaat dominus litis is.

De raad oordeelt dat de verhouding tussen de advocaat, als opdrachtnemer, en de cliënt, als opdrachtgever, meebrengt dat de advocaat in beginsel gehouden is de instructies van zijn cliënt op te volgen. Als de advocaat dit niet kan verenigen met zijn verantwoordelijkheid voor zijn eigen optreden, en dit verschil van mening niet in onderling overleg kan worden opgelost, kan de advocaat niet zijn eigen wil doorzetten maar dient hij zich uit de zaak terug te trekken (art. 7:402 lid 2 BW; gedragsregel 9 lid 2).

Met mr. X is de raad van oordeel dat klager geen uitdrukkelijke instructie gaf. Pas nadat mr. X zijn bevindingen naar aanleiding van de door hem bestudeerde processtukken aan klager had gecommuniceerd, is klager gebleken dat mr. X niet bereid was het door hem gewenste cassatiemiddel over bewijsklachten in te dienen. Mr. X is daarover duidelijk geweest en heeft klager direct op de mogelijkheid gewezen om het door hem gewenste cassatiemiddel door een andere advocaat te laten indienen. De raad is verder niet gebleken dat klager bezwaar had tegen indiening van de cassatieschriftuur zoals mr. X deze had opgesteld.

Klacht ongegrond.

OVERLEGGEN MEDISCH DOSSIER

- Hof van discipline Amsterdam, 23 mei 2014, zaak nr. 6972, ECLI:NL:TAHVD:2014:177.
- Gedragsregel 1.
- Overleggen van een medisch dossier in een ontslagzaak door de advocaat van de werknemer is gerechtvaardigd voor zover adequate

rechtsbijstand daartoe noopt.

Klaagster, die een ziekenhuis exploiteert, heeft ziekenverzorger A op staande voet ontslagen. Mr. X, die optreedt voor A, legt in de voorwaardelijke ontbindingsprocedure een medisch dossier van een patiënt over zonder overleg met klaagster. Klaagster verwijt mr. X dat zij hierdoor heeft veroorzaakt dat het beroepsgeheim is geschonden.

De raad acht de klacht ongegrond.

Het hof acht het niet aannemelijk dat mr. X heeft veroorzaakt dat het beroepsgeheim door werknemers van klaagster is geschonden. Daarom is alleen aan de orde wat mr. X met het aan haar overgelegde dossier heeft gedaan. Zowel werkgever als A – en hun advocaten en rechter en griffier – waren gerechtigd kennis te nemen van het medisch dossier. Zij allen hebben een geheimhoudingsplicht, die daarom niet aan overlegging van het medisch dossier in de weg stond. Bovendien is het overleggen van medische gegevens onder meer gerechtvaardigd als adequate rechtsbijstand daartoe noopt. De handelwijze van mr. X kan deze toets doorstaan. Het is aannemelijk dat de door mr. X gebruikte medische gegevens hebben gediend, en redelijkerwijs kunnen hebben gediend, om bepaalde feiten te weerleggen.

Ook al zou op de wijze van verkrijging van het medisch dossier een en ander zijn aan te merken, dan nog handelt een advocaat die dit stuk in een civiele procedure overlegt nog niet tuchtrechtelijk verwijtbaar. Het is immers aan de rechter voorbehouden om, naar aanleiding van bezwaren tegen overlegging van een bewijsstuk, te oordelen over de toelaatbaarheid daarvan.

Klacht ongegrond.

TEN SLOTTE

Algemeen deken
Walter Hendriksen

Verkenning

Vroeger op het schoolplein was argumenteren zo makkelijk. Degene die het hardst 'welles' kon roepen, kreeg bijna altijd uiteindelijk het gelijk aan zijn kant. Eventueel ondersteund met de magische frase 'mijn vader zegt het ook'. De wederpartij restte in dat geval weinig anders dan toegeven of afdruipe en naar huis gaan.

De discussie over de voorgenomen bezuiniging op de gefinancierde rechtsbijstand heeft bij tijd en wijle een vergelijkbaar karakter gehad. Voormalig staatssecretaris Teeven beweerde regelmatig in de media dat het toevoegingsysteem financieel uit de hand loopt en op lange termijn niet meer houdbaar is. De onderbouwing van deze beweringen bleef uit, of was van discutabele aard. Tegenargumenten, zoals die door de advocatuur op basis van meerdere onderzoeken zijn aangedragen, werden van tafel geveegd met ambtelijke formuleringen die neerkwamen op een gedecideerd 'welles!'.

Wij hebben het nieuws dat het kabinet de commissie-Wolfsen instelt om onderzoek te doen naar 'de oorzaken van de kostenstijgingen in het stelsel' dan ook met vreugde ontvangen. De commissie, bestaande uit deskundige leden onder wie een advocaat, kan ervoor zorgen dat de discussie eindelijk gaat over de feiten, in plaats van een eenzijdig en slechts financieel gedreven 'welles-nietes'spel'.

Toch is de NOvA nog niet tevreden, u kent ons. De onderzoeksopdracht van de commissie-Wolfsen is beperkt en het is vooralsnog onduidelijk welke

mogelijkheden de commissie heeft om die te veruimen. Terugkijken is prima, zo weet je hoe we bij de huidige stand van zaken zijn gekomen. Maar dat vertelt ons nog niet wat de weg vooruit moet zijn. Het vertelt ons niet hoe we ervoor gaan zorgen dat ook over vijf, tien of vijftien jaar een onbelemmerde toegang tot de rechter bestaat voor de laagste inkomens.

Zoals we in het verleden herhaaldelijk hebben gezegd, voelt de NOvA een verantwoordelijkheid voor de toegang tot het recht en dus een toevoegingsstelsel. En voor een integrale, ketenbrede aanpak van eventuele veranderingen. Daarom hebben wij een eigen commissie ingesteld, die flankerend aan de commissie-Wolfsen onderzoek gaat doen naar de toekomst van de gefinancierde rechtsbijstand. De commissie Duurzaam stelsel gefinancierde rechtsbijstand, onder leiding van Tom Barkhuysen, zal een verkenning doen naar mogelijk noodzakelijke vernieuwingen binnen het stelsel om duurzaamheid te waarborgen. Gebruikers van het stelsel, procedures waarvoor een beroep op gefinancierde rechtsbijstand wordt gedaan en het forfaitaire vergoedingensysteem komen allemaal aan de orde. Wij verwachten een eerste tussenrapportage in de tweede helft van 2015. Ik adviseer de aankomende staatssecretaris de resultaten van de onderzoeken goed tot zich te nemen, alvorens de tactieken van het schoolplein als het zijne (of hare!) te claimen.

Niehoff Werning & Kooij
financieel adviseurs voor advocatuur en notariaat

Een eigen kantoor starten?

De meeste starters starten bewust hun eigen kantoor vanuit passie. Je wilt vol gas vooruit. Maar voor iedere startende ondernemer zijn er ook valkuilen. Hoe herken je deze? En nog belangrijker: hoe voorkom je dat je daar in valt?

Bijvoorbeeld door een reële liquiditeitsbegroting waarin niet alleen de aanschaf van inventaris en briefpapier voorkomen, maar ook de kosten voor softwarelicenties, huur, verzekeringen en kredietfaciliteiten. Kortom; een goed doortimmerd ondernemingsplan.

Met onze kennis van de advocatuur helpen we al ruim 35 jaar starters op weg.

Vraag het starterspakket van Niehoff Werning & Kooij aan, zodat je snel 'up and running' bent.

Alvast succes!

www.nwk.nl

20

CONCERT
GEBOUW
PLEIN 20
AMSTERDAM

- A five star office location
- State of the art
- Historic monument
- 2,300m² dividable floor areas

Verhuurinformatie:

DTZ : +31 (0)20 664 46 44

NL real estate: +31 (0)20 707 30 00

CBRE: +31 (0)20 626 62 91